

KASIM 2023 / SAYI: 07

JOURNALIST

POST

08

DMITRI MURATOV: SOSYAL
MEDYANIN KAPATILMASINA
İZİN VERMEYELİM!

44

ÓSCAR MARTINEZ: KARANLIK
ZAMANLARDA GAZETECİLİĞE
DAHA ÇOK İHTİYAÇ VAR

46

WALİD BATRAWİ:
FİLİSTİNLİ GAZETECİLER
ATEŞ HATTINDA

**Türkiye'nin Dreyfus'u
gazeteci Mehmet Baransu**

3168 gündür cezaevinde

17

ÜLKEDEN
HABER, YAZI VE
RÖPORTAJ

Bağımsız
gazeteciliği
destekleyin.

PATREON

AFP

“

Uluslararası haber ajanslarıyla birlikte çalışarak zor durumdaki bağımsız gazetecileri destekliyoruz.

”

INTERNATIONAL
Journalists
INTERNATIONAL JOURNALISTS ASSOCIATION

www.internationaljournalists.org

- **Kuruntu değil gerçek tehlike. Türkiye'ye gitmeyin!**
Prof. Dr. Frank Überall **6**
- **Asla geri adım atmayacağız**
Ekaterina Glikman **12**
- **Rusya'nın kara propagandası: Dikkat! Sahte haber!**
Iryna Synelnyk **14**
- **Sahte haberleri sadece gerçekler bertaraf edebilir**
Oksana Chykanchy **16**
- **Balkan medyası direniyor**
Xhemajl Rexha **18**
- **Kolombiya'da tek sorun basın özgürlüğü değil, etik değerler de yok!**
Salomé Saldarriaga J. **22**
- **Türkiye'nin Dreyfus'u gazeteci Mehmet Baransu 3168 gündür cezaevinde**
Gülizar Baki, İsmail Sağıroğlu, Şemsi Açıkgöz **24**
- **Arap dünyasında basın ne kadar özgür?**
Yavuz Acar **34**
- **Güney Afrika'da basın özgürlüğü: Rehavete kapılmamak için nedenler**
Dr. Mia Swart **36**
- **Güçlü bir Afrika için güçlü kadın gazeteciler**
Catherine Gicheru **38**
- **"Sürgündeki Afrikalı gazeteciler dışlanıyor."**
Fathi Osman **40**
- **Almanya'da basın özgürlüğü: Burnu havada bir sızlanma**
Thora Meißner **42**
- **Karanlık zamanlarda gazeteciliğe daha çok ihtiyaç var**
Óscar Martínez **44**
- **Filistinli gazeteciler ateş hattında**
Walid Batrawi **46**
- **"Dünyanın hiç bir yerinde güvende değiliz"**
Yüksel Durgut **48**
- **Radikal sağa karşı 40 günlük grev**
Lou Phily **50**
- **Sürgün gazeteciler birlikte hareket etmeli**
Dr. Kezban Karagöz **53**
- **Uganda'da zorluklar karşısında özgürlük**
Esther Nakkazi **56**
- **Çizgi** Carlos Latuff **58**

NOBEL BARİŞ ÖDÜLÜ SAHİBİ RUS GAZETECİ DİMİTRİ MURATOV:

SOSYAL MEDYANIN KAPATILMASINA İZİN VERMEYELİM!

YouTube'un, Wikipedia'nın kapatılmasına izin vermeyelim. Bunlar gazeteciler tarafından bilginin paylaşılabilirdiği son mecralar. Eğer Rus yetkililer, sosyal medyadaki yayın organlarını kapatırsa, istediği propagandayı yapacak. **8**

Afgan gazeteci Zahra Joya

"BU FOTOĞRAFI ÇEKTİM 2 YIL CEZAEVİNDE KALDIM" 20

"DÜNYANIN HİÇBİR YERİNDE GÜVENDE DEĞİLİZ" 48

SAHİBİ:
INTERNATIONAL
JOURNALISTS
ASSOCIATION e.V.

TÜZEL KİŞİ TEMSİLCİSİ:
MUSTAFA KILIÇ

GENEL YAYIN EDITÖRÜ:
YÜKSEL DURGUT

YAYIN KURULU:
ŞEMSİ AÇIKGÖZ
CILENE VICTOR
LILIAN SANCHES
İSMAİL SAĞIROĞLU
GÜLİZAR BAKİ
THORA MEIßNER
TÜRKMEN TERZİ
ÖZCAN KESER
ERSİN ŞANLI
İRFAN GALİP DUMLU
FATHİ OSMAN
SALOMÉ SALDARRİAGA J.
AHMET DOĞAN

GÖRSEL YÖNETMEN:
ÖMER AKBULUT

SAYFA TASARIM:
KEMAL KAHVECİ

ÇEVİRMEN:
İSMAİL KUL
BERA ÇEVİK

İLETİŞİM BİLGİLERİ:
Adres: Poststraße 2-4,
60329 Frankfurt am Main
Deutschland
Tel:+49 069 84846306
GSM:+49 179 1385035
EMail: journalistpost@
internationaljournalists.org
www.internationaljourna-
lists.org

DESTEK İÇİN:
IBAN: DE29 5065 2124
0004 1249 13
PayPal: paypal@internatio-
naljournalists.org
Patreon: info@internatio-
naljournalists.org

YÜKSEL DURGUT EDITÖR

Biz ölüyoruz, onlar çoğalıyor

Ebola ve AIDS üzerine çalışmaları ile tanınan Belçika asıllı İngiliz mikrobiyolog Prof. B. Peter Piot, gazetecilerin doktorlardan daha fazla hayat kurtarabileceğini söylüyor. Tabii bu temenin gerçekleşebilmesi için öncelikle gazetecilerin hayatta kalabilmesi gerekiyor.

Journalist Post'un hazırlıkları için dünyanın birçok ülkesiyle irtibata geçiyoruz. Derginin hayata geçmesi için gönderilen yazılardaki yer ve kişi adlarının dışında hikayelerin hepsi benzer sorunları barındırıyor. Dertlerimizi anlatabilmek için her platformda konuşuyoruz, yazıyoruz, sesimizin gür çıkabilmesi için uluslararası gazetecilik dernekleri üzerinden bildirimler yayınlarız. Sonuç her geçen gün daha da kötüye gidiyor. Biz birlik oluyoruz, fakat maalesef dikta rejimler de çoğalarak büyüyor.

Dünya her geçen gün otoriter rejimlerin etkisi altına giriyor. Demokrasiye yönelik tehdit, yaşanan gerilemenin ana sebebi. Raporlara göre dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 38'i özgür değil. Demokrasi ve otoriterlik arasındaki boşlukta kalan ülkeler ise giderek otokrasiye yöneliyor.

OTORİTER YÖNETİMLER ARTACAK

Son 20 yıldır dünyada ilk defa liberal demokrasilerden daha fazla kapalı otokrasi bulunuyor. Küresel düzen bir kırılma noktasına yaklaşıyor. Güçlü demokratik ülkeler eğer insanlık için özgürlüğün garanti altına alınmasında birlikte çalışmaz ve baskı uygulamazlarsa, dünya düzeninde otoriter model galip gelecektir.

Bunun en yakın örneğini Türkiye Cumhurbaşkanı R. Tayyip Erdoğan'ın Amerikan PBS muhabiri Amna Nawaz'ı yayın sırasında azarladığını izleyince anlıyorsunuz. Muhabiri, "Sözümü kesme. Kesmeye hakkın yok. Bana saygı göstermelisiniz." diye azarlayan Erdoğan gibi, Rusya'dan Eritre'ye, Suudi Arabistan'dan El Salvador'a kadar tek adamların ülkelerindeki gazetecilerin soru sormaya cesaretleri ne yazık ki yok.

Erdoğan ve benzeri dikta rejimlerin tek adamları, ağızlarından çıkacak her söze onay verecek gazetecilere konuşmaya alışıklar. Gerçek bir gazeteci çıkıp da soru sorunca sadece terslemeyi biliyorlar.

UNUTULMAZ YARGILAMA

Kapak dosyamızda, Fransa'yı 20. yüzyılın eşliğinde ikiye bölen Dreyfus davası ile, gazeteci Mehmet Baransu davasının benzerliklerini okuyacaksınız. Haksızlık karşısında dik duran ve hayatının son anına kadar mücadele eden Emile Zola, "Hakikat ve adalet mutlak hükümdarlardır." diyerek 'Suçluyorum - J'Accuse' adlı bir mektup yayınladı. Bu mektup davada yeni bir sayfa açtı. Gazetecilik tarihinde hükümet aleyhine eşine az rastlanır bir meydan okumaydı.

Çalışmalarımız sırasında Mehmet Baransu'nun ailesi ve editör ekibimiz canla başla çalıştı. Yüzlerce haberinin arasından tarihte yerini alacak haberlerini derledik. Editör arkadaşım Gülizar Bakı'nın "Gece yattım ve aklıma Baransu'nun 8 yıldır rahat yatağında olmadığı geldi. İçim sızladı. Kalktım ve yazıyı o motivasyonla yazdım." sözleri gayretimizin sebebini ortaya koyuyor.

Baransu'nun yargılanması halkın oyunu alabilme adına insafsızca ve kanunsuzca kelle isteyen birilerinin insan hayatını nasıl karartabileceğini gösteren bir emsaldir. Dreyfus Davası her yönüyle hukuk tarihinde verilen en güzel örnektir. Dünya edebiyatında saygın bir yeri olan Zola gibi, Baransu da yaptığı tüm haberlerin arkasında durarak, bedelini 'esaret' altında ödeyen cesur bir gazetecidir. "Adalet istiyoruz. Burada söz konusu olan belki de yarın başımıza efendi kesilecek olan kılıçtır! Bu kılıcın kabzasını bağnazca öpmek mi? Asla!" diyerek cesurca haykıran Zola gibi, Türkiye'de de cesaretin temsil edildiği yer zindandır. O zindan da şimdi 8 yılı aşkın süredir esir tutulan dünyanın yakından tanınması gereken cesur bir gazeteci var: Mehmet Baransu. ■

PROF. DR. FRANK ÜBERALL *

Kuruntu değil gerçek tehlike. Türkiye'ye gitmeyin!

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı eleştiren bir açıklama yaparsanız, havalimanında bileklerinize kelepçe vurulabilir. Sosyal ağlardaki basit bir 'beğeni' bile tatil gezinizin ani sonu olabilir. Alman Gazeteciler Birliği bu sebeple Türkiye'ye seyahat edilmemesini şiddetle tavsiye ediyor.

Türkiye, Almanlar için hala en popüler tatil destinasyonlarından biri. Allensbach Enstitüsü tarafından yakın zamanda yapılan bir araştırmaya göre, bu yıl Hırvatistan, Yunanistan ya da Fransa'dan daha fazla insan Türkiye'ye seyahat etti. Ne de olsa Türkiye çok güzel bir ülke: Kültür ve manzara açısından zengin, mutfakçı eşsiz lezzetli, insanları misafirperver. Ve Türkiye'ye bazen gidiş dönüş 50 Euro'nun altında uygun fiyatlara uçuşlar bulunabiliyor.

Ancak pek çok kişi için bu ülkenin bir tatil yeri olması söz konusu bile değil. Hatta vicdanları rahat bir şekilde iş seyahatlerine dahi çıkamıyorlar. En iyi ihtimalle geri gönderilmekten, en kötü ihtimalle de hukukun üstünlüğü çerçevesinde adil yargılanma ihtimali ol-

maksızın hapse girmekten korkmalılar. Gazeteci grubu bu durumdan özellikle etkilenmektedir. İnternette Türk hükümetini ya da özellikle Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı eleştiren açıklama yapmış olmak yeterli ve bu sebepten havalimanında bileklerinize kelepçe vurulabilir.

Bu bir kuruntu değil, gerçek bir tehlike! Alman Dışişleri Bakanlığı internet sitesinde, Alman vatandaşlarının Türkiye'de hala keyfi olarak tutuklandığı 'vakalar' olduğunu açıkça yazıyor. Bu kişilerin genellikle (sözde) bir terör örgütünün propagandasını yaptıklarından ya da desteklediklerinden şüpheleniliyor. Alman Dışişleri Bakanlığı'nın resmi internet sitesinde, "Türk kolluk kuvvetlerinin, Almanya'da ikamet eden ve yeterli ön soruşturma bile yapılmadan güvenlik güçlerinin hedefi haline gele-

bilecek kişilerin detaylı listelerini tuttuğu anlaşılıyor” deniyor. Almanya’da temel hak ifade özgürlüğü kapsamında olan sosyal ağlardaki ‘beğeniler’ bile Türkiye’de soruşturma için yeterli sebep olabiliyor.

Buna ek olarak, Dışişleri Bakanlığı tarafından son derece eleştirel bir şekilde değerlendirilen yeni “Dezenformasyonla Mücadele Yasası” var. Bu kanuna göre, kolluk kuvvetleri tarafından gerçek dışı ve ülkenin güvenliğine, kamu düzenine veya halkın sağlığına tehdit olarak sınıflandırılan ifadelerin yayılması cezai soruşturmaya yol açabilir. Almanya’daki gösterilere katılanlar ya da bu ülkede yasal olarak kayıtlı ve Kürt sorunlarıyla ilgilenen bir derneğe üye olanlar dahi tutuklanabilir.

Tüm bunlar sadece basit bir keyfilik olarak algılanabilir. Bir yorum, hatta sosyal ağlardaki basit bir ‘beğeni’ bile bir tatil gezisinin ani sonu olabilir mi? Alman Gazeteciler Birliği (DJV) bu nedenle Türkiye’ye seyahat edilmemesini şiddetle tavsiye ediyor. Ülke ve insanlar ne kadar güzel olursa olsun... Orada demokrasi ve hukuk devleti özlemi ne kadar çok olursa olsun. (Kendini tekrar etmiş yukarıda aynı var)

Türkiye’de gazetecilik bir suçmuş gibi muamele görüyor. Bağımsız ve hatta eleştirel habercilik artık pek mümkün değil. Basın özgürlüğü Türk hükümeti ve devlet kurumları için yabancı bir kelime haline gelmiş gibi görünüyor.

Elbette, gazetecilik mesleğinizi keyfi bir zulme uğramadan yapabileceğiniz bazı alanlar hâlâ mevcut. Ancak medya çalışanlarının mesleklerini icra etmekten başka bir şey yapmadıkları halde hapse girdikleri sayısız vaka da var. Örnek olarak Almanya Cumhurbaşkanı Frank-Walter Steinmeier geçtiğimiz günlerde gazeteci Ahmet Altan’dan bahsetti. Steinmeier, Bellevue Sarayı’nda düzenlenen “Sürgün” başlıklı kültür gecesinde Altan’ı Türkiye’de hapiste olan ya da ülkelerini terk etmelerine izin verilmeyen herkese örnek olarak gösterdi.

Tören dünya çapındaki sürgünlere adanmış olsa da, Cumhurbaşkanı’nın konuşmasında Türkiye, örneğin Aslı Erdoğan’dan bahsettiği zaman, tekrar tekrar rol oynadı.

Frank-Walter Steinmeier, Aslı Erdoğan’ın Türkiye’nin uluslararası alanda en tanınmış yazarlarından biri olduğunu söyledi. Türk-Kürt gazetesi Özgür Gündem’de köşe yazarlığı yaptığı için 2016 yılında tutuklandı. 2017’den beri Almanya’da sürgünde yaşıyor.

Tek vaka o değil. Keyfi zulümden korktukları için Türkiye’yi terk etmek zorunda kalanların sayısı her geçen gün artıyor. Bu bağlamda, yaşanan olay için ‘suçlu’ terimini kullanmak pek uygun değil. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Türkiye’de temel standartlara uyulmadığını birçok münferit davada belirtmek zorunda kalmıştır. Ancak bu yaşananlar, oradaki hükümeti insan haklarına aykırı davranışlarından alıkoymuyor.

Şimdi, özellikle gazetecilere yönelik bir seyahat uyarısının abartılı olduğu iddia edilebilir. Mükemmel bir güneşin altında sahilde uzanırken, kültüre ve doğaya hayranlık duyarken, yiyecek ve içeceğin tadını çıkarırken siyaset kimin umurunda? Böyle düşünen herkes, Türkiye’yi ya da Erdoğan’ı herhangi bir vesileyle kamuoyu önünde eleştirip eleştirmediyi iyice düşünmelidir.

Bu ülkede, hakaret ve benzeri somut suçların sınırlarını aşmadığı sürece, Başbakanı, Alman Cumhurbaşkanı, aslında herkesi ve her şeyi eleştirmek serbesttir. Türkiye’de bunu bu kadar kolay yapamazsınız. Sadece düşüncesizce söylenmiş bir söz yüzünden bile hapse atılabiliyorsunuz. Hatta belki de ‘şahsi’ olduğu varsayılan bir ortamda: internette, Facebook’ta ya da X’te (eski adıyla Twitter) yapılan bir konuşmada...

Almanya’da polis ve yargının bu tür kaynakları araştırması ve “düşman listeleri” hazırlaması neredeyse akıl almaz bir şey. Türkiye’de ise bu gündelik hayatın bir parçası gibi görünüyor. Aksi takdirde Dışişleri Bakanlığı bu açık ifadeleri internet sitesinden çoktan kaldırmış olurdu. ■

* Prof. Dr. Frank Überall, Alman Gazeteciler Birliği’nin (DJV) Federal Başkanı. Köln’deki HMKW Medya, İletişim ve İşletme Üniversitesi’nde ders veriyor ve diğerlerinin yanı sıra dijital yarıncı KIVVON için gazetecilik yapıyor.

FOTO: YÜKSEL DURGÜT

NOBEL BARIŞ ÖDÜLÜ SAHİBİ RUS GAZETECİ **DMİTRİ MURATOV**:

SOSYAL MEDYANIN KAPATILMASINA İZİN VERMEYELİM!

YouTube'un, Wikipedia'nın kapatılmasına izin vermeyelim. Bunlar gazeteciler tarafından bilginin paylaşılabilirdiği son mecralar. Eğer Rus yetkililer, sosyal medyadaki yayın organlarını kapatırsa, istediği propagandayı yapacak.

“Gazetemiz Novaya Gazeta da kapatıldı. Lisansımız elimizden alındı. Web sitesi kapatıldı. Şu anda Novaya Gazeta Europe künyesiyle Riga’da faaliyet gösteriyor. İnternet sitesi yayına başlamasından kısa bir süre sonra Rusya’da yeniden yasaklandı.”

JOURNALIST POST

Dmitri Muratov, Rusya’da iktidarın kötü politikalarını araştırmasıyla bilinen bağımsız gazeteciliğin son temsilcilerinden birisi. Kurucusu ve Genel Yayın Yönetmeni olduğu gazetesi (Novaya Gazeta / Yeni Gazete) kapatılan Muratov, Filipinli gazeteci Maria Ressa ile birlikte 2021 yılında “İfade özgürlüğünü koruma çabaları” sebebiyle dünyanın en prestijli barış ödülü Nobel’e layık görüldü.

Rusya lideri Vladimir Putin’in medya üzerindeki baskısını artırmaması rağmen, Novaya bağımsızlık ilkesinden ödün vermedi. Muratov’un liderliğindeki gazete insan hakları ihlalleri, yolsuzluklar, seçim hileleri, polislin uyguladığı şiddet gibi pek çok araştırmacı gazetecilik haberlerine imza attı. Panama Belgeleri’nin yayınlanmasında rol oynadı.

Haberleri iktidarı rahatsız etmeye başlayınca, gazete hedef haline geldi. 2000’li yıllarda Novaya Gazeta’nın altı gazetecisi uğradıkları saldırılar sonucunda hayatını kaybetti. Muratov da çeşitli tehditler aldı. Bir tren seyahati sırasında aseton karıştırılmış kırmızı boyalı saldırıya uğradı. Ama o her fırsatta özgür basına olan bağlılığını dile getirdi.

Kremlin, Rusya’nın Ukrayna işgalini “askeri operasyon” olarak adlandırırken, “savaş” kelimesini kullanan medya kuruluşlarının kapısına kilit vurmaya başladı. Novaya Gazeta da Mart 2022’de bu baskılara dayanamayarak faaliyetlerini askıya aldı. İşgalden kısa bir süre sonra Novaya Gazeta da yayını durdurdu.

NOBEL ÖDÜLÜNÜ UKRAYNALI ÇOCUKLAR İÇİN SATTI

Gözü pek gazeteci Muratov, 2021 yılında kazandığı Nobel Barış Ödülü’nü, geçtiğimiz yıl Ukraynalı mülteci çocuklar yararına açık artırmaya çıkardı. Daha önce de satışa çıkarılan benzer ödüllerin rekorunu kıran madalya 103,5 milyon dolara satıldı.

Journalist Post’un editörlerinin aralarında bulunduğu bir grup gazeteci ile söyleşi yapan Dmitri Muratov, Rusya’da yaşananları anlattı.

600 GAZETECİ RUSYA’YI TERK ETTİ

Dmitri Muratov, kendisine en sık sorulan sorunun, “Ruslar neden sessiz kalıyor? Neden isyan etmiyorlar?” olduğunu belirttiikten sonra ülkedeki baskının boyutlarını şöyle anlatıyor, “Protesto gösterisi düzenlemek yasak. Hapiste 600 siyasi tutuklu var. Barış aktivistlerine karşı şimdiye kadar 20 bin dava açıldı. 300 medya kuruluşunun kapısına kilit vuruldu. Parlamenteoda barışın inşasından bahseden tek bir milletvekili yok.

İktidarı ele geçirmeye çalışanlara karşı sadece gerçekleri söyleyerek karşı koyulabilir. YouTube’un, Wikipedia’nın kapatılmasına izin vermeyelim. Bunlar gazeteciler tarafından bilginin paylaşılabilirdiği son mecralar. YouTube ve Wikipedia gibi yayın organları kapatılırsa kısa süre sonra mühendisler bile basın özgürlüğü için mücadele etmek zorunda kalır.

Pek çok basın organı, tüm alternatif bilgi kaynakları ya kapatıldı ya da mensupları sürgünde. Yaklaşık 600 gazeteci Rusya’yı terk etti yahut sınır dışı edildi. Rusya’da ‘yabancı ajan’ olarak gösterilen yaklaşık 300 kişinin yüzde 30’u gazeteci.

Bu yüzden propaganda bir tekdir. Ve eğer Rus yetkililer YouTube, Telegram ve Wikipedia’yı yasaklamayı başarır, propaganda görevini yerine getirecek ve tekel haline gelecek. O zaman ülkeyi yönetmek inanılmaz derecede kolay olacak.

Novaya Gazeta da bu medya organlarında sadece birisi. Kapatıldık. Lisansımız elimizden alındı. Web sitesi kapatıldı, gazete kapatıldı. Şu anda Novaya Gazeta Europe künyesiyle Riga’da faaliyet gösteriyor. İnternet sitesi yayına başlamasından kısa bir süre sonra Rusya’da yeniden yasaklandı.”

“RUSYA ARTIK AVRUPA DEĞİL!”

Dmitri Muratov, Uluslararası Kızıl Haç Komitesi’nden resmi olarak yardım istediğini fakat olumlu bir cevap alamadığını ifade ederek, “Rus muhalefetinin lideri Alexei Navalny’ye yardım etmelerini talep ettim. O sadece hapisnede değil, hapisnede içinde bir hapisnede tutsak. Burası insanların yaşayan cesetlere dönüştürüldüğü bir yer. Ancak Kızıl Haç buna müdahale edemeyeceklerini söyledi. Bu talebimi iletteğimde Kızıl Haç’ın şefi de tam o sırada Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov’un ofisinde görüşme halindeydi.

Rus hukuk sistemi hakkında pek çok soruyla karşılıyorum. Bu, özel askeri operasyon denilen şeyin sonuçlarından biri. Bu, yargının parça parça edilmesidir. Özel askeri operasyonlar devam ediyor, ancak sonuçları şimdiden belli.

Ukrayna ve Rusya gelecekte asla bir arada olmayacak. Bu halklar hiçbir zaman kardeş olmayacak. Rusya’da yeni bir coğrafi uyanış var. Bunu duymamış olabilirsiniz. Rusya artık Avrupa değil. Avrupa’ya açılan pencere kapandı ve hatta kapısına parmaklıklar çekildi.” şeklinde konuşuyor. ►

“Bana anne olma fırsatı verin”

►Rusya’da muhalif olmanın cezalandırma sebebi sayıldığını belirten Muratov, bazı muhaliflerin başlarına gelenleri ise şöyle anlatıyor: “Lilia Chanysheva, 40 yaşında bir kadın. Alexei Navalny için çalışıyordu. Kimseyi öldürmedi, hırsızlık yapmadı, şiddet uygulamadı. O sadece sivil bir aktivist idi. İnsanların sevdiklerini beklerken nasıl çıldırdıklarını hiç gördünüz mü? Bu kadın kocasını her gün çiçeklerle bekliyor. Lilia kendisi hakkında tek kelime etmedi, ama “Eğer mahkûm ederseniz çocuk doğuracak zamanım olmayacak, bana anne olma fırsatı verin.” dedi. Hâkim ona bu şansı tanımadı. 7,5 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Zalimlik vatanseverlikle de kendini gösteriyor. Bu yüzden kötülük terörizme dönüştü.

Rus Ortodoks Kilisesi özel askeri operasyonu destekledi ve bir ölüm propagandası başlattı. Kilisede bir ayın sırasında ‘zafer’ kelimesini ‘barış’ kelimesiyle değiştirdiği için bir rahip görevden alındı.

Ivan Gorshkovich mesela... Wall Street Journal’ın Moskova muhabiri, bir gazeteci. Moskova’da çok iyi tanınıyor. Çalıştığı ülkeyi gerçekten seviyor. Çok başarılı bir gazeteci ve kesinlikle bir casus değil. Casusluk suçundan demir parmaklıklar ardına gönderildi. 25 yıla mahkûm edildi.

KARA-MURZA’NIN ÇOCUKLARIYLA TELEFONLA GÖRÜŞMESİNE BİLE İZİN VERİLMİYOR

Politikacı Vladimir Kara-Murza ünlü bir yazar. Rusya’da yolsuzluğa karşı verilen mücadelenin simgesi olan Magnitsky davasını hatırlarsınız. Magnitsky’de 280 milyon doların yok olduğu tespit edilmişti. Bu haber Kara-Murza tarafından ortaya çıkartıldı. Gazeteci, yazar, film yapımcısı Kara-Murza şimdi siyasi bir mahkûm olarak 25 yıl ceza aldı. Bir yıl içinde 25 kilo verdi. Üç çocuğuyla bir kez bile telefon görüşmesi yapmasına izin verilmedi.

Rusya’da son 20 yıldır resmi olarak antisemit bir propaganda yapılmadı. Hiç kimse Putin’i antisemitist olarak yargılayamaz. Ama Neo-naziler bugünün Rusya’sının siyasi arenasındalar. Bugün yapılan tutuklamalar ve ihlaller geçmişe nazaran az gibi görünebilir.”

CUNTA MI YOKSA ÖZGÜRLÜK MÜ?

Eski neslin Putin’i destekliğini söyleyen Muratov sözlerine şöyle devam ediyor, “Gelecek için bir mücadelemiz var. Rusya’da toplumu yeniden tanımlanmasına dair bir kavga var. Cunta mı yoksa özgürlük isteyen halk mı kazanacak? Cuntanın gündemi milyarlar, özel askeri şirket Wagner’in sahibi Yevgeny Prigozhin tarafından formüle edildi ve bunu geçmişte açıkça şöyle ifade etmişti: ‘Yeterince köprü ve tiyatro inşa ettik. Rusya’da herkes artık savunma için çalışmalı. Bir süre için Rusya, Kuzey Kore gibi olmalı. Genel bir seferberliğe ihtiyacımız var. Sınırları kapatmak zorundayız.’

Bu mevcut başkan görevden alınmadan gerçekleşecek bir askeri cuntanın programı. Özellikle de eski nesil Vladimir Putin’i destekliyor. Kendi tabanını bu eski nesil oluşturuyor. Yalnız ve terk edilmiş yaşlı insanlar. Kendilerini yeniden genç hissetmek ve vatanlarına katkıda bulunmak istiyorlar.” ■

“

Lilia Chanysheva, 40 yaşında bir kadın. Kimseyi öldürmedi, hırsızlık yapmadı, şiddet uygulamadı. Bu kadın, “Eğer mahkûm edilirim çocuk doğuracak zamanım olmayacak, bana anne olma fırsatı verin.” dedi. Hâkim ona bu şansı tanımadı. 7,5 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Zalimlik vatanseverlikle de kendini gösteriyor.

GENÇ NESİL ÜLKEYİ TERK EDİYOR

Rusya’da bir nesil kayıp şimdi. Mihail Gorbaçov ve sonrasında doğan nesil kendilerini vatanları için feda etmeye pek istekli değil. Genç nesil geleceği inşa edecek. Ancak birçoğu ülkelerini temelli terk etti. Yaklaşık 1 milyona yakın insan Rusya dışında yeniden hayat kuruyor. Gençler, öldürmek ve öldürülmek istemiyorlar. Bu nesli korumanın sadece Rusya için değil hepimiz için önemli olduğuna inanıyorum.

Nobel ödüllü Rus gazeteci Dmitri Andreyevich Muratov, bir süre Sovyet ordusunda çalıştıktan sonra 1980'lerin ortalarında muhabirlik yaptı. Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılmasından sonra arkadaşlarıyla birlikte Novaya Gazeta'yı kurdu.

50 MİLYON MÜLTECİ YOLDA

Şahsen ben bir bilim insanı değilim, burç yorumları yapmıyorum. Şu anda 50,5 milyon mülteci yolda. Ardı arkası kesilmiyor. 5,5 milyon Ukraynalı çocuğun yardıma ihtiyacı var. Savaş esirlerini takas etmeliyiz, mültecilere yardım etmeliyiz.

Ukraynalı çocukların ailelerine ve anavatanlarına dönebilmelerini sağlamak için UNICEF'i desteklemeliyiz. Yetimlerin ve dulların sayıları artmamalı. Rus televizyonunda bir hafta içinde yüzlerce kez nükleer silahların nasıl kullanılacağı haberine rastlayabilirsiniz. Peki, Putin düğmeye basacak mı? Bilmiyoruz. Bir askerin dediği gibi, "Savaşın ardından saat 6'da buluşabilir miyiz?"

CEPHEDEKİ GAZETECİLER ÖDÜLLENDİRİLMELİ

Ukraynalı harika gazeteciler var. Mariupol'de bir belgesel çektiler. Sehir yerle olurken onlar oradan ayrılmadılar. Geride kalan insanların kaderini paylaştılar. Her an ölebilirlerdi. Bu gazeteciler ödüllendirilmeli. Bu kişiler şu anda cephede çekimler yapan ve bu cehennemın trajedisini filme alan belgeselciler. Onları desteklemeliyiz. Böylece savaşın bitiminde saat 6'da bir araya gelebiliriz.

PUTİN, SADDAM GİBİ OLMAYACAK

Kimseyi affetmeyeceğim. Putin, Saddam Hüseyin gibi ölmeyecek. Putin, nükleer silahlara sahip bir ülkede güç sahibi olmanın avantajlarından vazgeçmeyecektir. Bir ülke militarizasyonunu arttırma yolunda ilerliyor, nükleer silahları, dünyayı iki kutuplu bir dünyadan, çok kutuplu bir dünyaya dönüştürmek için bir araç olarak görüyor.

EKATERINA GLIKMAN *

Asla geri adım atmayacağız

Kimilerinin vatani olmadan özgürlüğü, kimilerinin de özgürlüğü olmadan vatani var. Ülkemde er ya da geç ifade özgürlüğünün tesis edileceği konusunda umudum var. Çünkü gerçeği öğrenmek isteyen ve doğruları kitlelere aktaracak genç gazeteciler her zaman var olacaklar.

Tkrayna'ya karşı yürütülen savaşın ilk günlerinde Rusya'daki bağımsız medya, tarihinin en yüksek izlenme ve takipçi sayılarına ulaştı. Birçok kişi gerçekleri öğrenmek ve yaşananlardan haberdar olmak istiyordu. İnsanların gerçekleri bilmeye ihtiyacı vardı.

Rus yetkililer askeri bir sansür uyguladı. Hem medyanın hem de Rus halkının "savaşı, savaş olarak adlandırması" yasaklandı. Kremlin'in "özel operasyon" olarak isimlendirdiği bu askeri operasyonu yapılan resmî açıklamaların dışında kaynak göstererek haber yapmak engellendi.

Demokratik bir duruş sergileyen Rusya'daki medya organı Novaya Gazeta'nın çalışanları bir seçim yapmak zorunda bırakıldı. Ya Kremlin'in uyguladığı, "Sansür yasalarına" boyun eğecek ve Rusya'da kalarak yayın hayatını sürdürecektir ya da sürgüne giderek hayatlarını ve mesleklerini devam ettireceklerdi.

Gazeteci arkadaşlarımızın çoğu kişisel ve ailevi nedenlerden dolayı Rusya'yı terk edemedi. Diğerleri Rusya'dan ayrılmak zorunda kaldı. Rusya'dan ayrılabilenler Nisan 2022'de Novaya Gazeta Avrupa'yı kurdu.

Savaş, ekibimizi coğrafi olarak ayırdı ama sonuç olarak biz bir aileyiz. Bu yaşananlar hepimiz için zor bir durum. Kimilerinin vatani olmadan özgürlüğü, kimilerinin de özgürlüğü olmadan vatani var. Ülkelerini terk etmek zorunda kalanların duruşları gayet net: "Rusya'da yaşarken

gerçeği yazamıyorsanız, ülke dışından yazmalısınız. Çünkü hiçbir ulus, propagandayla baş başa bırakılmamalıdır."

EKİBİMLE GURUR DUYUYORUM

Sürgünde geçirdiğimiz bu 18 ay içinde çok şeyler başardık. Sıfırdan 58 gazeteciyle birlikte yeniden işe başladık. Bu süreçte finansal, lojistik, göç ve üretimle ilgili sorunları birlikte çözdük. Novaya Gazeta Europe web sitesi, sosyal medya hesapları ve kendi haber bültenlerimizi kurduk. Web sitemiz diğer yüzlerce bağımsız medya kuruluşu gibi birkaç gün sonra engellendi. Ama çekirdek okuyucu kitlemizi koruduk. Yeni kitlelere ulaşmaya ve genişletmeye devam ediyoruz.

YouTube'un Rusya'da henüz engellenmediğini de belirtmek gerekir. YouTube üzerinden yayınladığımız videolarımızı ayda 6 milyon kişi izliyor. Web sitemize Rusya'da VPN olmadan erişilememesine rağmen, sitemizin izleyici sayısı ayda 3 milyon kişiye ulaşıyor. Tüm bunların başarısında büyük emeği geçen ekibimle gurur duyuyorum.

Rus yetkililer VPN hizmetlerinin nasıl engelleneceğini artık öğrendi. Biz de bunun üzerine alternatif bir plan geliştirdik. Okurlarımızın sansürü aşmasına yardımcı olmak için "VPNNovaya" adında özel bir yazılım yaptık. Rusya dışındaki okurlarımız kendi sahip oldukları yerel VPN sunucularını, arkadaşlarına, akrabalarına

ve tanıdıklarına erişime açarak dünyaya açılmalarına yardımcı oluyorlar.

Video ekibimiz Rusya'daki savaş ve siyasi aktivistlere yönelik gerçekleştirilen zulümleri ortaya çıkararak belgeler hazırlıyorlar. Bu konuda Ukraynalı özel bir muhabir görevlendirdik. Kendisi Kiev'de bizim için çalışıyor. Rusya'dan, cepheden ve hatta "işgal altındaki" topraklardan harika haberler yayınladık.

Önemli haberleri ve hikayeleri düzenli olarak İngilizceye çeviriyoruz. Geçtiğimiz yıl İtalya'da La Stampa, İngiltere'de The Guardian, Almanya'da TAZ ve Frankfurter Allgemeine gibi Avrupa'nın önde gelen gazeteleriyle iş birlikleri gerçekleştirerek yaşanan gerçekleri dünyaya duyurduk.

Elbette tüm bu başarıların bir bedeli var. Birçok gazeteci arkadaşımız çok yoruldu ve bazı psikolojik sorunlar yaşadı. Bu arkadaşlarımızın pek çoğu çok genç. Ancak bir gerçek şu ki; hiçbiri anavatanlarını terk etmek zorunda kaldığı için pişmanlık duymuyor. Hepsisi işlerinin başında mesleklerini yapmaya devam ediyor.

Rusya, 28 Haziran 2023 tarihinde Novaya Gazeta Europe'u 'istenmeyen kuruluş' olarak ilan etti. Bu, günümüz Rusya'sındaki yaşanan sansür olaylarından sadece birisi. Hükümet yabancı kuruluşlara istenmeyen kuruluş etiketi yapıyor ve vatandaşları bu kuruluşlarla herhangi şekilde birlikte iş yaptıkları için cezalandırıyor. Sahadaki muhabirimize yorum yapan ya da makalemizi sosyal medyada paylaşan bir Rus vatan-daşı önce para cezasına çarptırılma, ardından da suçun tekrarı halinde hapse girme ihtimalini göz önünde tutmak zorunda. Novaya Gazeta Europe'ya çalışan gazeteciler aslında gerçeği söyledikleri için suçlu olarak damgalanıyorlar. Ama gerçekleri haykırmak suç ise, biz bunu yapmaya devam edeceğiz.

İnsanların yalnız olmadıklarını bilmeleri çok önemli

Rusya'da kalan meslektaşlarımız şimdi Novaya Gazeta'yı hayatta tutmak için canla başla mücadele ediyorlar. Bu çok zor bir görev. Gazetemizi yasal olarak yayınlamıyor ve savaş hakkında haber yapamıyorlar. Ancak yazabildikleri diğer sıradan konular hakkında yayın yapmayı sürdürüyorlar. En önemlisi de okuyucularıyla yakın bağları sürüyor. Bu da onlara muazzam bir destek veriyor. Demokrasi yanlısı ve savaşa karşı direnen insanların yalnız olmadıklarını bilmeleri çok önemli.

"Rusya'da kalmak tehlikeli mi?" şeklindeki sorulara muhatap oluyoruz. Tehlikeli mi? Evet tehlikeli. Mesela bu yılın temmuz ayında Çeçenistan'da meslektaşımız Elena Milashina acımasızca dövüldü. Geçen yıl Dmitri Muratov trende saldırı-

ya uğradı. Üzerine asetonlu boya sıktılar.

Ne yazık ki Avrupa'da yaşayan gazeteci arkadaşlarımız açısından da durum pek farklı değil. Novaya Gazeta muhabiri Elena Kostyuchenko geçen yıl Münih'te zehirlendi. Savaş bölgesinden yaptığı haberlerin intikamını almak için muhtemelen Kremlin için çalışan kişiler tarafından hedef alındı.

Rusya'da hayatlarına devam etmek zorunda kalan gazetecilerin evlerine sabahın erken saatlerinde silahlı adamlar tarafından baskın yapılmayacağını ya da tutuklanmayacaklarının garantisi yok. Ancak buna rağmen, mesleki saygınlıklarının yitirmemiş pek çok profesyonel arkadaşımız var. Amaçları sadece propagandanadan ibaret olanlara gelince, bence bu kişiler artık birer gazeteci değiller.

BÜYÜK BEDELLER ÖDENDİ

Rusya'da gerçekleri söylemeye devam etmek büyük cesaret ister. Bu da beraberinde büyük riskler getirir. Novaya Gazeta ve Dmitri Muratov'un 2021 yılında kazandığı Nobel Ödülü için çok büyük bedeller ödendi. Gazetenin altı çalışanı öldürüldü. Bu cinayetlerin hepsi Putin'in yönetiminde olduğu dönemde işlendi.

Yaşanan bu korkunç trajedilerin hemen ardından, hayatlarını kaybeden meslektaşlarımızın geride bıraktıkları çalışmalarını sürdürebilmek için her zaman öne çıkan birileri oldu. Kulağa ne kadar garip gelse de ülkemde er ya da geç ifade özgürlüğünün tesis edileceği konusunda umudum var. Çünkü gerçeği öğrenmek isteyen ve doğruları kitlelere aktaracak genç gazetecilerin sayısı hiçbir zaman eksik olmayacaktır.

ASLA GERİ ADIM ATMAYACAĞIZ

Kendim ve ekibim adına şöyle bir söz verebilirim, çalışmalarımıza ve direnişimize devam edeceğiz. Savunmasız konumda olan siyasi tutukluların unutulmasına asla izin vermeyeceğiz. Bu kişiler serbest bırakılncaya kadar haklarında haberler yaparak dünyayı bilgilendirmeyi sürdüreceğiz.

Mesleki açıdan sürgünde üretebilmenin ve ses getirici işler ortaya koyabilmenin büyük bir ayrıcalık olduğunu net bir şekilde anlıyoruz. Savaşın oluşturduğu kaosa bu şekilde direniyoruz. Bu konuda da asla geri adım atmayacağız. ■

*Ekaterina Glikman, Novaya Gazeta Europe'ın Genel Yayın Yönetmeni Yardımcısı. Rusya'nın en önemli bağımsız gazetesi olarak kabul edilen ve Kremlin'in politikalarını eleştiren Novaya Gazeta'da gazetecilik yapıyor. İsviçre'de sürgünde yaşıyor.

RUSYA'NIN KARA PROPAGANDASI:

DİKKAT! SAHTE HABER!

Rusya, Ukrayna medyasını, özellikle de gazetecileri, sahte haberlerle kara propaganda aracı olarak kullanıyor. Popüler web siteleri aynı alan adı ve tasarımıyla kopyalanıyor. Tek farkları web adreslerinin uzantıları.

IRYNA SYNELNYK *

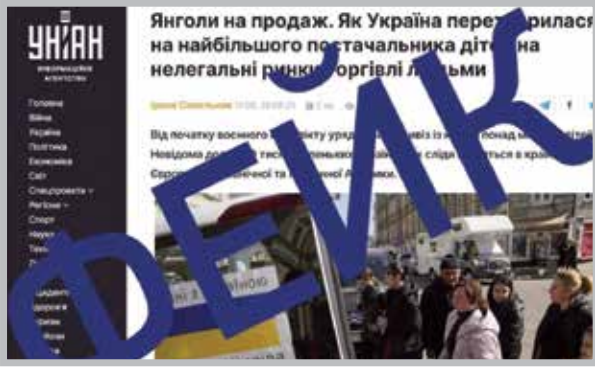
Rusya, Ukrayna medyasını, özellikle de gazetecileri, sahte haber siteleri ve yalan haberlerle kara propaganda aracı olarak kullanıyor. Sahte olarak düzenlenmiş bir web sitesinde benim adımın kullanıldığı sahte bir makale oluşturulduğunda bu propaganda aracından haberdar oldum.

Bir gazeteci olarak uzun yıllar Ukrayna enformasyon ajansı UNIAN için çalıştım. Geçtiğimiz yıl Kosova'da İkamet programına katıldım ve Priştine'de yaşıyorum. Ukrayna medyası için çalışmaya devam ediyorum. Ukrayna'da süren savaş sırasında, kimliği belirsiz kişiler tarafından adım sahte haberlerle ilişkilendirilerek dijital saldırıya uğradım. Bunu yapanların Rusya'nın propaganda aracı olarak çıkarlarını temsil ettiklerini düşünüyorum. Bu gerçekler sadece gazetecinin mesleki itibarı için bir risk değil, aynı zamanda ülkenin ulusal güvenliği için de bir tehdittir.

SAHTE HABERLER VE KÖTÜ BİR TECRÜBE

Dezenformasyon ve yalan haberlerle uğraşan Behind the News projesindeki (<https://behindthenews.ua/en/>) doğrulama uzmanı meslektaşarımdan bir mesaj aldım. Benim adımla imzalanmış birkaç sahte makale linki gönderdiler. Şaşırdım ve şok oldum. Adımın kullanıldığı web sitesi sahteydi ama orijinaline oldukça benziyordu. Sitede kullanılan renkler, yazı karakterleri, tasarım ve görsel özellikler aynı şekilde kullanılmıştı. Makaleler Ukrayna'ya hakim birileri tarafından yazılmıştı, yani Google çevirisi değildi. Savaşın ilk zamanlarında, Rus propaganda materyalleri Google'ın tercüme araçları tarafından çevrilmişti ve birçok hata içeriyorlardı, anlam bozuklukları vardı. Ancak bahsini ettiğim sayfalar profesyonelce hazırlanmıştı.

Sahte sitede, Ukrayna ordusundaki sorunlar ve Rusya ile müzakereye oturma konuları dik-

kat çekiyordu. Ukraynalı çocuklara yönelik karaborsada organ ticareti; Ukrayna'daki yolsuzluk ve Batılı müttefiklerin silah tedarikini sonlandırması haberleri de yer alıyordu. Bu konular sadece Ukraynalıları değil Avrupalıları da ilgilendiren çok hassas içerikli konular.

Orijinal UNIAN web sitesi <https://www.unian.ua/> şeklinde. Sahte web sitesi "org" alan adına sahip ve orijinal makalelerin sonunda "php" değil de "html" var. Bir okuyucunun bu sayfaya tıkladığında farkına varamayacağı ayrıntılar bunlar.

Bence en büyük hata, bu sahte makalelerin Facebook'ta reklam olarak paylaşılmış olması. Bazı kullanıcılar (belki de propaganda botları) bu materyalleri paylaştı ve savaş sırasında vatan hainliği hakkında yazılar kaleme aldı. Bu nedenle, ağustos ayında tanımadığım bir kişiden Rusya yanlısı bir pozisyonun kötüye kullanıldığına dair özel bir mesaj aldım. Buna anlam veremedim.

Ukrayna Güvenlik Servisi, Siber Polis ve Ukrayna Ulusal Gazeteciler Birliği'ne bu sitelerin kapatılması için başvuruda bulundum. Sahte web siteleri engellendi ancak hala bir şekilde ulaşılabilir.

"VATANA İHANET" REKLAMLARI

Ukraynalı ünlü yazar Oksana Zabuzhko, Facebook'ta reklam yapılan sahte makalelerin "ihanet" olduğunu söyledi. Facebook özel sayfasında bu konu hakkında yazılar yayınladı. On the Other Side of News projesinden doğru haberlerin kaynaklarını yeniden paylaştı. Yayınladığı gerçekler yaklaşık 500 kez yeniden paylaşıldı ve 40 bin kişiye kadar ulaştı.

Behind the News projesinin Fact-checker'ları (Bilgileri doğrulamaya çalışan kişiler), Facebook'taki reklam paylaşımları yoluyla Rus propagandasının giderek daha yaygın hale geldiğine dikkat çekiyor.

Haber akışı reklam etiketli ücretli gönderilerle dolup taşıyor. Hepsisi de "ihanet ve düpedüz yalan" içeriyor. Proje kapsamında çalışan doğrulayıcılar bu haberlerin bazılarının şu şekilde özetini sunuyor; "Ukrayna hükümeti yolsuzluğa batmış durumda; Batı yardımı "boşa gidiyor", ordu Rus füze saldırılarına karşı koyamıyor ve bu nedenle acilen anlaşma masasına oturmak gerekiyor; seferberlik ilanıyla askere alınanlar, eğitilmeden katliama gönderiliyor."

Sahte siteler halk tarafından yakın takipte olan popüler web sitelerinin aynı alan adı ve tasarımıyla kopyalanması-

la oluşuyor. Tek farkları web adreslerinin uzantıları. Örneğin, Obozrevatel'in bu isimdeki yayını gibi davranan sahte bir web sitesi 'ltd' alan adına sahipken, gerçek web sitesi 'com' alan adına sahip. Bu web sitelerine gerçek çalışanlar tarafından imzalanmış sahte materyaller yerleştirildikten sonra makaleler bir reklam algoritması aracılığıyla Facebook'un Ukrayna bölümlerinde yayılıyor.

Mart ayında, RBC - Ukrayna'nın bir başyazısı, web sitelerinin sahteciliği ve Ukrayna Silahlı Kuvvetleri Başkomutanı Valery Zaluzhny'yi eleştiren sahte belgeler nedeniyle Siber Polise başvurdu. Nisan ayında, tanınmış Ukraynalı gazeteci Pavlo Kazarin kendisine bilgi saldırısı yapıldığı iddiasında bulundu. Ukrainian Pravda, klon bir web sitesinde adına köşe yazısı yayınlandığını ortaya çıkardı ve Ukrayna Güvenlik Servisi'ne başvurdu.

Doğrulayıcılar, Suspilne News, Television News Service, The Ukrainian Pravda, Obozrevatel, 24 Chanel, RBC-Ukraine, UNIAN, UNN ve diğerleri gibi Ukrayna'daki popüler medya sitelerinin taklit eden sahte web sitelerini engelledi.

Medya avukatı Igor Rozkladai, internet teknolojisinin Rusya'nın propagandasında popüler bir araç olduğunu kaydederek, popüler web sitelerinin ya da simüle edilmesi gereken bölümün bir kopyasının sahte şekilde düzenlendiğini dile getiriyor. Web sitesine girdiğinizde, tüm bağlantılar gerçek(!) Hatta sayfa içindeki linklere girdiğinizde de orijinal siteye ve yazarın sayfasına ulaşabiliyorsunuz. Sahte olduğunu belli eden tek şey alan adının uzantısı. Bu klonlamanın ana amacı sizi yalan bir yayına çekerek medyayı ve gazeteciye itibarsızlaştırmaktır.

Kuşkusuz Rus propagandası iyi çalışıyor ve hiçbir yöntem ya da aracı kullanmaktan çekinmiyorlar. Yerel takipçiler için basit yalanlar uygun olsa da, Ukraynalılar ve Avrupalılar için daha sofistike manipülasyon araçları aranıyor.

Medya okuryazarlığı savaş zamanında önem kazanıyor. Hibrit savaşta enformasyon cephesi karmaşıktır ve bazen duygular üzerine kuruludur ancak önemli bir zihinsel çalışma gerektirir. Eminim sadece gazetecilerin değil herkesin ayrıntılara dikkat etmesi ve birincil kaynakları araştırması gerekiyor. ■

Gazeteci Iryna Synelnyk, 2005'ten bu yana bilgi ajansı UNIAN için görev yapmaktadır. Şu anda Ukrayna medyasında gazeteci olarak çalışıyor. Siyasi, sosyal konular ve Rusya'nın Ukrayna'yı işgali ile ilgili konuları ele alıyor.

OKSANA CHYKANCHY *

Sahte haberleri sadece gerçekler bertaraf edebilir

Dijital dünyada Rusya'nın müdahil olduğu ve yönlendirdiği yüzlerce site var. Ancak bu, biz gazetecilerin hiçbir şey yapmadan oturmamız gerektiği anlamına gelmiyor. Gerçekler için sıkı bir şekilde mücadele edeceğiz.

Bir yılı aşkın bir süredir Kosova'da gazetecilik mesleğimi sürdürüyorum. Sahte haberlerin bir salgın gibi dijital dünyayı ele geçirmesinden dolayı çok endişeliyim. Megabaytlar dolusu yalanı ortaya atanlar bu sorumluluğu üstlenmediği için maalesef süreç çığ gibi büyümeye devam ediyor. Kosova'daki ilk günlerimde, bilgi savaşında bir silah olarak kullanılan sahte haberler konusunda aktif olarak çalışmaya başladım. Çünkü bu bölge bağımsızlığını eline aldığı 24 yıl boyunca, yüzlerce internet mecrası ve medyanın dezenformasyon bombardımanı altında kaldı. Devam etmekte olan Sırp-Rus propagandasının saldırıları elbette dış politikaları tarafından belirleniyor.

Yalan haber konusunu daha ayrıntılı olarak incelemek için 1 Haziran ve 15 Eylül 2023 tarihleri arasında çok sayıda medya kuruluşunda yayınlanan haberleri izlemeye başladım. Sahte yayınların tam olarak nasıl okuyucuyla buluştuğunu ve bunların tespit edilip ifşa edilebileceğini gösteren çarpıcı örneklerden biri Telegram üzerinden Rusça yayın yapan "Balkanist" kanalındaki içeriklerdir. Kanal içinde özellikle Kosova çok sık bir şekilde gündeme getiriliyor. Kanala

abone olan 20 bin kişi, Kosova'yı korkunç, zalim bir canavar olarak, sahte ve çarpıtılmış haberlerle insanın sinir uçlarına dokunan bir şekilde tanıyor. Gazeteciler olarak bizim görevimiz bu asparagas haberleri ifşa ederek gerçekleri ortaya koymaktır.

Yalan haberleri tam olarak analiz edebilmek için bir gazetecinin psikoloji, yapay zekâ ve dilbilim alt kategorisi olan Doğal Dil İşleme (NLP), semiyotik, imajoloji ve benzeri birçok bilgi alanının temellerine hakim olması gerekiyor. Ben de gazeteci olarak uzun yıllardır bu bilimlerle ilgileniyorum. Yalanlar çok yüzlü ve yaratıcıdır. Dezenformasyon orduları bilgi savaşlarına katılıyor ve bunların birçoğu çok profesyonelce saldırıyor.

Telegram'daki Balkanist kanalı ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde, 4,5 ay boyunca Kosova ve yöneticileriyle ilgili onlarca sahte bilgi notunun yayınladığını görüyorsunuz. Aynı zamanda, cumhurbaşkanı kelimesi sadece tırnak içine alınarak, Kosova'nın ismi, "kendi kendine bağımsızlığını ilan eden ülke", Kosova Kurtuluş Ordusu "sözde" ve NATO'nun işgali altındaki Kosova ifadelerine sıklıkla rastlıyorsunuz. Bu

ifadeler binlerce insanın dahil olduğu kanal içinde bir slogan gibi sıklıkla tekrarlanıyor.

Sadece bilgi aktarmak değil, okuyucularla iletişimi sürdürmek de önemlidir. Bu nedenle, “özel” konular viral, akılda kalıcı başlıklarla, hafif bir üslupla, güven tonlamasıyla ve genellikle mizahla sunulur.

Bu kadar ağır metaforlar, gerçek ve hayallerin karışımıyla bile kanala abone olanları kandırmak o kadar kolay değildir. Bu nedenle, okuyucuların ölçülü değerlendirmeleri genellikle paylaşımların altındaki yorumlardadır. Örneğin, Kirk Toch adlı kullanıcı 5 Eylül’de şu ifadeyi kullanıyor: “Bağımsız medya, bağımsız haberler istiyorum, ama Kanal 1’deki gibi, 10 yıl önce olduğu gibi... Geçmişte yaşananların vurguları değişmiş, bir tekrar gibi.”

Şu ana kadar sadece kanalın ideolojisinden bahsettik. Şimdi de Balkanist kanalının içeriğine rahatça serpiştirilmiş sahte yayınlara bakalım. Bu yayımların en sonuncusu, Balkanlarda yaşanan sorunları, bir yalanı diğerinin üzerine yığarak analiz etme girişimidir. İşte bu konudaki bazı örnekler:

Kurti “Büyük Arnavutluk” ateşini yakarken Batı neden sessiz? Nikola Belich 07.09.2023: “Bağımsız Kosova” ile ilgili olarak Batı’da en yaygın anlatımlardan birisi “genç demokrasi” kavramıdır. Son zamanlarda eski faşist “Büyük Arnavutluk” projesine dönüştürüldüğü bir kere daha kanıtlandı.

-Yalan: Bu proje gerçeği hiç yansıtmıyor ve mevcut değil. Eski Yugoslavya Federasyonu’nun dağılması sırasında hazırladıkları ve uygulamaya çalıştıkları projeler nedeniyle diğerlerini suçlayan Sırpların ve Sırbistan’ın uydurmasıdır.

“Priştine’deki yarı-devlet oluşumunun Başbakanı Albin Kurti ve aşırılık yanlısı takipçileri, sadece Sırbistan’ı değil, tüm Balkan bölgesini ve özellikle de Kuzey Makedonya’yı tehdit ettiklerini doğruladılar”.

-Yalan: Kosova’nın bağımsızlığı Balkanlar’da istikrar ve güvenlik faktörü olma prosedürüdür. Sırbistan ve Sırp ablukası nedeniyle Bosna hariç Balkanlar’daki tüm ülkeler yeni kurulan ülkeyi tanıdı ve hepsi dostane ve eşit ilişkiler temelinde normal bir şekilde iletişime geçti.

“Kalkandelen’e gelmeden önce Üsküp’ü ziyaret eden Kurti, burada şehrin caddelerinden birine ülkenin “siyasi babası” olarak tanınan Adem Demaçi’nin adının verilmesi törenine katıldı. Makedon yetkililer, aşırılık yanlısı ideolog Demaçi’nin destekçileriyle görüşerek bu caddenin isminin verilmesini onurlu bir şekilde onayladıklarını ilan ettiler. Buna karşılık, minnettarlık yerine, göndere çekilmiş bir bayrak üzerinde,

ülkenin yarısından fazlasının Makedonlardan alınıp Arnavutluk’a ilhak edileceği tehdidi dalgalandı. Ancak bir süre sonra Üsküplü yetkililer soruşturma başlatarak, tartışmalı sembolü kaldıran kişi hakkında arama kararı çıkarttı. Çok geç kalınmış bir hareket. Demaçi ve onun onuruna caddenin adı değiştirilmeseydi, tehditkâr bayrak muhtemelen ortaya çıkmayacaktı.”

-Yalan: Organizasyon Demaçi’nin onuruna yapıldı. Siyasi OTOKTHONOUS bayrağı hiç göndere çekilmedi. Dolayısıyla bu iki konu birbirinden tamamıyla ayrıdır.

“Öğretmen Kurti, hapishanede geçirdiği süre boyunca, Arnavutlara karşı oldukça hoşgörülü olan Yugoslavya’nın komünist standartlarına göre bile fazla radikal birisi olarak hatırlanmaktadır.”

-Yalan: Komünist Yugoslavya, Arnavutlara karşı kesinlikle hoşgörülü değildi. Arnavutlar Yugoslavya’da baskı görmüş, sınır dışı edilmiş, hapse atılmış ve öldürülmüştür.

Yayımlanan paylaşımlar ve düzeltmeler Priştine Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü Profesörü Afrim Hoti tarafından yapılmıştır. Kendisi, yalan haberlerin had safhada olduğu, 17 asparagas haberi kolaylıkla ele alarak yayınlamıştır. Hoti’nin açıklamalarıyla birlikte, Balkanist kanalının içeriğini bir süre izlediğim, sahte olduğu aşık olan birkaç paylaşımı, İngilizceye çevirerek Kosova’daki en iyi uzmandan yardım alarak ortaya koymak mümkün oldu. Bunun da ötesinde, Prof. Afrim Hoti nerede yalan (paylaşımların birçoğu) ve nerede doğru paylaşımlar (çok azı) yapıldığını çarpıcı bir şekilde analiz etti. Ancak Balkanist web sitesinden sadece birkaç paylaşımından bahsediyoruz. Bu sitede çarpıtılmış yüzlerce yayın var.

Buna ek olarak, dijital dünyada Rusya’nın müdahil olduğu ve yönlendirdiği benzer sayısı yüzleri bulan siteler var. Ancak bu, biz gazetecilerin hiçbir şey yapmadan oturmamız gerektiği anlamına gelmiyor. Gerçekler için sıkı bir şekilde mücadele edeceğiz. Dedikleri gibi, gerçek güneş gibidir; gizlenebilir ama sadece bir süreliğine. ■

* Oksana Chykanchy Ukrayna Ulusal Gazeteciler Birliği üyesidir ve 30 yılı aşkın süredir çeşitli medya kuruluşlarında profesyonel olarak çalışmaktadır. Bir televizyon gazetecisi olarak, bölgesel bir TV şirketinde iş dünyası hakkında popüler bir yazar programı sunmuştur. Daha sonra I&U Group holdinginde halkla ilişkiler müdürü oldu ve serbest çalışan olarak medya ile işbirliği yaptı. Şu anda Ukraynalı Gazetecileri Koruma Uluslararası Programı kapsamında Kosova’da yaşıyor.

XHEMAJL REXHA *

Balkan medyası direniyor

Batı Balkanlar'da gazetecilerin ve medyanın çalışmaları sürekli mercek altında tutuluyor. Medya, hükümetler ve çıkar gruplarının saldırılarına maruz kalıyor. Son yıllarda medyaya karşı, 6 Batı Balkan ülkesi ve Hırvatistan'da yaklaşık 2 bin saldırı kaydedildi.

Kosova da dahil olmak üzere Balkanlar'daki medya, eski Sırp diktatör Slobodan Miloseviç'in Hırvatistan, Bosna ve Kosova'da başlattığı 90'lı yıllardaki kanlı savaşıardan bu yana ülkelerin demokratik gelişmelerinde kilit bir rol oynadı. Siyasi partiler ve hükümetler her zaman medyaya müdahale etmek ve etkilerini kullanmak istediler ve bunu başardıkları zamanlar da oldu. Çoğu zaman milliyetçi gündem oluşturarak bölgedeki diğer uluslarla ters düştüler. Kosova'da baskının çoğu, uzun yıllar boyunca eski Cumhurbaşkanı Hashim Thaci'nin iktidardaki Kosova Demokratik Partisi'ne birçok yönden hizmet eden kamu yayıncısı RTK'ya karşı uygulandı. Bunun dışında, özel bağımsız medya, ekonomik ve siyasi baskıya maruz kalsa da, iktidardakileri hesap vermek zorunda bırakarak işlerini yapabildi. Arnavutluk'ta on yılı aşkın bir süredir medyanın yaklaşık yüzde 90'ı şu ya da bu şekilde Başbakan Rama'nın iktidardaki Sosyalist Partisi'ne bağlıyken, Cumhurbaşkanı Aleksandar Vucic ve iktidardaki SNS'nin kontrolü dışında yüz-

lerce medya arasından sadece 3-4 medyanın bulunduğu Sırbistan'da durum daha da kötü. Kuzey Makedonya'da medya, VMRO DPM-NE'den Nikola Gruevski'nin yolsuzluk suçlamasıyla hakkında çıkarılan tutuklama emri üzerine ülkeden kaçmasının ardından yeni bir özgürlük anlayışına kavuştu.

KOSOVA MEDYASINDA ÖZDENETİM SİSTEMİ

Kosova'da yüzlerce haber medya kuruluşu faaliyet gösteriyor ve bazıları STK olmak üzere çoğunlukla işletme olarak kayıtlı. Kosova'da medya üzerinde devlet kontrolü yok. Kosova Meclisi'nde oylanan bağımsız bir organ olan Bağımsız Medya Komisyonu, TV ve radyoların içeriğini denetliyor ve şikayetlerle ilgileniyor. Kosova Basın Konseyi, ülkedeki tüm basılı medyanın kapatılmasının ardından çevrimiçi medyanın içeriğini izleyen bir özdenetim organıdır. Mevcut Kosova Hükümeti'nin, yıllık bütçesini 16 milyon Avro'dan 8 milyon Avro'ya düşürerek Kamu Yayıncısı RTK üzerinde kontrol sağlamaya çalıştığı görülüyor.

GAZETECİLERE FİİLİ VE SÖZLÜ SALDIRI

Kosova da dahil olmak üzere Batı Balkanlar'da gazetecilerin ve medyanın çalışmaları sürekli olarak mercek altında tutuluyor, siyaset, hükümetler ve her türden çıkar gruplarının saldırılarına maruz kalıyor. Güvenli Gazeteci Bölgesel Ağı son yıllarda altı Batı Balkan ülkesi ve Hırvatistan'da yaklaşık 2 bin saldırı kaydetti.

Saldırıları, bu yıl Kosova'nın kuzeyinde olduğu gibi, fiziksel saldırılardan, her türlü tehdit, gözdağı ve çevrimiçi tacize kadar çeşitlilik gösteriyor. Sırbistan, Bosna ve Kosova en fazla saldırının gerçekleştiği ülkeler olurken, Kuzey Makedonya en az saldırı gerçekleşen ülke oldu. Saldırıların çoğu her bir ülkedeki iktidar partilerinden gelmekte, Cumhurbaşkanı, Başbakan ve milletvekilleri gazetecilere karşı karalama kampanyaları düzenlemekte. Bu durum en çok Sırbistan ve Arnavutluk'ta ve son olarak da Kosova'da görülmektedir.

Gazetecilere yönelik saldırıları Kosova'da ifade ve medya özgürlüğünü baltalamaya yönelik girişimler olarak görüyoruz. Örneğin, gazeteci ve online haber portalı 'Gazeta Metro'nun kurucusu Valon Syla, Nisan ayında bir Facebook paylaşımında Kosova'daki Müslüman imamların lüks yaşamlarıyla alay ettiği için fiziksel saldırıya uğradı. Bu, ifade özgürlüğünün nasıl saldırıya uğradığına dair açık bir örnektir ve Kosova'daki sivil toplum bu özgürlüğü savunmak için her zaman sesini yükseltti.

Kosova Gazeteciler Derneği, 26 Mayıs'tan 30 Haziran'a kadar geçen 5 haftalık süre zarfında, Sırp'ların çoğunlukta olduğu Kuzey Mitroviça, Leposaviç, Zveçan ve Zubin Potok'ta gazetecilere yönelik 29 saldırıyı kayıt altına aldı. Gazeteciler ve medya ekipleri haber yaparken maskeli çeteler tarafından fiziksel saldırıya uğradı, ekipmanları tahrip edildi, arabaları ateşe verildi. En kötü saldırılar 16 Haziran'da Leposaviç'te yaşandı, 9 medya mensubu saldırıya uğradı, RTK kamera operatörü Barđh Bekteshi yerde tekmelendi.

AJK ve gazeteciler, ülkedeki gazetecilerin güvenliğine ilişkin endişelerimizi dile getirerek kurumlarla temas halinde oldu. Hükümetten, gazetecilerin güvenli bir ortamda işlerini en iyi şekilde nasıl yapabileceklerine dair somut adımlar içeren bir strateji benimsemesini istedik. Adalet sisteminden

ÇOK DİLLİ VE KÜLTÜRLÜ BİR MEDYA VAR

Kosova'da Arnavutça, Sırpça, Romanca, Boşnakça, Türkçe ve diğer dillerde yayın yapan çeşitli haber kuruluşları bulunuyor. Sırpça konuşan medya Kosova'nın kuzeyinde yoğunlaşmıştır (Kossev, Radio Kosovska Mitrovica, Radio Kontakt Plus, TV Mir, TV Most ve diğerleri). Farklı araştırmalar, 60.000 Kosovalı Sırp'ın çoğunluğunun ana bilgi kaynağı olarak Belgrad'daki Sırp medyasını kullandığını gösteriyor. Yani sadece Sırbistan'dan değil, Russia Today'in Belgrad'da RT Balkans'ı açmasıyla birlikte Rusya'dan gelen propagandanın da hedefi durumundalar.

Ne yazık ki, son günlerde ve sosyal platformlar çağında, ana akım olanlar da dahil olmak üzere medyanın, haber yaparken etiğe saygı gösterme sürecinden sıklıkla uzak durduğunu gördük. İçinde bulunduğumuz "tıklama tuzakları" dönemi, medyanın bazen yanlış haber yapmasına neden oluyor. Ancak, her ülkede hala 2-3 büyük, saygın medya kuruluşu var ve bunlar, kamu yararına profesyonel habercilik için gazeteciliğin özünü korunuyor.

sürekli olarak gazetecilere yönelik saldırı davalarına öncelik vermesini, gazetecilerin çalışmalarının çok yüksek bir kamu yararı taşıdığını göz önünde bulundurmasını talep ediyoruz. Çoğunluğu savcılıktan olmak üzere bazı küçük adımlar gördük, ancak uygulamada pek bir değişiklik olmadı.

SANSÜR YOK AMA OTOSANSÜR VAR

Kosova da dahil olmak üzere pek çok medya kuruluşu sansür yerine çoğunlukla otosansür uyguluyor. Farklı ekonomik çıkarlar nedeniyle medya, ilişkili oldukları kişi veya kurumlarla ilgili farklı konu veya meseleler hakkında haber yapmaktan kaçınma eğilimindedir. Sansürün Sırbistan, Arnavutluk ve Bosna Hersek Sırp Cumhuriyeti'nde uygulandığı görülüyor. Bunun bir örneği, Sırbistan'ın başkenti Belgrad'da düzenlenen ve iktidardaki rejim yanlısı medyanın çoğu tarafından görmezden gelinen muhalif protestolardır.

Her ülkede farklı aktörlerin müdahale girişimleri var. Rusya ve ardından Çin, nüfuzlarını kullanmaya çalışan başlıca kötü niyetli yabancı aktörler. Yine bu durum en çok Sırbistan'da ve ülkede bulunan Sputnik'te görülüyor. ■

Xhemajl Rexha, Kosova'da 900'den fazla üyesi bulunan Kosova Gazeteciler Derneği'nin (AJK) Yönetim Kurulu Başkanı'dır. Ulusal özel kanal KTV'de (Kohavision) 2005'ten 2020'ye kadar Genel Yayın Yönetmenliği de dahil olmak üzere çeşitli pozisyonlarda çalıştı ve güncel olaylara değinen Interaktiv programını sundu. 2020'den itibaren Kanal10'da Enformasyon Direktörü ve "Prime Time" programının sunuculuğuna devam ediyor.

“BU FOTOĞRAFI ÇEKTİM 2 YIL CEZAEVİNDE KALDIM”

HAMDİYE ÇİFTÇİ ÖKSÜZ

Belki demokratik ülkelerde yaşayanlar bunu anlamakta zorluk çekecek ama bu tamamen gerçek. Bir gazeteci olarak yukarıdaki fotoğrafı çektim ve iki yıl cezaevinde kaldım. Yaptığım haberler, çektiğim fotoğraf ve videolar sebebiyle 2 yıl cezaevinde kalan, 13 yıldır bu sebeplerden dolayı yargılanmaya devam eden Kürt,

kadın ve iki çocuk annesi bir gazeteciyim.

Türkiye’de Kürtlerin yoğun yaşadığı bölgede bir kadın olarak gazetecilik yapıyorsan, ateşten gömleği giymişsin demektir. Her gün evden çıktığında ölüme gidermişsin gibi veda edersin sevdiğilerine. Çünkü ne olacağı, başına ne geleceği hiç belli olmayan bir yerde yaşıyorsun. Mevcut sisteme tabi olmuyorsan; baskıyla, sindirmeyle seni yola getirmeye çalışırlar. Senden istediğini alamadıkları zaman tehdit eder, bundan da sonuç alamazlarsa ya öldürür ya da cezaevine gönderirler.

Hakkâri Çukurca’da, sınır ötesi operasyonları takip etmek için gittiğimde, ilk gözaltı deneyimimi yaşamıştım. O dönemden sonra asla unutamayacağım tehditlere, takiplere alışmıştım. Sabah evden çıktığımda, evimin önünde bekleyip, çarşıda, sokakta yaşamımın her anında nefeslerini ensemde hissettirmek için sinsi gülümlü kişilere de alıştım. Ölüm tehditlerine de aldırmamayı öğrenmiştim.

“Demokratik bir ülkede, insan hak ve özgürlükleri adına önemli bir belge değeri taşıyan işkence görüntüsünü açığa çıkardığım için ödül almam gerekirken, maalesef 2 yıl cezaevinde tutuklu kaldım. Yıllardır yargılanıyorum ve dosyalarım gerekçe gösterilerek mesleğimden atılarak ödüllendirildim!”

CÜNEYT’İN KOLONUN KIRILMASINA TANIK OLMAK

Barış ve Demokrasi Partisi, 22 Mart 2008’de izin verilmemesine rağmen Nevruz kutlaması yapmıştı. Polis, biber gazı sıkarak, zırlı araçlarla müdahale etmiş ve bazı göstericileri gözaltına almıştı. Polisler sürükleyerek bir çocuk getirdi. Gözümüzün önünde çocuğu dövüyor ve işkenceler yapıyorlardı. Çocuğun ağlamaktan artık sesi kesilmişti. Polis, elinde kıvranan çocuğun kolunu sert bir şekilde büktüğü anda kolundan çıkan kırılma sesi kamerama yakalanmıştı. Sokak ortasında bir çocuğun kolunun kırılmasına tanıklık etmiştik. Bu görüntüler birkaç gün sonra dünya televizyonlarında da yayımlandı. Çocuk ekmek almak için çarşıya gelmiş, olayların içinde kalıp gözaltına alınmış ve sonrasında da bu şekilde işkence görmüştü. Bu görüntülerin yayınlanmasından birkaç gün sonra evime baskın yapıldı. Kasetlerime, özel eşyalarım, bilgisayarım, ses kayıt cihazıma ve kitaplarıma el konmuştu. Çocuğun kolunu kıran üç polis, hakkımda suç duyurusunda bulunmuştu ve ardından da gözaltına alınıp tutuklandım.

Fotoğraf makinam silah olarak görülüyordu. Savcılık iddianamesinde Cüneyt Ertuş’a ilişkin görüntüler gerçek dışı olarak değerlendirildi. 14 ayın ardından, 840 sayfadan oluşan iddianamemi, mahkemeye üç gün kala görebilme şansım oldu. İki yıl boyunca “silahlı terör örgütü üyesi olma ve propagandası yapma” gerekçesiyle cezaevinde kaldım. Beş kez hakîm karşısına çıkarıldıktan 2 yıl sonra, beşinci mahkemede tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldım.

CEZAEVİNDE DE MESLEĞİME DEVAM ETTİM

Cezaevinde mesleğimi yapmaya devam ettim. Yaşadığım olayları derleyerek kaleme aldım. Hasta tutuklarla, tutuklu siyasetçilerle, tutsak çocuklarla görüştüm, röportajlar yaptım. Bunları mektuplarla gazeteye göndererek gazeteciliğimi sürdürdüm. Ve gazeteci olarak girdiğim cezaevinden yazar olarak ayrıldım. Orada kadın hikâyelerinden oluşan “Kadın ve Zindan” isimli

kitabı yazdım.

Serbest kaldıktan sonra hayata yeni bir başlangıç yapmak istedim ve Hakkâri Üniversitesi’nde yarım bıraktığım Çocuk Gelişimi bölümünü bitirdim. Mezuniyetimden sonra da anasınıfı öğretmenliğine başladım. Diğer yandan mahkemelerim devam ediyordu. Yazdığım haberler sebebiyle yeni soruşturmalar açılıyor ve ifadem için sürekli emniyete çağırılıyordum. Ankara Cumhuriyet Savcılığı, 6 gazeteci arkadaşımınla beraber bize başka bir dava dosyası açtı. İktidar güdümünde yayın yapan Yeni Akit Gazetesi, manşetinden verdiği haberle, “Bunlar gazeteci değil, terörist” diyerek şahsımı hedef gösterdi.

ÖĞRETMENLİKTEN DE ATILDIM

Yaptığım haberler delil gösterilerek tutuklanmam ve Cüneyt Ertuş dosyası gerekçe gösterilerek öğretmenlik görevimden KHK ile atıldım. Halen telefonlarım dinleniliyor, sürekli gözetleniyorum. Fotoğrafını çektiğim 14 yaşında kolu kırılan Cüneyt Ertuş gerekçe gösterilerek 3 ayrı dava açıldı. Açılan davanın birisinden 1,5 yıl hapis cezası aldım, diğeri ise 13 yıldır sürüyor. Hakkımdaki bu dava yıllardır iki ayda bir duruşması yapılarak erteleniyor.

Bu ülkede yazdığın haberler sebebiyle hakkında davalar açılabilir ve cezaevine giriyorsun. Yüreğin ağzında dolaşıyorsun. Çünkü başına ne geleceği hiç belli değil. Hele 2 küçük çocuk annesiysen, bu kaygıların daha da artıyor. Bilindiği gibi yüzlerce Kürt gazeteci sürgünde, onlarcası cezaevlerinde tutuluyor.

Demokratik bir ülkede, insan hak ve özgürlükleri adına önemli bir belge değeri taşıyan işkence yapılan bir çocuğun görüntüsünü yayınladığım için ödül almam gerekirken, maalesef 2 yıl cezaevinde tutuklu kaldım. Yıllardır yargılanıyorum ve dosyalarım gerekçe gösterilerek mesleğimden atılarak ödüllendirildim (!) Bunun yanı sıra küçük kız kardeşim, hakkımdaki dava dosyaları gerekçe gösterilerek hemşirelik görevinden ihraç edildi. Ailemdaki hiç kimseye bu nedenle iş imkânı verilmiyor. Tutukluymken gönüllü olarak beni savunan avukatım dosyadan çekildi. Bir diğeri ise yüklü miktarda ödeme istedi. Şimdilerde bir kurum bana hukuk desteği vereceğini söyledi.

YAZDIĞIM KİTABIM YASAKLANDI

Yazmış olduğum, “Kadın ve Zindan / Kadın bir gazetecinin esareti” kitabım toplatıldı. Diğer bir kitabıma yayıncı bulamıyorum çünkü korkuyorlar. Ne desek yasak, ne yapsak suç. Sadece bu yaşadıklarım Türkiye’de basın ve ifade özgürlüğünün yanı sıra yargı ve adalet terazisinin ne düzeyde olduğunu çok net örneğidir. Sözün özü bir haber yaptım, başıma gelmeyen kalmadı. Gazeteci oldum, tutuklandım. Öğretmen oldum, kovuldum. Kitap yazdım toplatıldı.

Nefes bile aldurmuyorlar. Her ne kadar iktidar tarafından gazeteci olarak görülmem de ben bir gazeteci olarak mesleğimi yapmaya, gerçekleri yazmaya devam edeceğim. ■

Kolombiya'da tek sorun basın özgürlüğü değil, etik değerler de yok!

Kolombiya hükümeti, gazetecilerin sorularını yazılı olarak göndermelerini talep ediyor ve bu sorulara cevap verip vermeyeceklerin belirliyor ya da aylar sonra basın toplantıları düzenleyerek gazetecilere sansür uyguluyor.

SALOMÉ SALDARRIAGA J. *

Kolombiya'da basın özgürlüğü, Sınır Tanımayan Gazeteciler'in son endeksinde koyu turuncu renkte yer almaya devam ediyor. Bu renk ülkenin "zor durumunu" temsil ediyor ve analiz edilen 180 ülke arasında 139. sırada yer aldığını gösteriyor. Bu durum pek çok kişi tarafından Kolombiyalı gazetecilerin öldürüldüğü, tehdit edildiği ya da fiziksel saldırıya uğradığı şeklinde yorumlanıyor. Bunlar Kolombiya'nın Güney Amerika'da gazeteciler için en tehlikeli ülkelerden biri olmasının nedenleri başında gelse de, daha az konuşulan ancak yerel gazetecilerin sürekli karşılaştığı diğer baskılar arasında gelir yetersizliği, aşırı çalışma saatleri, düşük ücret, serbest çalışanların istismarı, editöryal baskılar, itibar eksikliği ve sansür sayılabilir.

Gazeteci Felipe Abondano, "Basın özgürlüğü tartışması yerel medya ofislerinde ve çalışan gazeteciler arasında yapılmalıdır. Medya patronlarından haberlerini hem yayınlamaları hem de yayınlamamaları konusunda gördükleri baskıları gündeme getirebilirler." diyor.

Felipe Abondano, uluslararası medya kuru-

luşları ile çalışan ve Kolombiya'nın yerel konularını en iyi şekilde analiz edebilen çok az sayıdaki Kolombiyalı gazeteciden biri. Hem yerel hem de uluslararası medya kuruluşları için serbest fotoğrafçı ve gazeteci olarak çalışan Abondano, üniversite profesörü, mesleğin zorlu ekonomik gerçekleri nedeniyle çoğu gazeteci gibi birçok gelir kaynağının arasında mekik dokumuş. Şu anki işvereniyle ilk karşılaşması ise drone fotoğrafçılığı sayesinde gerçekleşiyor. 7 yılın ardından hala uluslararası Alman medya kuruluşu Deutsche Welle (DW) için çalışmaya devam ediyor. Her ne kadar artık gazetecilerin yerel medya kuruluşlarında karşılaştığı bazı gerçeklerle yüzleşmek zorunda olmasa da, bu tür sorunlarla her gün karşılaşiyor.

Uzak kırsal bölgelerden beton ormanlara kadar ülkenin dört bir yanını dolaşan Abondano, silahlı çatışma geçmişi olan, yasadışı silahlı grupların ve organize suçların var olduğu bir ülkede kişisel korunma ve güvenlik riskleri konusunda pek çok deneyime sahip. Hatta birkaç sene önce ülke genelinde gerçekleştirilen protestoları takip ederken, üzerinde "basın" yazılı yeleği olma-

sına rağmen Kolombiya'nın çevik kuvvet polisi ESMAD tarafından göz yaşartıcı gaz kapsülüyle vurulmuş. Ancak başına gelen birçok olaydan sonra Abondano, ülkesi Kolombiya'daki basın özgürlüğünden bahsederken bambaşka bir konuya vurgu yapıyor. Etik kuralların yokluğundan ve gazetecilik mesleğinin kötüye gitmesinden dem vuruyor.

Ancak sorunun kökenini anlamak için medya patronlarını, bir başka deyişle karar mercilerinin verdikleri kararları anlamak gerekir. Kolombiya senaryosunda, başka iş kollarında da çıkarları olan büyük gruplar ülke genelinde etkili medya kuruluşlarını yönetiyor. En büyük yerel medyanın ve hatta uluslararası yayın organlarının yerel merkezlerinin arkasında Kolombiya'nın ileri gelen zenginleri ve holdingler var. Abondano'nun verdiği son örneklerde söylediği gibi, zenginler ya da ülkedeki nüfuzlu aileler, büyük medya holdinglerine bağlı yan kuruluşları, fast-food sektöründe hizmet veren Subway'in franchising şubasını satın alır gibi bünyesine katabiliyor.

Gilinski, Sarmiento Angulo, Santo Domingo, Ardilla Lülle. Bunlar, ülkedeki en etkili bilgi kaynaklarının başındaki zengin ve nüfuzlu ailelerden bazıları. Bu işadamları aynı zamanda banka, yiyecek-içecek, sigorta, spor takımları gibi her türlü finansal faaliyete ait diğer büyük şirketlerin de sahipleri.

"Kendinizi Bay Sarmiento ya da Bay Santo Domingo olduğunuzu varsayın. Yerel gazetecilere gelerek, 'Şeker kamışı, Afrika palmiye ağacı yağı, büyük baş hayvan üreticiliği gibi sahip olduğum iş kolu sizinkinden daha fazla kâr sağlıyor' diyorsunuz. Gazetecileri oyuncağınız olarak görüyorsunuz, değil mi? Sadece istediğinizi yayınlayacaksınız ve gazeteciler bundan hoşlanmazsa, toplu işten çıkarmalar, tehditler, kavgalar olacak. Bu, mesleğin gerçekten kötüye gitmesi demektir."

Abondano'nun yukarıda dile getirdiği gibi, gazeteciler patronların mali çıkarları nedeniyle sansürleniyor, ama uygulanan bu durum uygulanan pek çok baskı yönteminden sadece birisi. Hükümet, gazetecilerin sorularını yazılı olarak

göndermelerini ve bu sorulara cevap verip vermeyeceklerini belirleyerek ya da aylar sonra basın toplantıları düzenleyerek gazetecilere sansür uygulamaktadır. Politikacılar ya da nüfuzlu iş insanları, medya kuruluşlarını aleyhlerindeki bir yayının durdurulması konusunda baskı yapabiliyorlar. Yayın sonrası uygulanan tepkiler gazetecileri sansürleyebiliyor. Örneğin, bir generalin kendisini yayınladığı haberi nedeniyle tehdit ettiğini söyleyen Abondano, bunu yaşayan gazetecilerden sadece birisi. Hatta gazetecilerin yayın editörlerinin belli konuları yayınlamayacaklarını bildikleri için bu haberlerin peşine düşmemeye karar veriyorlar, kısacası otosansür.

Bu tür baskı ve sansüre maruz kalan birçok gazeteci işini bırakıyor. Bundan üç yıl önce, ülkenin en büyük dergilerden birisi olan Semana, bir banka milyarder tarafından satın alınmasının ardından yeniden yapılandırmaya gitmiş ve beraberinde de birçok gazeteci işinden ayrılmak zorunda kalmıştı. Abondano'nun yakın tanıdıklarından bazıları halen yeni bir iş bulamadı; diğerleri ise kaybettikleri bir savaşı sürdürmekten ve geçimlerini sağlamak için mücadele etmekten yorularak çalışma rotalarını başka iş gruplarına yönlendirdi. Kendisinin de belirttiği gibi, "Acaba işten atılma korkusu ile kaç kişi susturuldu? Kaç tane büyük gazeteciyi kaçırdık?"

Bir de geride kalanlar var. Abondano, yerel medyanın, gazetecilerin barış içinde çalışması için gerekli koşulları ve güvenceyi sağlamadığını savunuyor. Bunun dışında, gazetecilerin altı günlük çalışma saatlerine ve tatil günlerinde nöbetçi kalarak zor şartlarda çalışmak zorunda kaldıklarını belirtiyor. Kolombiya'da gazetecilerin maaşları diğer mesleklerle kıyaslandığında çok düşük. Serbest meslek sahiplerinin düşük saat ücretleri, güvenlik sorunları, yasal boşluklar ve sonunda işe alınma umuduyla sürekli ücretsiz çalışma talepleri gibi istismlara karşı savunmasız olmalarından bahsetmiyorum bile.

Abondano hala yaptığı iş için kendisine borçlu olan, tanınmış yerel ve uluslararası medya kuruluşları varlığını hatırlatıyor.

Bununla beraber, çalışmalarını, özellikle de fotoğrafları ve video görüntüleri, telif hakları ve mülkiyet hakkı gözetilmeksizin birçok medya kuruluşu tarafından gelişigüzel kullanılıyor. "Ne bir etik değer ne de bir saygı var" diyerek tepki gösteren Felipe Abondano, bunları yayınlarken nasıl ekonomik krizde olduklarını söylediklerini de aktarıyor.

Ekonomik kriz, yerel gazetecilerin halkın içinden ya da olayın yaşandığı yerden habercilik yapmak yerine telefonlarına ve Twitter'a güvenmelerine yol açtı. Bunlar medya sahiplerinin zaten ödemek istemediği maliyetler olduğunu söyleyerek ekliyor: "Bu nedenle gazeteciliğimizin kalitesi çok düşük ve bu yüzden de sahte haberlerin insafına kalmış durumdayız."

"Bence en büyük tehlike, pahalı olan, demokrasimizin asgari bir kısmını güvence altına alan ve gazeteleri satın alarak onlarla nasıl iş yapabileceklerini görmek isteyen bazı banka sahiplerinden ziyade, yayıncılığın ruhlarına işlediği ve hikayeler anlatmayı seven insanların bu meslekte her zaman maliyetleri düşürmenin yollarını aramasıdır." ■

* Salomé Saldarriaga J, *Front Line Defenders'da İletişim ve Etkinlik Uzmanı olarak görev yapıyor. CNN Academy & UCD'de Gazetecilik ve Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans öğrencisi.*

Türkiye'nin Dreyfus'u gazeteci Mehmet Baransu

3168 gündür cezaevinde

Alfred Dreyfus. 1894 yılında, tarihe “Dreyfus Olayı” olarak geçen olayın faili Fransız subay. Almanlar lehine casusluk yaptığı iddiasıyla tutuklanan Yüzbaşı Alfred Dreyfus, 12 yıl boyunca suçsuz olarak cezaevinde tutuklu kaldıktan sonra beraat eder. Dönemin Fransa Cumhurbaşkanı kendisinden özür diler, sökülen rütbeleri törenle iade edilir ve Fransa'nın en yüksek dereceli sivil nişanı olan Légion d'honneur ile onurlandırılır.

Hayatını dört duvar arasında ve kendini savunacak imkândan yoksun bir şekilde sürdürürken, Alfred Dreyfus'a vefa ve desteği ailesi ve dünyaca ünlü yazar Émile Zola gösterir. Eşinin davayı gündemde tutma gayreti, Zola'nın ise Fransız Cumhurbaşkanı'na yazdığı meşhur “İtham ediyorum” makalesi, unutulmuş Dreyfus davasının yeniden görülüp, yıllar sonra da olsa, adaletin yerini bulmasını sağlar. Ki bu makale sebebiyle Zola ülkesini terk etmek zorunda kalır.

Tarihte yüzlerce örneği bulunabilecek benzer olaylardan birini de bugün gazeteci Mehmet Baransu yaşıyor. “Casusluk ve devlet sırlarını ifşa etmek” suçlaması ile yıllardır gökyüzüne hasret olan Baransu, maalesef subay Dreyfus kadar şanslı değil. Koca ülkede, onun masumiyetini haykıracak, ne bir gazeteci ne bir aydın ne de bir entelektüel var. (Eşi, ailesi ve az sayıdaki dostu hariç) Yani bir Émile Zola'sı yok Baransu'nun. Ve o cezaevinin dört duvarı arasında unutuldu yıllardır...

Ülkede demokrasinin kurumsallaşması adına yazılar yazan, haberleri yüz yılın haberleri arasına giren, ödüller alan, güç karşısında korkmayan, yılmayan bu gazeteci, onurlandırılması gerekirken hakkında 140'tan fazla dava açıldı ve bin yıldan fazla hapis cezası istendi. Ayrıca tam 3 bin 168 gündür cezaevinde ... (2 Kasım 2023 itibarıyla)

Baransu'ya, Dreyfus gibi yıllar sonra onur nişanı verilir mi bilinmez ama bugün Baransu'nun dostları için Émile Zola olma günü... ►

GÜLİZAR BAKI

İSMAİL SAĞIROĞLU

ŞEMSİ AÇIKGÖZ

Ardahanlı Kürt bir ailenin çocuğu olan Mehmet Baransu 1977'de Iğdır'da doğdu. Lisansını İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde yaptı. Yüksek lisansını tamamlamak ve dil eğitimi için üç buçuk yıl Amerika'da yaşadı.

32. Gün Programı'nda, Akşam ve Hürriyet Gazeteleri'nde, Aksiyon Dergisi'nde ve Cihan Haber Ajansı'nda çalıştı. Baransu'ya yazıları sebebiyle 140'ın üzerinde dava açıldı. 2 Mart 2015'ten beri tutuklu olan Baransu'nun hiçbir haberine yalanlama yapılamadı.

Taraf Gazetesi'nde yayınlanan "Pimini çekip bombayı verdi" haberi, Columbia Üniversitesi Profesörü Anya Schiffrin tarafından, 100 yılın en önemli 47 araştırma haberi arasında sayıldı.

"O Dört Er Böyle Öldü: Pimini Çekip Bombayı Verdi" başlıklı haberi ayrıca, 2009 Sedat Simavi Gazetecilik Ödülü'nü aldı.

Baransu'nun, Karargâh, Mösyö ve Pirus isimli üç kitabı bulunuyor.

Hamile eşi, Baransu'nun tutuklandığı dönemde yaşadığı stres ve baskı sebebiyle bebeğini kaybetti.

CESARETİN BEDELİ

9 YIL HAPİS

"Cesaretimin bedelini 8,5 yıldır tek kişilik hücremde ödüyorum. Keşke bu kadar cesur olmasaydım. Kimseden bende olan cesareti bekleyemem. Ancak ülkemin geldiği duruma bakıyorum da bu bedeli ödediğim için üzülüyorum. Değmezmiş bu insanlara."

Kırın kapısını alın, yaptığınızı suç olmaktan çıkarınız." Gelişmiş demokrasilerde bir bakanın kuracağı böyle bir cümleyi ve bu eylemi anlamak son derece zordur. Ama bir gazeteci için yaptığı her haberin ölüm ya da tutsaklık fermanı olduğu ülkelerde olası bir durumdur bu; silahlı devlet görevlilerinin kapı kırarak birisini evinden alıp götürmeleri... 2014 yılında internete düşen bir ses kaydında dönemin Türkiye İçişleri Bakanı Efkân Ala, dönemin İstanbul Valisi Hüseyin Avni Mutlu'ya, Mehmet Baransu için, "**Kırın kapısını alın, canına okuyun. Hiç burada mahkeme kararına bile lüzum yok. Yüzde 50 oyumuz var. Biz kanun yapar, yaptığınızı suç olmaktan çıkarırız, savcıdan korkmayın siz.**" diyor. Gereçesi ise Baransu'nun yaptığı haberler. Hukuksuz işleri ortaya çıkmasını diye acilen susturulması gerektiğini söylüyor çünkü. Nitekim Baransu, 9 yıldır susturuldu. İktidar dört duvar arasında hapsederek susturdu,

meslektaşları ise ideolojik duvarların arasına saklanarak susturdu. Avukatı Çiğdem Koç'un her platformda söylediği gibi Baransu'ya dair çok sayıda ön yargı var. Hatta Koç'a göre "ahlaksızlığa" varan bir ön yargı. Şaşırtıcı bir bilgi kirliliği de var. Baransu ile alakası olmayan olaylar, haberler ve söylemler üzerinden ideolojik nefret yayılıyor. Ve ne Baransu ne ailesi ne de avukatı bu yargıları düzeltebiliyor. Sanki bilinçli olarak bir "Baransu nefreti" yayılıyor, linç kampanyası yürütülüyor.

Fakat haberleri yüz yılın haberleri arasına giren, vesayetlerle ve rüşvet çarklarıyla mücadele eden, hiçbir güç karşısında korkmayan, yılmayan, ölümü göze alan bir gazeteci profiliyle karşı karşıyayız. Gazetecilik tarihine geçecek bir isim olan Baransu'nun hikayesini yaptığı haberler, yargılandığı mahkemelerde söyledikleri anlatsın istedik. Sözü Baransu'nun hayat hikâyesine ve haberlerine bırakıyoruz. Yorumsa okuyucuya ait...

● Baransu'ya dair yanlış bilgiler ve ön yargılar

■ KUMPAŞÇI VE BAVULCU GAZETECİ

Baransu'yu çoğu kimse "Balyoz davasının kumpasçısı ve bavlucu gazeteci" olarak tanımlıyor. Fakat Baransu, Balyoz'dan hiç yargılanmadığı gibi Balyoz davasındaki yargılamalara temel delil teşkil eden belgeler Baransu'nun yargı makamlarına teslim ettiği belgeler değil. Kaldı ki, hangi gazeteci kendisine gelen böyle bir bilgiyi, doğruluğunu teyit ettikten sonra kabul etmez ve böyle önemli bir bilgiyi haber yapmaz? Bugüne kadar Baransu'nun imza attığı haberlerinde yer alan hiçbir belge için sahte ya da yanlış tespiti yapılmadı. Belgelerin doğruluğu devletin resmi organları tarafından da kabul edildi. Kumpas kurmakla ilgili ceza almadı hatta yargılanmadı.

■ TUTUKLU OLDUĞU TEK DAVA: KANSERLİ PİRİNÇ HABERİ

Türkçe'de bir deyim vardır: "ayıkla pirincin taşını". Zor ve karmaşık durumlar için kullanılır. Baransu'nun gazeteciliğinin üzerindeki yalan yanlış ve ön yargıları gerçeklerle ayıklamak tam anlamıyla bu deyimdeki gibi. Burada pirinçten çok taş var ve taşların arasındaki pirinçleri bulmak o kadar zor ki!

Bir gazetecinin halkın sağlığını düşünmesinin bedeli 19,5 yıl hapis cezası. 2013'te rüşvet karşılığı alınan sahte raporla kansere sebep olan GDO'lu pirinçler ithal edildi. Dönemin Gümrük Bakanı Hayati Yazıcı, 2013'te bu kişilere operasyon düzenledi. AKP'ye yakın 8 iş insanı tutuklandı. Operasyon tüm gazetelere manşet oldu. Dönemin Tarım Bakanı Mehdi Eker, "Pirinçler GDO'lu değil." diyerek operasyonu eleştirdi. Bakan Yazıcı ise tekrar konuştu ve "Pirinçler GDO'lu." dedi. Gazeteler "Hangi bakana inanalım?" diye manşet attı. AKP bu operasyonla karıştı. Bazı siyasilere devreye girerek iş insanlarını serbest bıraktı. Ama 2013'te açılan davalar 2015'te bitti ve "sahte raporlarla GDO'lu pirinç getirdikleri" için hapis cezası aldılar. Yargıtay ceza 2019'da onadı. Peki, bu olaylarla Baransu'nun ne bağlantısı var ki yıllardır cezaevinde?

Baransu'nun haberi bu olaylardan sonra Ankara kulislerinde yaşananları anlatıyor. Haberin kaynağı ise Erdoğan'ın eski danışmanlarından biri. Tarım Bakanlığı'nda bu pirinçler için oynanan oyunları, verilen rüşvetleri, dönemin Başbakanı Erdoğan'ın yanlış yönlendirilmesini, Bakan Yazıcı'nın bu şahıslarla mücadele etmesini anlatan haber yayınlandıktan sonra, ismi geçen bazı iş insanları tarafından tekzip edildi ve "iftira ve hakaret" suçlamasıyla şikayet edildi. Savcılık ise haberin basın özgürlüğü kapsamında olduğunu belirtip dava açmadı.

Baransu'nun dava sürecini en ince ayrıntısına kadar takip eden kardeşi Ahmet Baransu'nun "Cumhuriyet tarihinin en hukuksuz davalarından biri" olarak tanımladığı GDO'lu pirinç meselesi yüzünden Baransu'ya dava açılması çok şaşırtıcı bir şekilde oluyor. Süreci Ahmet Baransu şöyle anlatıyor, "Savcı, 2013 yılında yayınlanan haberler için 'basın özgürlüğü kapsamında' diyerek suç duyurusunda bulunmuyor.

Fakat aynı savcı, 2015'te "hükümeti yıkmaya teşebbüs ve terör örgütü yöneticiliği" suçlamasıyla yeni bir iddianame düzenliyor.

Evret gazeteci haber yapar, yargı da sorgulayabilir ama bu dava ve tutukluluk Baransu'yu ölümden beter etmeye yönelik.

Ahmet Baransu, ağabeyinin hapisahane de yalnızlığa terk edildiğini belirtiyor.

“KEŞKE BU KADAR CESUR OLMASAYDIM”

Yaklaşık dokuz yıldır tutuklu bulunan Mehmet Baransu, Ahval Gazetesine bir röportaj verdi. Röportajdan bazı satır başları şöyle:

GAZETECİ HABERİN DOĞRULUĞU İLE İLGİLENİR

Bana bu belgelerin nasıl geldiğini soruyorlar. Belgeler haber yaptığım ve olayın peşini bırakmadığım için geliyordu. Gazeteci haberin kaynağıyla değil, doğruluğuyla ilgilenir. Cesaretimin bedelini 8,5 yıldır tek kişilik hücrede ödüyorum, keşke bu kadar cesur olmasaydım.

YALNIZ BIRAKILDIM, KİMSE DEN BEKLENTİM YOK

Cezaevinde yalnız bırakıldım. Taraf Gazetesinin eski yöneticileri dahil, insanlar korkudan ağızlarını açamadılar. Bazı isimler bana haber gönderiyorlar, "Özür dileriz, bu zor dönemde yanınızda olmadık. Bir şey desek bizi de içeri alırlar." diyorlar.

MEDYA NEYİ DÜZGÜN ANLATIYOR Kİ?

Medya hiç bir şeyi düzgün anlatmıyor. Bir bölümü korkuyor. Bir bölümü gazeteciliği bırakıp parti sözcülüğüne soyundu. Bir bölümü de olaylara kendi mahallesinin gözlüğünden bakıyor. Onlara bir sözüm yok. Ancak, davama gelen gazeteciler, davanın kumpas olmadığını, gizli belge elde etmek ve yayımlamak olduğunu biliyorlar. İddianameyi okuyorlar, dışarı çıkıp, "kumpas davası" diye haber yapıyorlar.

DEĞMEZMİŞ BU İNSANLARA

Kimseden bende olan cesareti bekleyemem. Ben o haberleri yaptığım dönemde, her gün arabama bomba koyulabilir, bugün son günüm olabilir diye düşündüm ancak bir adım bile geri atmadım. Bedeli hapis oldu. Ülkemin geldiği duruma bakıyorum da bu bedeli ödediğim için üzülüyorum. Değmezmiş bu insanlara.

İŞLEDİKLERİ SUÇLAR ORTAYA ÇIKMASIN DİYE...

Hapiste olmamı günahları çuvala sığmayan insanlar istiyor. İşledikleri suçlar ortaya çıkmasın diye beni suçlayıp, suçlarından kurtulmak istiyorlar. Balyozcular, darbe toplantısı yaptıklarını biliyor. Hükümet işledikleri suçları biliyor. Gazeteciler, aydınlar hepsi suçlarını biliyor.

Bu süreçte pek çok insan hakları ihlali yapıldı, yapılıyor. Mesela, soğuk havada uzun mesafeye uygun olmayan cezaevi aracıyla onlarca saatlik farklı şehre götürüyorlar ağabeyimi ve üzerine kışlık kıyafetler almasına izin vermiyorlar. Alaturka bir tuvalete kirli bir yer yatağı atılıp burada yatması isteniyor. Tam iki gün camı kırık bu hücrede kalıyor. Bildiğiniz işkence yapıyorlar.

Üstelik tutukluluk halinin devamı için yalan ve yanlış deliller ortaya sürüyorlar. Mesela ağabeyim GDO davasında, bir itirafçının ifadeleri sebebiyle tutuklanıyor. İtirafçı, 'Ben Baransu'yu havaalanından aldım, çay bahçesine götürdüm. Orada Cemaate yakın polisler kendisine bilgi-belge verdiler.' diyor ve ağabeyim tutuklanıyor. Fakat olayın ilginç tarafı, itirafçının bunu yaptığını söylediği zaman, Afyon cezaevinde tutuklu olduğu ortaya çıkıyor. Yani tutulan sahte bir itirafçı. Ayrıca Mehmet Baransu'nun, Bylock programını kullanmadığı mahkemenin atadığı bilirkişi raporuyla sabitken ve bu rapor dosyasında mevcutken, kendisine Bylock kullanmaktan ceza verildi." ▶

Mehmet Baransu'nun Avukatı Çiğdem Koç:

Gazetecilerin Baransu'ya karşı tavrı tarihe utanç olarak geçecek

"Baransu yaklaşık 9 yıldır hapsede ve gazetecilerin, gazetecilik kuruluşlarının, hak savunucularının davranışı tarihe utanç olarak geçecek. Bir kaç isim dışında. Bu koşullarda canları istediğinde gazetecilik suç değildir demek çok anlamsız."

Avukat Çiğdem Koç, zor bir dönemde gazeteci Mehmet Baransu'nun savunmasını üstlendi. Yaptığı savunmalarla mahkemenin tüm iddialarını boşa düşürdü. Sadece mahkemelerde değil, bulunduğu her fırsatta Baransu'nun suçsuz olduğunu anlatıyor. "Mehmet Baransu'nun yargılandığı tüm dosyalarda bir eylem-suç değil bir isim yargılanıyor." diyen Avukat Koç sorularımızı şöyle yanıtladı.

Mehmet Baransu'nun daha önce bazı avukatları olmuştu fakat sonraları bu avukatlar davayı bıraktılar. Siz neden taşın altına elinizi soktunuz?

Baransu'nun tutuklanma ve yargılanma -ki adına yargılama denirse- sürecini zaten yakından takip ediyordum. Genel olarak Türkiye'de yargının nasıl işlediğine vakıf bir avukat olarak bu sürecin de savunma hakkını, adil yargılanma hakkını kısıtlayan ve evrensel hukuk ilkelerini yok sayan bir düzlemde ilerlediğinin de farkındaydım. Galiba en az bunun kadar

ilgilendiğim bir başka husus da toplumun ne kadar az şey bilerek ne kadar çok ahkâm kestiğini görmemdi ve her defasında olduğu gibi buna çok öfkeleniyordum. Hala da çok öfkeleniyorum. O sırada hapisshane ziyaretlerinde karşılaşıyorduk ve selamlaşıyorduk Baransu ile ama avukatları olduğu bilgisine sahip olduğumdan sadece izlemekle ve yeri geldiğinde onunla ilgili yazmakla ve dikkat çekmeye çalışmakla yetiniyordum. Akabinde kendisi ile ilgili paylaşımlarımı takip ettiğini öğrendim. Avukatı ve eşi Nesibe Baransu benimle irtibat kurdular. Kardeşi ile de görüştük ve ben avukatlığını yapmayı seve seve kabul ettim. Taşın altına elini sokmak olarak değerlendirmiyorum galiba ben bu durumu. Böyle bir sürece dahil olmak mesleki açıdan heyecan vericiydi.

Baransu ile tanıştığınızda ne düşündünüz? Karşılaştığınız kişiyle, zihninizdeki kişi aynı mıydı?

Mehmet Baransu ile ilgili biraz bilgim vardı ama önyargım yoktu. Hiç kimse için önyargı beslemem. Bu

biraz da mesleki yaklaşımım ilgilili galiba. Hayat içinde insan kendini terbiye etmeyi öğreniyor. Zira önyargı sahiden de ahmakça bir şey benim gözümde. Karşılaştığım insan oldukça zeki, iyi niyetli, zaman zaman duygusal biri oldu. Duygusallığı daha çok uğradığı hukuki ve toplumsal haksızlıktan kaynaklanıyordu ki bu çok doğal. Mesleğine tutkuyla bağlı ve dizginlenemez, itaat ettirilemez bir ruh gördüm ben ve hala öyle düşünüyorum. Onu bir cemaatle, örgütle, herhangi bir yapıyla ilişkilendirenlerin - ki bence bu bir suç değil elbette- yeterince tanımadıkları ve bazıların da öyle işine geldiği için böyle bir algı yarattıklarını düşünüyorum. Düşmanlar yaratmak ve sevmediğini ya da varlığını tehdit kabul ettiğini o düşman yapıya dahil etmek çok yaygın bir klişedir nihayetinde. Ve her zaman çok açık ve dürüst davranan biridir Mehmet Baransu. Bir avukat olarak isteyebileceğiniz en iyi müvekkildir bu arada.

Müvekkiliniz nedeniyle herhangi bir baskı gördünüz mü?

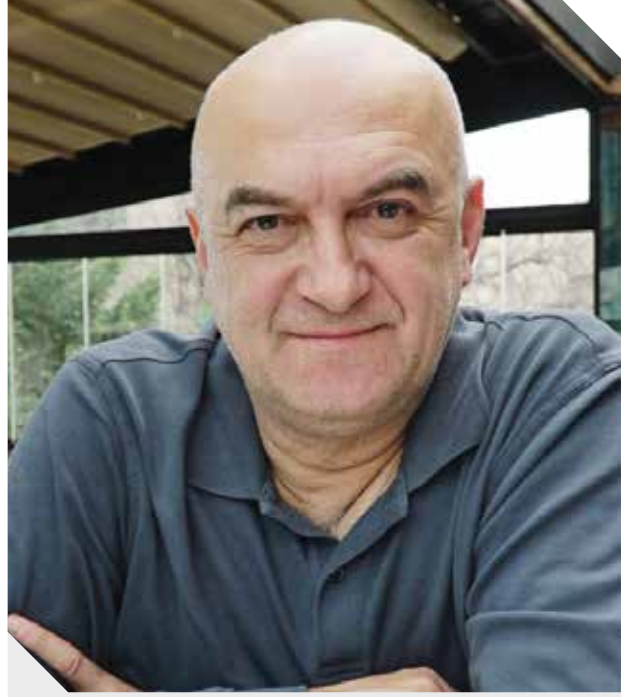
Özel bir baskı gördüğümü söyleyemem. Ama "Mehmet Baransu'nun avukatı olmak" galiba bazılarına pek anlaşılır gelmiyor. Bunu para için ya da başka bir sebeple yaptığımı düşünenler de vardır muhtemelen. Şunu söylemeliyim, hem insani olarak hem mesleki açıdan Baransu'nun avukatı olmak yaşadığım en özel deneyimlerden biri ve avukatlığımı yapmakla gurur duyuyorum.

Kendi yakın çevrenizden Baransu dosyasıyla ilgilenmenizle ilgili nasıl tepkiler aldınız?

Tabii ki tepkiler oldu ama bunu neredeyse her müvekkilimde yaşıyorum ben. O sebeple de çok ilgilenmedim açıkçası. Baransu her mahallede "istenmeyen" bir figür. Çünkü kimseye bağlı, bağımlı değil. Buna rağmen başardıkları her kesimin ona öfke duymasına sebep oluyor sanırım. Bu biraz da avukatlık mesleğinin ne olduğuna dair kafa karışıklığı ile de ilgili olsa gerek. Ama dediğim gibi, çok önemli değil benim açımdan.

Mehmet Baransu davalarında karşılaştığınız ayrımcılıklar oldu mu? Varsa örnek verir misiniz?

Yargının olmadığı ve kendine muhalif diyenlerin dahi bir hukuk ahlakının bulunmadığı bir toplumda her dava bir ayrımcılıklar hikayesine dönüşebilir. Mehmet Baransu'nun yargılandığı tüm dosyalarda bir eylem-suç değil bir isim yargılanıyor. Ama buna artık şaşırıyorum maalesef. Baransu yaptığı haberlerle -ki bir tanesinin dahi yalan olduğunu kanıtlayamadı kimse- birçok kesimin tabiri yerindeyse tekerine çomak soktu. O nedenle "hapiste çürüsün" kafasıyla saldıranların halini, en az yargılamaların hali kadar acıklı buluyorum, belki daha fazla. İnsanlar okumuyor, araştırmıyor, önüne konan ne varsa ona sarılıp bir yalan algının kuyruğunda savrulmaktan da hiç utanmıyor. Bu durumda ayrımcılıktan kastımız her neyse elbette bir biçimi ile buluyor bizi de. Asıl ayrımcılık, her mahallenin kendilerine dokunulana kadar hukuksuzlukları görmemesi, yok sayması hatta başkasına yapıldığında alkışlaması. Baransu'nun hapisteki 8. yılı doluyorken gazetecilerin, gazetecilik kuruluşlarının, hak savunucularının davranışı tarihe utanç olarak geçecek. Bir kaç isim dışında. Bu koşullarda canları istediğinde gazetecilik suç değildir demek çok anlamsız. ►

Gazeteci-yazar Yavuz Baydar, Türkiye'de 2016 yılındaki darbe girişimi sonrası Avrupa'da sürgünde yaşıyor.

YAVUZ BAYDAR: HABERİ VERMEMEK DEĞİL VERMEK ESASTIR

Gizli belgeleri ele geçirip haber yaptı ve yayınladı diye bir gazetecinin, bir gün bile özgürlüğü kısıtlanamaz. Devlet veya hangi siyasi otorite ise o, haberciyi değil, ona haber sızdıranı bulup mahkeme önüne çıkarmak zorundadır. Aksi halde habercilik mesleğini topyekûn lağvetme, onu siyasi iktidarın organik elemanı yapma noktasına gelirsiniz.

Habercilik bir kamu hizmeti işidir, böyle bir toplumsal rolü vardır ve bir dizi etik kurala yaslanmak zorundadır.

Gazeteci hemen her gün iktidar yapılarıyla sürtüşme ve çatışma yaşar. Bu doğaldır, zira hiçbir iktidar sahibi, gizli kapaklı işlerini, yolsuzluklarını, hukuka aykırı işlemlerini topluma 'açık eden' bir medyadan hazzetmez. Ama bağımsız ve özgür medya olmadan demokrasi de olmaz. Her demokratik iktidar medyayı içine sindirmek zorundadır.

Gazetecilik, özellikle özel hayatın gizliliği, ulusal güvenlik ve devlet sırrı gibi konularda, özgürlükle sorumluluk arasında ince bir denge kurmayı gerektirir. Haberi vermemek değil, vermek esastır, ama denetleyerek, içeriğin doğruluğuna yeterince kani olarak ve 'diğer tarafın' da görüşünü almaya çalışarak.

Temel kriter 'kamu yararı'dır. Gazeteciye haber sızdırılır veya uğraşır ve bir şekilde - legal yollardan - belge bilgi ele geçirir. Bu tür belgeler, imzalı kayıtlar, dosyalar, telefon kayıtları, görüntüler veya dijital veriler olabilir ve çoğu özel veya mahrem alana da 'değen' özellikler taşır. O noktadan itibaren iki unsur devreye girer. Kamu yararı adına, haber değeri var mıdır? Ve en önemli soru: Bu haberin yayınlanması can kaybına yol açar mı?

- Çifte ödül aldı

- Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Sedat Simavi ödülü.
- 100 yılın en etkili 47 haberinden biri. (Colombia Üniversitesi)

Mehmet Baransu'nun kaleme aldığı etkili ve ödüllü haberlerin başında, ellerine verilen bombanın patlamasıyla hayatlarını kaybeden 4 asker hikâyesi geliyor. Nöbette uyuyakalan asker İbrahim Öztürk'e komutanı ceza olarak, pimi çekilmiş el bombası verir. Bombanın mandalını saatlerce tutan asker, artık dayanamayıp mandalı bırakınca bomba patlar ve üç arkadaşıyla birlikte hayatlarını kaybederler. Haber ajanslarına, "kaza sonucu yaşanan patlama" şeklinde geçen olayın hakikati, ifade tutanaklarına ulaşan Baransu'nun yazmasıyla ortaya çıkar.

- Uludere faciası

28 Aralık 2011 tarihinde, Şırnak'ın Uludere ilçesi'nde 35 vatandaşı, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin düzenlediği hava saldırısıyla hayatını kaybetti. Bu faciada devlet yetkililerinin pek çok ihmâl ve kusuru olduğunu belgeleriyle ortaya koyan Baransu'nun bu haberini o günlerde pek çok gazeteci ve muhalif politikacı tebrik etse de yıllardır cezaevinde olmasına kimse ses çıkar(a)mıyor.

MEHMET BARANSU'NUN SES GETİREN HABERLERİ

PİMİ ÇEKİLMİŞ BOMBA

1

500 TRİLYON LİRALIK (730 MİLYON \$) KAÇAK ET

2

3

MİT CHP'LİLERİ FİŞLEMİŞ

4

- Buffalo Operasyonu

Gazeteci Baransu'nun, 1998 yılında hazırladığı et kaçakçılığı dosyası, iki yıl sonra "Buffalo" operasyona zemin hazırladı. Dönemin İçişleri Bakanı Sadettin Tantan'ın oluşturduğu komisyon, bazı firmaların et kaçakçılığı yaptığını ortaya çıkardı. Buffalo operasyonunda 500 trilyon liralık (730 milyon \$) kaçak et ele geçirilmişti.

- MİT Fişlemeleri

Yazarını, kimi rahatsız kimi memnun edip etmeyeceğiyle ilgilenmeden yazan Baransu'nun önemli haberlerinden biri de Türk İstihbaratı'nın yaptığı fişleme haberi idi. Haziran 2013'te, Milli İstihbarat Teşkilatı'nın, özellikle Cumhuriyet Halk Partisi mensuplarını fişlediğine ilişkin haberi sebebiyle Baransu'ya 12 yıla kadar hapis istemiyle dava açıldı.

- Askere 25 bin ton kanserli pirinç yedirdiler

Baransu'nun önemli haberlerinden biri de askere 25 bin ton kanserli pirinç yedirilmesi. 2010-11 yıllarında, sahte raporlarla ülkeye sokulan 25 bin ton kanserli pirinç haberini yaptığı için Baransu, 2015 yılında, "hükümeti yıkmaya teşebbüs etmek ve terör örgütü yöneticisi olmak" iddiasıyla, 19 yıl 6 ay hapis cezasına çarptırıldı. Yargılama aşamasında onlarca hukuksuzluğa maruz kalan Baransu, hala cezaevinde.

- UEFA, Fenerbahçe'ye ceza vermişti

2010-2011 sezonunda Fenerbahçe ve Trabzonspor'un bazı yönetici ve oyuncularının ismi şike olaylarına karışmıştı. Mehmet Baransu konuyla ilgili bir dizi habere imza attı. Büyük yankı uyandıran bu haberlerin doğruluğunu, dönemin Fenerbahçe Başkan Vekili ve bir dönem Futbol Federasyonu Başkanlığı yapan Nihat Özdemir, 2020 yılında kabul ederek şike yapıldığını itiraf etti. Şikeden dolayı UEFA ve Uluslararası Spor Tahkim Mahkemesi, Fenerbahçe'ye ceza vermişti.

- AKP ve Askerden, Gülen Hareketi'ni bitirme kararı

Baransu'nun imza attığı önemli haberlerden biri de 2013 yılında yazdığı "Gülen'i bitirme kararı 2004'te MGK'da alındı" başlıklı yazısıydı. 24 Haziran 2004 tarihli MGK toplantısında, Gülen Hareketi'nin faaliyetlerinin tasfiye edilmesine ilişkin 15 ayrı karar alınıyor. Karar, AK Parti Hükümeti ve Askerler tarafından imzalanıp, dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'e sunuluyor. Bu haber sebebiyle 52 yıla yargılanan Baransu, 17 yıl 1 ay hapis cezasına çarptırıldı.

25 BİN TON KANSERLİ PİRİNÇ ALINMIŞ

5

DAĞLICA BASKINI

- Önlem alınmayan baskın

Terör örgütü PKK 21 Ekim 2007'de Dağlıca'da bir baskın gerçekleştirmiş ve 13 askerin yaşamını yitirmesine sebep olmuş, sekiz askeri de kaçırmıştı. Mehmet Baransu'nun Taraf Gazetesi'nde yayınladığı rapora göre aslında bu baskının önceden bilinmesine rağmen bir önlem alınmamış ve onlarca askerin hayatına mal olmuştu.

FUTBOLDA ŞİKE OPERASYONU

8

ARŞİMİDİS CİNAYETİ & DEMİRÖREN AİLESİ

- Demirörenler'in malvarlığı nereden geliyor?

Baransu'nun yaptığı önemli bir başka haber ise bugün en büyük medya şirketlerine sahip olan Demirören ailesi ile ilgili. 1980 öncesi Arşimidis Şirketi sahibi Rum asıllı bir iş adamı yakılarak öldürülür. Cinayetin ardından şirketi Demirören ailesi haksız bir şekilde ele geçirir. Ayrıca cinayette Demirörenlerin parmağı da vardır. Baransu bu olayı, Genelkurmay Başkanlığı'na ait 1982 tarihli belgeye dayandırarak haber yapar. Bu haber Türk medyasının durumunu göstermesi açısından oldukça manidar.

MGK'DAN GÜLEN'İ BİTİRME KARARI

9

BALYOZ DARBE PLANI

- Yüz binlerce insan tutuklanacaktı

2003 yılında Türk Silahlı Kuvvetleri içerisindeki bir grup, henüz bir yıl önce seçimi kazanmış AK Parti iktidarına karşı darbe planı yapar. Generallerin de katıldığı bu toplantılarda, siyasilere yanı sıra yüz binlerce insanın tutuklanması ve meclisin feshedilmesi gibi konular gündeme gelir. Adına Balyoz denilen bu darbe planını kamuoyu, Baransu'nun, 2010 yılında yaptığı haber sayesinde öğrendi.

DEVLETSEN SIZDIRMAYACAKSIN GAZETECİYSEN SAKLAMAYACAKSIN

Gazeteci-yazar Mehmet Baransu hakkında açılan yüzlerce davanın birçoğunun gerekçesi devlet sırrı niteliği taşıyan bilgileri haber yapmasıydı. Peki, devlet sırrı niteliği taşıyan bilgilerin haberi yapılabilir mi? Ve de yapılmalı mı?

GÜLİZAR BAKI

T 960'ların Amerika'sı... O zamanlar ABD, demokrasiyi Uzakdoğu'ya veya Küba'ya götürüyor. Bu sebeple Küba'ya gizli bir çıkarma yapılacaktır ve New York Times, bu gizli harekât planını öğrenir. Görevi Rixon'dan devralan John F. Kennedy, haberin yayımlanmaması için tüm baskı yollarını dener. Kennedy, bu mevzuya dair medyayla yaptığı toplantıda, her gazetecinin bir haberi yayımlamadan önce kendi kendine 'Bunun haber değeri var mı?' diye sorması gerektiğini söyler ve şu şekilde bir talepte bulunur, "Sizden tek isteğim, haberi yazarken bir de 'Bu haber ulusal güvenliğimizi etkiliyor mu?' diye sormanız." Yani başkan, gazetecilere 'otosansür yapın' demektedir.

Bu talep karşısında New York Times'ın yazı işlerinde yapılan yoğun tartışmalar sonucunda orta yol bulunur;

haber manşetten değil tek sütun olarak yayınlanır. Ulusal güvenlik için birçok 'hassas' bilgi ise çıkartılır.

Fakat o dönem bu haberlere çok öfkelenen Kennedy, Domuzlar Körfezi operasyonu başarısız olduktan sonra, basına yeterli eleştiri yapmadıkları için sitem eder. Daha çok haber yaparak yanlış düşmelerini engelleyebileceklerini söyler! NYT'ın o dönemki genel yayın yönetmeni Turner Catledge de anılarında, Kennedy'nin, "Keşke, medya olarak Küba politikamız hakkında öğrendiğiniz her şeyi yayımlasaydınız" dediğini anlatıyor.

Dünya genelinde gazetecilerin devlet sırrı kapsamına giren birçok sayıda benzer haberi yayınlandı. 1970'lerin Amerika'sında dönen dolapları anlatan Watergate skandalı ve Pentagon belgeleri, 2000'lerin Wikileaks belgeleri, Brezilya'da, İtalya'da, Fransa'da bakanların, devlet başkanlarının içine karıştığı, birçoğunun istifa etmesine, yargılanmasına sebep olduğu yolsuzluk, usulsüzlük haberleri...

Ama 'zafer ve utançla dolu medya tarihi' hiç şüphesiz sürmekte olan bir savaşla ilgili NYT ve Washington

Post gazetelerinin yayımladığı devletin çok gizli dokümanlarıyla farklı bir seyir izledi. Bu haberler sayesinde Amerika'nın Vietnam işgali sona ermiş, medyanın iktidarlara ilişkisi yeni bir seyir kazanmıştı. Devletin itirazlarına rağmen Vietnam belgelerini yayımlamakla, medya kendini ayrı bir konuma yerleştirmişti.

CESUR GAZETECİLER YA HAPİSTE YA DA SÜRGÜNDE

Türkiye'de yakın dönem böyle cesaretli haberlerle dolu. Ama cesaret her zaman itibar getirmiyor. En azında Türkiye gibi ülkelerde. Suriye'ye silah götürülen Milli İstihbarat Teşkilatı'na (MİT) ait turları haber yapan Can Dündar, "devlet sırrını" ifşa etmekten yargılandı. O dönemde başbakan olan Recep Tayyip Erdoğan haberi yapan gazeteci Dündar için "Bedelini ödeyecek!" dedi. Bu tehdit gibi açıklamanın üzerinden yıllar geçti, Dündar şimdi Avrupa'da sürgünde.

Onlarca medya kuruluşu kapatıldı, yüzlerce gazeteci tutuklandı... Ve bugün iktidarın İletişim Başkanlığı'nın kontrolü dışında haber yapılamıyor. Uludere olayını ortaya çıkaran, pimi çekilmiş el bombası haberini yayınlayan medya, Rusya'nın uçağının Türkiye tarafından düşürülmesi haberini bile iktidarın açıklaması sonrasında yayınlıyabili. Çünkü bu haberleri ortaya çıkaran gazeteciler, Baransular tutuklu, Dündarlar sürgünde, medya kuruluşları kapatıldı. Türkiye'de sadece yerli gazeteciler değil, uluslararası kuruluşların muhabirleri de tutuklanıyor.

HERKES KENDİNE GÖRE ÖZGÜR

Türkiye'de araştırmacı, soruşturmacı gazeteciliğin gelişmesinin sebebi gazeteciler üzerindeki devlet ve sermaye baskısı. Bir de destek sağlanmaması. Herkes kendine göre özgür. Baskı hangi görüşten gazeteciye uygulanıyorsa o cepheden ses geliyor. Diğerleri üç maymunu oynuyor.

Basın özgürlüğü toplumda özgürlükleri güvence altına alır. Ve ucu kime değerse değsin buna sahip çıkılmalı ve korunmalıdır. "Baskının ucu bana dokunmadıkça basın özgürdür" demek yarın o kısıtlamaları kendi üzerinize çekmek anlamına gelir. Bugün olan da budur. Yıllarca Türk medyası üzerindeki baskılara göz yumuldu, kimilerine terörist denildi, kimileri demir parmaklıklar ardına konuldu ve bütün Türkiye'yi kapladı.

DEVLET SIRRI SORUMLULUĞU DEVLETİNDİR

Bizde iktidarın kendini korumak için dağa taş kullandığı 'devlet sırrı' kavramının artık içi boşalmıştır. Ulusal güvenlik önemlidir, ama onun sorumluluğu devlettedir, medyada değil.

Hukukta iktidarın ne dediği değil, yasa ve sözleşmelerin ne dediği önem taşır. AİHM'in bu alandaki ilkeleri tartışmalara ışık tutar.

AİHM'in basın özgürlüğü içtihadında üç madde ağırlıklıdır:

* Demokratik toplumlarda basın çok önemli bir göreve sahiptir ve toplumu ilgilendiren konularda bilgi vermekle yükümlüdür. Halkın ise bilgi alma hakkı vardır.

* Basın özgürlüğü belirli bir ölçüde abartmayı hatta tahriki içerir.

Kamu yararını ilgilendiren konularda bu özgürlüğün sınırlandırılması ancak çok istisnai olarak kabul edilebilir.

BU ÇAĞDA HİÇBİR BİLGİ SAKLI KALMAZ

Şunu da unutmayalım. İnternet çağında artık hiçbir bilgi saklı kalmamaktadır. Gizli bilgilerin etrafındaki koruma duva-

rı iyice çatlamıştır. Wikileaks ve Snowden/NSA olayları bunu açıkça gösteriyor. Öte yandan, Guardian ve Washington Post gibi köklü gazetelere bu tür gizli belgeleri yayınladıkları için geçen yıldan bu yana adeta yağmur gibi gazetecilik ödüllerinin yağması, 'kamu hizmeti' ve gazetecilik ilişkisinin doğru yeri adına aydınlatıcıdır.

Aynı şekilde, BBC ve İskandinav kamu yayıncıları, Fransa'da MediaPart haber sitesi, Glenn Greenwald'un Intercept sitesi vs. gözü pek bir yurttaş gazeteciliği yaparak, insanları ilgilendiren devlet dinlemelerini, fişlemelerini açığa çıkarıyorlar.

Bunlar eğer Türkiye'de habercilik yapıyor olsalardı, hepsi en az Baransu kadar hedefte olacak, mahkemelerde sürüneceklerdi.

Son olarak şunu da belirtiyim. Tabii ki, bu tür habercilikte bize düşen sorumluluk boyutu kuvvetli. Bir kayıt veya belge, kamu yararı adına bir şey ifade etmiyor, sadece özel hayatla sınırlı içeriğe sahipse (Burak Erdoğan kayıtlarında olduğu gibi) bunlar yayımlanamaz. Söz konusu olan, gizli devlet belgeleri ve kayıtları ise, her şeye rağmen editör veya gazeteci, iktidar – devlet tarafına da sorular sorup o tarafın görüşünü de (teyit, yalanlama, açıklık getirme vs.) aktarmak zorundadır. O taraf cevap vermekten kaçıyor ise, bunu da haberlerinde belirtmek zorundadır.

O zamanlar Guardian Genel Yayın Yönetmeni Alan Rusbridger ile konuşurken, Snowden belgelerini İngiltere ve ABD hükümet ve resmi makamlarına sorup sormadığını merak etmiştim. Elbette ki temasa geçmişler. Londra ele geçen belgelere çok kızmış, ve gazeteye cevap vermeyi bırakalım, açıkça takdir (mantık hatası var) etmiş. Zaten daha sonra gazeteyi polis bastı ve bazı laptopları tahrip etti. Ama ABD hükümeti gayet yumuşak bakmış ve bazı haberlerde kendi görüşünü de gazeteye göndermiş.

Bizde bu çok zor. İmralı zabıtları haberinde Erdoğan'ın nasıl öfke seline kapıldığını ve Milliyet patronunu ağlattığını hatırlayın. Şu da kesin: Eğer hükümet bir şekilde o haberin basılacağını önceden haber alsaydı, eminim o yayın engellenecekti.

Türkiye'de medya patronlarının işleriyle ilgili, diyelim yolsuzluk boyutlu bir haberin, o patronun sahibi olduğu gazete ve kanallara, hatta o patronun dostu diğer medya patronlarının medya organlarına girmesi söz konusu değildir. Bu anlamda, Türkiye'de araştırmacı gazetecilik de çoktan bitmiştir. Kendisini bu topluma araştırmacı gazeteci olarak lanse edenler de, şu ana kadar sadece kendilerine izin verildiği kadar habercilik yapanlar, işverenlerinin işleriyle ve ilişkileriyle ilgili alana giremeyenlerdir. ■

FOTO: PATRICK BAZ / AFP

Arap dünyasında basın ne kadar özgür?

Gazeteciler tutuklanarak, işkenceye maruz kalıyor. Bunun en acı örneği dünya medyasının yakından tanıdığı gazeteci Cemal Kaşıkçı'nın 2 Ekim 2018 tarihinde İstanbul'daki Suudi Arabistan konsolosluğunda öldürülmesi.

YAVUZ ACAR *

Birleşmiş Milletler'e bağlı UNESCO, her yıl 3 Mayıs'ı hükümetlerin medya özgürlüğüne saygı duymaları gerektiğini hatırlatmak için bir fırsat ve basın çalışanları arasında basın özgürlüğü ve meslek etiği konularında bir değerlendirme günü olarak görmektedir.

Arap dünyası, Dünya Basın Özgürlüğü Günü'nün 30. yıldönümünü, basın emekçilerinin karşılaştığı zorlukların boyutunu ortaya koyan kasvetli görüntünün ortasında, önceki yıllardan çok da farklı olmayan bir şekilde karşıladı.

Basın özgürlüğünün ve dolayısıyla gazeteciliğin özgürce yapılabilmesinin, ülkelerin ve toplumların evrensel insan hakları ve ifade özgürlüğü ilkeleri de

dahil olmak üzere demokratik bilinçte ulaştıkları düzeyle orantılı olduğunu söylemeye gerek yok. Dolayısıyla, Arap ülkelerinin basın özgürlüğü karnesinin, bu demokratik kültürün yokluğu ya da zayıflığı ile paralel olarak kötü olması şaşırtıcı değil.

Hazırlanan uluslararası basın raporları, başta "Ulusal güvenliği tehlikeye atmak, krala, cumhurbaşkanına, iktidardaki aile fertleri ile çalışanlara ve dini değerlere hakaret etmek" olmak üzere çeşitli bahanelerle hükümetler tarafından uygulanan ağır sansürler nedeniyle Orta Doğu ülkelerini, "Gazeteciler için en tehlikeli" ülkeler arasında listeliyor.

Uluslararası Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü (RSF), Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'ne ilişkin yıllık raporunda Komorlar'ı 2023 yılı için Arap dünyasında listenin başına, dünya genelinde ise 75. sıraya yerleştirdi. Moritanya, Arap dünyasında ikinci, dünyada ise 86. sırada yer alırken, onu dünyada 105., Arap dünyasında ise 3. sırada yer alan Katar izledi. Ardından Lübnan dünya genelinde 119. ve Arap dünyasında 4. sırada yer alırken, Tunus 121., Cezayir 136., Somali 141. ve Fas 144. sırada yer aldı.

Birleşik Arap Emirlikleri dünyada

145., Arap dünyasında 9. sırada yer alırken, Ürdün dünyada 146., Sudan 148., Libya 149., Kuveyt 154., Umman 155. ve Filistin 156. sırada yer aldı. Cibuti dünyada 162., Arap dünyasında 16. sırada yer alırken onu Mısır 166., Irak 167., Yemen 168., Suudi Arabistan 170. ve Bahreyn 171. sırada takip etti. Suriye ise Arap dünyasında sonuncu, dünya genelinde ise 175. sırada yer aldı.

RSF'nin, 180 ülkede medya faaliyetlerinin yürütülmesine ilişkin koşulları değerlendirmek üzere yayınladığı dünyadaki basın özgürlüğü tablosuna göre Suudi Arabistan, basın özgürlüğünde Arap ülkeleri arasında sondan bir önceki sırada yer alırken dünyada 171. sıraya yerleşti. Ayrıca Tunus, muhalefet tarafından anayasaya ve dolayısıyla basın özgürlüğüne karşı olmakla suçlanan Devlet Başkanı Kais Saied'in yönetimi altında sadece bir yıl içinde 27 sıra birden gerileyerek 2022 yılında 94. sıradan 121. sıraya düştü.

Ürdün, gazetecilik endeksinde keskin bir düşüş yaşayan ikinci Arap ülkesi oldu. Geçen yıl 120. sıradayken 2023'te 146. sıraya geriledi. RSF, Ürdün'deki siyasi istikrara rağmen gazetecilerin büyük bir sansürle karşı karşıya olduğunu altını çiziyor.

Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'nde gösterildiği gibi, basın özgürlüğü açısından Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin hiçbirinin durumu tatmin edici değil. Suriye, Yemen, Sudan, Irak gibi şiddetli savaşlara ya da genel huzursuzluklara sahne olan Arap ülkelerinin listenin en alt sıralarına düşmesi kuşkusuz anlaşılabilir ancak siyasi ve ekonomik istikrarın kısmen hüküm sürdüğü Ürdün'ün yanı sıra Suudi Arabistan'ın başını çektiği Körfez ülkelerinin düşük puan almasının nedeni siyasi sorunlar.

Suudi Arabistan yeni yüzyılın başında tarihinde ilk kez bir grup özel TV uydu istasyonunu faaliyete geçirdi. 2016 yılında, Vision 2030'un tanıtımından sonra televizyon alanında, eğlence programlarında ve daha dışa yönelik dizilerde uzmanlaşan SBC kanalının lansmanı da dahil olmak üzere bir dizi değişiklik başladı.

Sinemalar, Görsel-İşitsel Medya Genel Kurulu'nun bu alanda yatırım yapmak isteyenlere ruhsat verilmesini onaylamasının ardından, Aralık 2017'de yeniden seyircileriyle buluştu. Kısa bir süre içinde Suudi Arabistan'daki ilk sinema Suudi Enformasyon Bakanı'nın katılımıyla kapılarını açtı. 2030 yılının sonuna kadar ülke genelinde 350 sinemanın daha açılması planlanıyor.

Veliaht Prens Muhammed bin Selman'ın öncülüğünde başta kadının toplumdaki statüsü olmak üzere hak ve özgürlükler alanında atılan reformlar ve Suudi basınının genel olarak ulaştığı seviyenin memnuniyet verici olduğu yönünde. Ancak "ortalama bir Suudi vatanı için tatmin edici" olan bu olumlu gelişmeler, basın özgürlüğü de dâhil olmak üzere insan hakları ve özgürlükler alanında uluslararası standartların gerisinde kalıyor.

RSF raporu, S. Arabistan'da medyanın özgür olma-

dığını ve gazetecilerin yurt dışında olsalar bile sıkı bir denetime tabi tutulduklarını teyit ederek, Selman'ın iktidara geldiği 2017 yılından bu yana hapisteki gazeteci ve blog yazarlarının sayısının üç kattan fazla arttığına dikkat çekti. Suudi medya kuruluşlarının neredeyse tamamının kraliyet ailesinin kontrolü altında olduğu belirtilen raporda, sosyal medya platformlarında bile otosansürün hakimiyetine ve resmi haber ajansı (SPA) tarafından çizilen yayın çizgisinin takip edilmeye zorlandıkları kaydedildi.

Raporda ayrıca otosansürün kraliyet ailesine bağlı medyaya gölge düşürdüğü, diğer platformların ise Enformasyon Bakanlığı tarafından günlük izlendiği, Krallığın Yemen savaşındaki rolünü eleştiren ya da İsrail ile ilişkilerin normalleşmesine karşı çıkan herkesin ihanetle suçlandığı, tarafsızlığı seçen gazetecilerin ise yetkilileri övme konusunda resmi medya ile aynı çizgiyi takip etmedikleri takdirde her türlü suçlamaya maruz kaldıkları belirtildi.

Suudi Ceza Kanunu'nun yanı sıra terörizm ve siber suçlarla mücadele kanunları, gazetecilerin siyasi meseleleri eleştirmeleri ya da bu konulardaki görüşlerini ifade etmeleri halinde, dine hakaret, fitne çıkarmak, ulusal birliği tehdit etmek ya da kralın ve devletin imajına zarar vermekle suçlanarak ya hapse atılıyorlar ya da işten çıkartılıyorlar.

Sadece S. Arabistan ile sınırlı olmayan bu tablo tüm Arap ülkelerini içine alıyor. Krallık dışında faaliyet gösteren ve çoğu İngiltere'de bulunan yayın organlarını, otosansür ile resmi haber ajansının çizdiği kırmızı çizgiler arasındaki haber anlayışını izliyor. Çalışmalarını tarafsız ya da muhalif bir şekilde yürütmeye çalışan medya çalışanları tutuklanarak, işkenceye maruz kalıyor. Bunun en acı örneği dünya medyasının yakından tanıdığı gazeteci Cemal Kaşıkçı'nın 2 Ekim 2018 tarihinde İstanbul'daki Suudi Arabistan konsoloslukunda öldürülmesi.

Her ne kadar tüm Arap ülkelerindeki resmi yasalar basın ve gazeteci özgürlüğünü garanti altına alsalar da, demokratik olgunluğun yokluğu ve modern toplumsal kültürün yerine çöl ve aşiret sisteminin hakim olması, bu yasaları sadece kağıt üzerinde bırakıyor.

Hiç kimse basın özgürlüğünün, hükümetlerin ihlallerini kontrol etmek için bir emniyet sibopu olarak önemine itiraz etmemektedir. Ancak bu gazetecilerin taciz, kovuşturma, tutuklama, hapis ve hatta öldürülme riski olmadan görevlerini yerine getirmeleri için güvenli bir ortam sağlanmasını gerektirmektedir. ■

* Yavuz Acar, Türk yazar ve siyasi analist. Ürdün'deki Uluslararası İslami İlimler Üniversitesi'nden mezun oldu. Cihan Haber Ajansı ve Zaman Gazetes'i'nin Arapça bölümünde çalıştı. Arapça ve İngilizce bilen Acar'ın, "Birinci ve İkinci Erdoğan Arasında Türkiye'nin Öyküsü" isimli bir de kitabı var.

DR. MIA SWART *

Güney Afrika'da basın özgürlüğü: Rehavete kapılmamak için nedenler

Güney Afrika gazeteciler için bir cennet olarak adlandırılmaz. Sınır Tanımayan Gazeteciler'e göre yolsuzlukları ortaya çıkaran gazeteciler tehdit ediliyor. Güney Afrika'da gazeteciler nadiren tutuklansa da, bazen şiddete maruz kaldıklarında kolluk kuvvetleri onları korumakta başarısız oluyor.

Resmi ve karşılaştırmalı bir bakış açısıyla, Güney Afrika'da basın özgürlüğünün iyi durumda olduğu görülmektedir. Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'ne göre Güney Afrika 2022'ye göre 10 basamak yükselerek 25. sıraya yerleşti. Bu da İngiltere'nin bir sıra üstünde olduğu anlamına geliyor.

Güney Afrika demokrasisinin birçok temel direğinin yavaş yavaş çökmesine rağmen, Güney Afrika'da hala medya ya da diğer adıyla 'dördüncü kuvvet' oldukça sağlamdır.

Basın özgürlüğünün korunmasında başlangıç noktası 1996 Güney Afrika Anayasası'dır. Anayasa'da yer alan aşağıdaki madde ifade özgürlüğünü korumaktadır ve şöyle der:

Herkes, basın ve medya özgürlüğü dahil olmak üzere, bilgi, fikir alma-verme; sanatsal yaratıcılık, akademik ve bilimsel araştırma özgürlüğünü içeren 'ifade özgürlüğü hakkına sahiptir.'

Ancak anayasanın 16. bölümündeki güçlü korumaya rağmen, basın özgürlüğü hakkı mutlak değildir. Anayasanın diğer bir maddesinde yer alan ve savaş propagandası, şiddete teşvik ve nefret savunuculuğunun korunmadığını belirten bir iç sınırlamaya tabidir.

Anayasa Mahkemesi, tazminatların ana-

yasal bir hak olduğuna dair verdiği ve Fose davası olarak bilinen kararda, ifade özgürlüğünün, her bireyin bir insan olarak özgür potansiyelini gerçekleştirme hakkının olmazsa olmazı olduğunu belirtmiştir.

Güney Afrika'da bir mahkeme 1995 yılında, "Basın demokrasiyi koruma savaşının ön saflarında yer almaktadır. Yolsuzluk, sahtekarlık ve rüşvet ne zaman ortaya çıkarsa çıksın bunları ortaya çıkarmak basının görevidir... Basın hükümetin gözetimcisi olarak hareket etmelidir." şeklinde açıklama yapmıştır.

GAZETECİLER TEHDİT ALTINDA

Ancak gazetecilerin Güney Afrika'nın en büyük sosyal hastalıklarından biri olan yolsuzluğu ifşa etme hakkına her zaman saygı gösterilmemiştir ve Güney Afrika gazeteciler için bir cennet olarak adlandırılmaz. Sınır Tanımayan Gazeteciler'e (RSF) göre Güney Afrika'daki yolsuzlukları ortaya çıkaran Güney Afrikalı gazeteciler 'ilgili siyasetçiler, onların ortakları ve destekçileri tarafından tehdit ediliyor.' Güney Afrika'da gazeteciler nadiren tutuklansa da, bazen şiddete maruz kaldıklarında kolluk kuvvetleri onları korumakta başarısız oluyor. Ülkede gazetecilere yönelik polis şiddeti de giderek artmaktadır. Bu hoş-

gürsüz atmosfer, Güney Afrika'da araştırmacı gazeteciliğin yolsuzlukla mücadelede neden daha güçlü bir rol oynamadığını açıklayabilir.

GÜNEY AFRİKA'NIN KOMŞULARI

Güney Afrikalıların sahip olduğu oldukça yüksek düzeydeki basın özgürlüğü, Güney Afrika'nın komşularının hiçbirinde söz konusu değildir. Namibya hariç, Afrika'nın güneyinde ifade özgürlüğü ya ciddi tehdit altında ya da hiç yok. Bölgede gazetecilerin maruz kaldığı zorbalık, zulüm ve susturulma hiç bu kadar vahim olmamıştı.

Uluslararası Af Örgütü, Zimbabve bağlamında, Temmuz 2020 ve Ocak 2021 tarihleri arasında üç kez gözaltına alınan serbest gazeteci ve yolsuzluk karşıtı aktivist Hopewell Chin'ono'nun maruz kaldığı polisin gözdağı ve tacizine dikkat çekti. Chin'ono, hükümetin yolsuzluğunu ifşa ettiğı ve barışçıl toplanma özgürlüğü hakkını desteklediğı için 80 günden fazla gözaltında kalmıştır.

Mozambik ile ilgili olarak Af Örgütü, 23 Ağustos 2020 tarihinde kimliği belirsiz bir grup tarafından bir medya kuruluşuna düzenlenen molotoflu saldırının medya özgürlüğüne yönelik oluşturduğu tehdidin altını çizdi. Grup, bağımsız haftalık gazete Canal de Moçambique'in ofislerine girerek benzin dökmüş ve molotof kokteyli ile ateşe vererek ekipman, mobilya ve dosyaları büyük ölçüde tahrip etmiştir.

Güney Afrika'nın Lesotho ve Esvatini (eski adıyla Svaziland) gibi ülkelerdeki gazetecilerin güvenliğinin korunmasına yardımcı olma sorumluluğı olup olmadığı sorulabilir. Tanınmış Svazili gazeteci ve insan hakları avukatı Thulani Maseko, 21 Ocak 2023 tarihinde evinde suikasta uğradı. Bu olay, Svaziland'da Esvatini'deki demokrasi yanlısı ve insan hakları savunucularını susturmaya yönelik daha geniş bir çabanın parçası olarak gerçekleştirildi. Zimbabveli gazeteci Hopewell Chin'ono, suikastın "yozlaşmış siyasi elitlerin demokrasi yanlısı sesleri susturmak için her şeyi yapmaya hazır olduklarının tüyler ürpertici bir hatırlatıcısı" olduğunu tweetledi. Suikastın Kral'ın emriyle gerçekleştirildiğine dair çok az şüphe vardı. Svaziland'da siyasi reform konusunda sesini yükseltenlerin güvende olmadığı açıktır.

Güney Afrika'daki basın özgürlüğü bağlamında Uluslararası Af Örgütü'nden Deprose Muchena şunları söylemiştir: "Bağımsız ve özgür basın her toplumun temel taşıdır.

Ülkeleri inşa eden bilginin ve fikirlerin serbestçe akışını sağlar."

GÜNEY AFRİKA'DA BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ

Güney Afrika Cumhurbaşkanı Cyril Ramaphosa, geçtiğimiz ekim ayında Medya Özgürlüğü Günü vesilesiyle yaptığı konuşmada, 2022 yılında hiçbir gazetecinin öldürülmemiş olmasını ülkede gazeteciliğin ve demokrasinin sağlamlığının bir işareti olarak nitelendirdi. Kadın gazetecilerin sosyal medya platformlarında, kadın düşmanı terminoloji kullanılarak saldırıya uğradığından bahsetti.

Ayrıca dezenformasyonun medya özgürlüğüne yönelik oluşturduğu tehdide değindi. Örnek olarak, 2021 Temmuz'unda ülkenin çeşitli bölgelerinde yaşanan ve haber süsü verilmiş yanlış bilgilerin halkın arasındaki gerilimi alevlendirdiğı ve hatta şiddeti körükleyerek huzursuzluğa yol açtığını hatırlattı.

News24'ten gazeteci Karyn Maughan, eski Devlet Başkanı Jacob Zuma'nın sağlık durumu hakkında yaptığı haber nedeniyle ilk defa cezai kovuşturmayla karşı karşıya. Zuma'nın avukatları, Downer'ın başkanın sağlık durumuna ilişkin gizli bir tıbbi mektubu Maughan'a sızdığını ve gazetecinin de bunu haberinde kullandığını iddia etti.

Gazetecileri Koruma Komitesi, eski Devlet Başkanı Jacob Zuma'dan Karyn Maughan'a karşı açtığı özel ceza davasını düşürmesini ve basının mahkeme süreçlerini korkutma ya da misilleme korkusu olmadan haberleştirmesine izin vermesini istedi. Ancak Zuma bu uyarıyı şimdiye kadar dikkate almadı.

Güney Afrika'daki medya özgürlüğü, ülkedeki şaşırtıcı suç ve yolsuzluk oranları açısından değerlendirilmelidir. Daha sıkı bir araştırmacı gazeteciliğin basın mensuplarını daha fazla tehlikeye atılmasına yol açıp açmayacağı sorulabilir. Ya da gazetecilerin zulme uğramaması, Güney Afrikalı gazetecilerin çoğunun cesur olmadığını mı gösterir? Bu açıdan bakıldığında, Güney Afrika'nın medya özgürlüğü endeksindeki yüksek sıralaması aslında gerektiğı kadar çok şey ifade etmemektedir. ■

* Dr. Mia Swart, Witwatersrand Üniversitesi'nde misafır profesör olarak görev yapıyor. Daha önce Al Jazeera Kamu Özgürlükleri ve İnsan Hakları Merkezi'nde çalıştı. Güney Afrika medya kuruluşlarına düzenli olarak katkıda bulunuyor.

CATHERINE GICHERU *

Güçlü bir Afrika için güçlü kadın gazeteciler

Afrika'da kadın gazeteciler, hikayeleri ortaya çıkaran, sesleri yükselten ve görmezden gelinen ya da gölgeye itilen konulara ışık tutan dirençli sütunlar olarak ayakta duruyorlar.

Medya, toplumun algı, tutum ve normlarının şekillendirilmesinde önemli bir rol oynuyor. Afrika'da medya canlı olduğu kadar çeşitlidir ve kültürlerin, dillerin ve hikayelerin zengin dokusunu yansıtır. Ancak kıtadaki pek çok ülkede son yirmi yılda kaydedilen önemli ekonomik ilerleme ve demokratikleşmeye rağmen, bu gelişmelerden kadınlar eşit şekilde faydalanamamıştır. Bununla birlikte, kadın gazeteciler, hikayeleri ortaya çıkaran, sesleri yükselten ve görmezden gelinen ya da gölgeye itilen konulara ışık tutan dirençli sütunlar olarak ayakta duruyorlar.

Ulusal parlamentolarda liderlik rollerini üstlenen kadın sayısı artarken, kadınların medyadaki temsili azaldı. Kadınların haberlerdeki varlığı değer kaybetti ve haber merkezi liderliğinde yetersiz temsil edilmeye devam ediyor; onları etkileyen konularla ilgili hikayeler anlatılmıyor ve alıntılanan uzman ve kaynakların büyük çoğunluğunu erkekler oluşturmaya devam ediyor. Kadınların seslerinin bastırılmaya devam edilmesi sadece Afrika'ya özgü değil, küresel bir sorun. Kadınların görüşleri en fazla altı erkek tarafından bastırılıyor, haber kararları ağırlıklı olarak erkekler tarafından veriliyor, erkekler tarafından rapor ediliyor ve her zaman erkekler tarafından tüketiliyor. Kadınlar, başarılarını

ve kazanımlarını marjinalleştirmeye ve küçümsemeye devam eden bir ortamda haberin dışında kalmaya devam ediyor.

KADIN MUHABİR SAYISI AZALDI

Afrika'da 2015 yılında %35 olan kadın muhabir sayısı 2020 yılında %32'ye geriledi. Liderlik rollerinde kadın eksikliği, olumsuz stereotipleştirme (tek tipleştirme) ve kadınların liderlik yeteneğine dair inançlar, kadınları başarısızlığa hazırlayan, haber odasında eşitliğin önündeki engellerden bazıları.

Medya başarı öykülerini haberleştirdiğinde bile, kadınları genellikle toplumsal cinsiyet konusunda incelikli bir anlayışa sahip olmaksızın resmediyor. Haberlerde erkeklerin bakış açılarına yönelik bu eksik temsil ve önyargı, COVID-19 salgınının haberlerde yer alması sırasında açıkça görüldü ve politika kararları üzerindeki etkilerini sınırladı. Ne yazık ki, bu politikaların sosyoekonomik sonuçları medyanın ne o zaman ne de şimdi ele aldığı konular arasında değil.

Kadın gazeteciler, dikkat gerektiren birçok zorlukla boğuşurken çok değerli katkılarda bulunuyorlar. Genellikle modası geçmiş ekipmanlarla çalışıyor ve maddi kısıtlamalar ya da terfi, beceri eğitimi ve hatta erkek gazetecilere öncelik veren sistemik önyargılar nedeniyle

eğitim ve mesleki gelişim fırsatlarına kolay erişime ihtiyaç duyuyorlar. Daha fazla haber kuruluşu faaliyetlerini çevrimiçi ortama taşıdıkça, kadın gazeteciler internete erişimlerini sınırlayan ve bu alanların sunduğu fırsatlardan tam olarak yararlanamadıkları için seslerini kısın dijital uçurumla başa çıkmak zorunda kalıyorlar. Teknolojinin haber merkezlerindeki rolünün giderek artması, kadınların gerekli teknik becerilere sahip olma ihtimalinin daha düşük olması nedeniyle haber medyasındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğini daha da kötüleştiriyor.

ÇEVİRİMİÇİ ŞİDDET

Kadın gazeteciler ayrıca 'cinsel taciz' ve 'ücret ayrımcılığı' gibi sayısız zorlukla da baş etmek zorunda kalıyorlar. Taciz tehditleri haber odasıyla sınırlı değil. Kadın gazeteciler, sosyal medyanın tehditleri giderek tırmandırması, gözdağı vermeyi ve susturmayı amaçlaması nedeniyle işyeri içinde ve dışında çevrimiçi tacizle karşı karşıya kalıyorlar. Kadın gazeteciler sadece hikayeleri nedeniyle değil, aynı zamanda seslerini duyurmaya cesaret ettikleri ve kamusal alanda hak ettikleri yeri aldıkları için de hedef haline geliyorlar. Giderek daha zehirli hale gelen bilgi ekosisteminde, teknoloji platformları çevrimiçi şiddetin önemli destekçileridir. Platformlar ve haber kuruluşları genellikle kadın gazetecilere çevrimiçi taciz ve saldırılarla başa çıkabilmeleri için ihtiyaç duydukları desteği sağlamakta başarısız. Gazeteciler bu tür desteği genellikle profesyonel ağları, aileleri, arkadaşları ve ülkelerindeki insan ve toplumsal cinsiyet hakları savunucuları aracılığıyla bulmak zorundalar.

Bu tehditlerin ekonomik bir boyutu da var. BM, önlem alınmadığı takdirde, kadınların çevrimiçi dünyaya sınırlı erişiminin 2025 yılına kadar düşük ve orta gelirli ülkelerin gayrisafi yurtiçi hasılasında 1,5 trilyon dolarlık bir kayba neden olacağını tahmin ediyor. Kadınların dijital dünyadan dışlanması, son on yılda düşük ve orta gelirli ülkelerin gayrisafi yurtiçi hasılasında 1 trilyon dolara mal oldu. Bu eğilimin tersine çevrilmesi, çevrimiçi şiddet sorununun ele alınmasını gerektirecek.

HER ŞEYE RAĞMEN İYİ ÖRNEKLER DE VAR

Son yıllarda, Afrika medyasında kadınların daha dengeli ve güçlendirici bir şekilde temsil edilmesine duyulan

ihtiyaç, toplumsal cinsiyet eşitliği için çalışan ve klişelere meydan okuyan girişimler ve kampanyalarla birlikte giderek daha fazla kabul görüyor. Örneğin, Wole Soyinka Araştırmacı Gazetecilik Merkezi'nin Kadın Muhabirler Liderlik Programı, Afrika Kadın Gazetecilik Projesi ve WAN-IFRA'nın Haberde Kadın Programı, kadın gazetecilere beceri eğitimi, burslar, mikro hibeler ve kadınları etkileyen ve genellikle haber merkezleri tarafından göz ardı edilen az araştırılmış konuları gündeme getirmeyi ve ayrıca haber merkezlerindeki kadınların liderlik statüsü hakkındaki konuşmaları etkilemeyi amaçlayan mentorluk sunuyor. Diğer kuruluşlar arasında Nijerya Kadın Gazeteciler Derneği, Kenya'daki Medya Kadınları Derneği ve Tanzania Medya Kadınları Derneği gibi ulusal ve bölgesel kadın gazeteciler derneklerinin yanı sıra radyo gibi farklı medya alanlarında çalışan kadınlardan oluşan dernekler de yer alıyor. Bireysel gazeteciler, medyada kadın ve liderliğin bir anomali olduğuna dair algılara meydan okuyarak yeni yollar açıyorlar.

Dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi Afrika'da da basılı gazeteler, dijital kanallara pay kaptırdıkça hızla düşüşe geçiyor. Cinsiyet eşitliği, kapsayıcı olmak isteyen medya için sadece bir zorunluluk değil. Sadece bir gazetecinin toplumdaki herkese ses verme görevine de bağlı değil. Aynı zamanda ticari bir zorunluluk. Bu raporda araştırmacılar, küresel olarak online ve basılı gazete endüstrisinin, erkekler ve kadınlar arasındaki cinsiyete dayalı haber tüketim farkını (şu anda yüzde 11-12) önümüzdeki on yıl boyunca her yıl bir puan azaltmaları halinde gelirlerini 2027 yılına kadar 11 milyar dolar, 2032 yılına kadar ise 38 milyar dolar artıracığını ortaya koymuştur.

Afrikanlı kadın gazeteciler, anlatıların şekillendirilmesinde, sosyal değişimin savunulmasında ve ötekileştirilen seslerin yükseltilmesinde hayati bir rol oynuyor. Yaptıkları haberlerle klişelere meydan okuyarak toplumsal cinsiyet eşitliği için çaba sarf ediyor ve kita genelinde kadınların yaşamalarını etkileyen kritik konulara dikkat çekiyorlar. Medya kuruluşları ve sektör liderleri, Afrika medyasını benzersiz bakış açılarıyla zenginleştirerek geliştirebilecekleri bir ortam yaratmak için birlikte çalışmalılar. ■

* Catherine Gicheru, ICFJ Knight Üyesi ve Afrika Kadın Gazeteciliği Projesi'nin kurucusu/direktörü.

“SÜRGÜNDEKİ AFRİKALI GAZETECİLER DIŞLANIYOR.”

Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü Raporu'na göre yedi yıldan uzun bir süre üst üste sonuncu olan Eritre, 'Afrika'nın Kuzey Kore'si' lakabını kazandı. Eritre'de tutuklu gazetecilerin nerede oldukları bilinmiyor. Bazıları tek kişilik hücrelerde yaşamlarını yitirdi.

FATHI OSMAN *

Afrikalı gazetecilerin sürgün yaşamı neden bu kadar özel? Sürgündeki yüzlerce Afrikalı gazeteciden biri olarak bu soru bana sık sık özel olarak ve panellerde soruldu. Neden ile sonucu birbirinden ayıramayız. Çoğu Afrika ülkelerindeki basın özgürlüğünün iç karartıcı durumu, bu hayati soruyu yanıtlamak için gerekli arka planı sağlıyor.

Örneğin benim ülkem Eritre, kıtadaki bu koşulların en görünür ve en uç örneklerini veriyor. Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü'nün her yıl yayınladığı Basın Özgürlüğü Endeksi'nde yedi yıldan uzun bir süre üst üste sonuncu olan

Eritre, 'Afrika'nın Kuzey Kore'si' lakabını kazandı. Bu tanımlama, hükümetin özgür basına karşı tutumunu yansıtmaması bakımından fazlasıyla yerinde.

Güvenlik güçleri, 11 Eylül saldırılarından sadece bir hafta sonra, 18 Eylül 2001 gecesinin sabahına doğru, yeni yayına başlayan özel medyanın editör ve muhabirlerini tutukladı. Uluslararası kuruluşların bu gazetecilerin derhal serbest bırakılması çağrılarına ve üzerinden 22 yıl geçmesine rağmen gazetecilerin hala nerede oldukları bilinmiyor. Ne yazık ki, bazıları tek kişilik hücrelerde yaşamlarını yitirdi.

Nüfusu 3,5 milyon olan Eritre'de ta-

mamı hükümete ait sadece bir gazete, bir radyo istasyonu ve bir TV istasyonu bulunmaktadır. Uluslararası Telekomünikasyon Birliği 2019 yılında Eritre nüfusunun sadece yüzde 1,3'ünün internet erişimine sahip olduğunu açıkladı. Eritreli, tek internet sağlayıcısı olan devlete ait Eritre Telekomünikasyon Hizmetleri Şirketi'nden (Eritel) yeni sim kart satın almak için polis iznine ihtiyaç duyuyor. Basın özgürlüğüne yönelik baskıcı koşullar çok sayıda Eritreli gazeteciyi ülkeyi terk etmeye zorladı.

Özellikle de sürgün deneyiminin kıta içinde ve dışında nasıl yaşandığı farklı derecelerde değişiklik gösteriyor. İktidarlarını sıkılaştıran birçok Afrika devletinin gizli güvenlik koordinasyon anlaşmaları var. Gazeteciler ülkelerinden firar ettiklerinde kabus gibi bir sürgün deneyimi başlıyor. Bir gazeteciyi ilk sürgün ülkesinden anavatanına geri göndermek için yüz dolarlık bir banknot ya da bir şişe viski parasından daha azı yeterlidir. Hartum'daki Eritreli bir meslektaşım defalarca güvenlik görevlilerinin gözdağı vermesinden muzdarip oldu ve üçüncü bir ülkeye gitmek üzere evrak işlerini tamamlayabilmek için bu görevlilere düzenli olarak rüşvet vermek zorunda kaldı. O, geri gönderilmeyen şanslı azınlıktan biriydi.

Kasım 2020'de Eritreli ve Etiyopyalı birlikler Tigray'ın kuzey bölgelerine girdiğinde, Eritreli güvenlik güçleri ajanları BM mülteci kamplarına baskın düzenledi ve aralarında Eritre'ye geri götürülen birkaç gazetecinin de bulunduğu 80 genci kaçırdı. Yine kaçırılanların nerede olduğu bilinmiyor. Eritre modeli yelpazenin en uç noktasındadır; bununla birlikte diğer ülkeler de gazetecileri sürgüne gitmeye zorlayan korkunç ihlal kayıtlarına sahiptir.

Afrikalı gazetecilerin sürgün deneyimini belgeleyen Alman Konrad Adenauer Stiftung, farklı ülkelerden 16 sürgün gazetecinin katkılarıyla bir kitap yayınladı. Hounded: African Journalists in Exile. 2021 yılında yayınlanan bu kitap, bu gazetecilerin kıta içinde ve dışında nasıl acı çektiklerini yansıtıyordu.

Öte yandan, Afrika dışında çekilen acılar daha farklı ama aynı derecede ıstırap verici. Birçok Avrupa ülkesinde sürgündeki gazetecilere zulümden kaçan gazeteciler olarak değil, yasal koruma talep etmelerinin asıl nedeni olan meslekleri nedeniyle özel koruma hakkına sahip olmayan sıradan mülteciler olarak muamele görüyorlar. Dahası, Rusya, Ukrayna, Suriye ve diğer çatışma bölgelerinden gelen gazetecilere öncelik tanınarak Afrikalı gazetecilerin koruma talepleri ikinci plana itiliyor.

Bu deneyimin psikolojik etkisi çok daha derin. Afrika kökenli sürgündeki gazeteciler, ülkelerinin güvenlik birimlerinden binlerce kilometre uzaklaşana kadar kendilerini güvende hissetmiyorlar. Uzaktaki güvenli limanlara ulaştıklarında ise yeni diller öğrenmenin ve haberlerinin kaynaklarıyla bağlantı

Zor ve sonuçsuz görünse de Afrika'da basın özgürlüğü için mücadele edilmelidir. Kenya, Güney Afrika ve Nijerya'daki gazetecilerin kaydettiği ilerlemeler ilham verici ve örnek teşkil etmektedir.

kurmak için daha fazla çaba sarf etmenin getirdiği kültürel sorunlar sürgün ülkesindeki yaşamlarını zorlaştırıyor. Sürgünde yeni bir proje başlatmak için gereken mali yardım ve diğer yardım türlerini güvence altına almak, çekilen acının bir başka boyutu. Bu bağlamda, bağışçıların çoğu savaş bölgelerinden gelen gazetecilere öncelik veriyorlar. Afrikalı gazeteciler bir kez daha kendilerini dışlanmış ve kenara itilmiş hissediyor.

Bu karmaşık sorunların bir sonucu olarak pek çok gazeteci mesleği terk etmek zorunda kalıyor ve başka alanlarda çalışmayı tercih ediyor.

Sürgündeki gazetecilerin ikileminin çözümü esas olarak kıtadaki basın özgürlüğünün geliştirilmesine bağlıdır. Bu görev zor ve sonuçsuz görünebilir ancak Kenya, Güney Afrika ve Nijerya'daki gazetecilerin kaydettiği ilerlemeler ilham verici ve diğer ülkeler için de örnek teşkil etmektedir.

Koruma, sürgündeki Afrikalı gazeteciler için hayati bir öneme sahiptir. Koruma ve mesleki sorunları çözmek isteyen Afrikalı sürgün gazeteciler, kendileri için küresel bir birlik kurmak üzere el ele vermelidir. Bu birlik sadece onları temsil etmekle kalmamalı, aynı zamanda onların isteklerini hayata geçirmek ve sürgünün çok yönlü sorunlarını ele almak için çalışmalıdır. Aynı zamanda basın özgürlüğü için çalışmak ve ülkelerinde zor koşullarda çalışan meslektaşlarının durumlarını iyileştirmek için bir sıçrama noktası olmalıdır. ■

* Fathi Osman, 2012'den bu yana Fransa'da sürgünde yaşayan Eritreli gazeteci ve eski diplomattır.

ALMANYA'DA BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ:

BURNU HAVADA BİR SIZLANMA

THORA MEISSNER *

Almanya basın özgürlüğü sıralamasında 2022 yılında 16. sıradan 21. sıraya geriledi. Geçen yıl gazetecilere yönelik toplam 103 saldırı gerçekleşti. Pek çok olay rapor edilmiyor ya da herhangi bir soruşturma başlatılmıyor, bu yüzden rakam daha da yüksek olabilir.

Burnumuzun ucuna bakmayı bırakıp, çevremize şöyle bir göz atarsak, tüm dünyada gazetecilerin basın özgürlüğünün ellerinden kayıp gittiği gerçeğiyle karşı karşıya kaldıklarını görürüz. Bu gerçeklik Almanya'da da vahim boyutlara ulaşıyor. Zira şimdiye kadar gazetecilerin sahip olduğu düşünülen basın özgürlüğü Sınır Tanımayan Gazeteciler'in (RSF) güncel verilerine göre 16. sıradan 2022 yılında 21. sıraya geriledi.

Listede toplam 180 ülke olduğu göz önüne alındığında, bu durum başlangıçta burnu havada bir yakınma olarak görülebilir. Ancak daha yakından bakıldığında, göz ardı edilmemesi gereken bir durum ortaya çıkmaktadır. Özellikle "medya çalışanlarının güvenliği" bir kriter olarak ele alındığında, Almanya'nın pozisyonunu daha da kötüleştirmiştir.

TÜKÜRÜLDÜ, TEKMELENDİ, BOĞULDU

RSF, 2022 yılında gazetecilere yönelik toplam 103 saldırıyı kaydetmiştir. Close-Up Germany'ye göre bu rakam, sayımların başlamasından bu yana görülen en yüksek rakamdır. (2015, 39 saldırı) Ancak gerçekte bu sayı daha da yüksek olabilir çünkü pek çok olay rapor edilmiyor ya da herhangi bir soruşturma başlatılmıyor.

Bu yıl gazetecilere veya kameramanlara yönelik darbelerin sayısı 56 iken atılan tekme sayısı 10'du. RSF'ye göre, gazetecilere şişe ve sert cisimlerin fırlatıldığı altı vaka kayıt altına alındı. Buna ek olarak, corona döneminde maskenin çekildiği beş, gazetecilerin yüzüne tükürüldüğü dört, saçının çekildiği birer vaka yaşandı. RSF'nin bunların

arasına itme, taciz, korkutma olaylarını kayıt altına almadığını dikkatinizi çekerim. Benzer şekilde hakaretler, tehditler ve dijital ortamda şiddet eylemleri de hesaba katılmamıştır. Dahası, medya çalışanlarına yönelik şiddetin boyutu gerçekte daha da yüksek olabilir çünkü bildirilmeyen vakaların yüksek olduğu tahmin edilmektedir.

İDEOLOJİK, ANTI-SEMİTİK VE AŞIRI SAĞCI BAĞLAM

2023 basın özgürlüğü sıralamasına göre yayınlanan 'Nachaufnahme Deutschland' belgesine göre, "Bu saldırıların 36'sında saldırganların isimlerinin bilinmesi ve AfD, Die Basis, Dritter Weg, Freie Sachsen ve NPĐ gibi sağcı örgütlere üye olmaları nedeniyle, olayların ardında aşırı sağcı kişilerin parmakları olduğu tespit edilebilmiştir." Toplam 103 vakanın 87'si ideolojik, antisemitist ve aşırı sağcı bir bağlamda gerçekleşmiştir.

20 Ağustos'ta Thüringen'deki Bad Lobenstein Belediye Başkanı Ostthüringer, Zeitung muhabiri Peter Hagen'e saldırmıştır. Muhabir yaşanan olay sonrası adam yaralama ve mala zarar verme suçlarından dava açtı. Belediye başkanı açılan soruşturma sonrası görevden uzaklaştırıldı.

Korona gösterileri ve protestolarında gazetecilere yapılan sert muameleler, medya çalışanlarına karşı artan şiddetin bir kesişme noktası olarak görülüyor. Pandemi sonrası korona önlemlerinin kaldırılmasıyla bile şiddet sona ermedi. Özellikle de gösterilen şiddet eylemlerinin büyük bir kısmının sağ görüşlü kişilerden gelmesi, Almanya'daki basın özgürlüğüne büyük bir gölge düşürüyor. Çünkü bu sağcı dernekler basını engellemekten ve şiddetten çekinmiyor.

GAZETECİLER SESSİZ KALİYOR

Doğrulanmış 103 saldırının çoğu Saksonya'da (24) meydana gelirken, onu Berlin (17), Thüringen (13), Baviera (10), Baden-Württemberg (9), Saksonya-Anhalt (7), Rheinland-Pfalz (5), Mecklenburg-Vorpommern (4), Aşağı Saksonya (4), Hessen (3), Kuzey Ren-Vestfalya (3), Schleswig-Holstein (2), Hamburg (1) ve Saarland (1) izledi. (Kaynak: RSF)

RSF'ye göre saldırıların neredeyse yarısı, özellikle çok sayıda aşırı sağcı olayın meydana geldiği eyaletlerde gerçekleşti. Bilindiği gibi başlangıçta gösteriler esas olarak hükümetin Korona önlemlerine yönelikti. Sınır Tanımayan Gazeteciler'den Christopher Resch, "2021 ve 2022'de gerçekleşen Korona gösterilerinde bir sorun haline geldi, ancak şimdi sorunlar daha da büyüdü." dedi ve ekledi: "Gösteriler azaldı, ancak bu gösterilerde medya çalışanlarına yönelik şiddetin arttığını gözlemliyoruz. Bu arada polisin de şiddete başvurduğunu görüyoruz."

Gazeteciler RSF'ye, olay yerinde bulunan polis memurlarının müdahale etmediklerini ve soruşturma yapmadıklarını söylediler. Toplam 103 şiddet vakasının yarısına yakını rapor edildi ya da resmi soruşturma başlatıldı. Mağdurların suç duyurusunda bulunmaktan kaçınmalarının nedeni korku. Şiddet yanlısı neo-Nazilerin ve onların çevrelerinin adreslerine ulaşmasından çekinerek kendilerini saldırıya karşı korumaya çalıştılar. Çünkü adresleri genellikle soruşturma dosyalarında (şikâyette bulunulduktan sonra) yer almakta ve bu dosyalar sanıklar ve avukatları tarafından görülebilmektedir.

QUEER MEDYA ÇALIŞANLARINA YÖNELİK PSİKOLOJİK ŞİDDET

Gazetecilere yönelik kaydedilen 103 saldırıya ek olarak, en az 16 saldırı girişimi engellendi. Bu saldırıların bazıları da polis tarafından engellendi. Ancak çoğu gazeteci için birer koruma görevlendirildiği için saldırı girişimleri önledi.

Özellikle aşırı sağ hakkında araştırma yapan ve yazılar kaleme alan gazeteciler yıllardır koruma eşliğinde görevlerini yapmak zorunda kalıyor. RBB muhabiri Olaf Sundermeyer ve ekibi de 1 Ağustos'ta düzenlenen bir gösteri sırasında taciz, hakaret ve tehditlere maruz kaldı.

Bununla birlikte, Queer medya çalışanları muazzam bir psikolojik şiddete ve baskıya maruz kalıyorlar. Düzenli olarak hakarete uğruyorlar, tecavüz ve hatta ölüm tehditleri alıyorlar. Bu tehditler sokak ortasında, adreslere gönderilen mektuplarla, e-postayla ve hatta telefonla yapılıyor. Özellikle de sosyal medya üzerinden yapılan tehditlerin boyutu had safhalarla ulaşmış durumda. Ancak genel olarak saldırılar devlet kurumlarından değil, medya mensuplarını "yalancı basın" diyerek ya da diğer yaygaracı söylemleriyle korkutmaya ve sindirmeye çalışan kişiler ve dernekler tarafından gerçekleştirilmektedir. ■

* Thora Meißner, NRW, Arnsberg'den yerel editör

Karanlık zamanlarda gazeteciliğe daha çok ihtiyaç var

Hepinizden istirham ediyorum ki bizim meslek her türlü dayanışmayı hak ediyor. Bizi terk etmeyin, çünkü biz haber yapmaya devam edeceğiz.

Bizi terk etmeyin, çünkü güçlüler peşimizden geliyor. Sonucu ne olursa olsun **sessizlik bir seçenek değildir.** Ve bu bizim tercihimiz asla olmayacak.

ÓSCAR MARTINEZ *

Dünyanın sorunlu bölgesi Orta Amerika'da zulmün hüküm sürdüğü son 25 yılını anlatmaya adanmış El Faro gazetesinin bir üyesiyim.

NİKARAGUA'da 150'den fazla gazeteci, diktatör Daniel Ortega'nın uyguladığı taciz, hapis ve işkence nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kaldı. Nikaragua'daki demokratik sosyalist bir siyasi parti olan 'Sandinista'larla birlikte uğruna savaştığı her şeyi unutan Ortega, devrimci olduğu dönemde iktidardan uzaklaştırdığı diktatörden bile daha kötü bir tiran haline geldi.

Bu gazetecilerden bazıları zaten ülke dışında sürgünde yaşarken, diktatörün onları sürgüne gönderdiğini, vatandaşlıklarını iptal ettiğini ve ülkelerindeki tüm mal varlıklarına el konulduğunu öğrendiler. Bazı gazeteciler rejimin pençesine düşmemek için gün ağarmadan küçük çocuklarının ellerinden tutarak ülkeyi terk etti. Diğerleri ise teknelerle yola koyuldu. Geriye dönüp baktıklarında, yanaklarından gözyaşları dökülüyordu.

Bazı meslektaşlarım sürgündeki ilk zamanlarını bir parkta bankın üstünde geçirmek zorunda kaldılar. Diğer sürgün arkadaşlarının desteğine kadar bu şekilde hayatlarını geçirdiler. Bu zulüm, kaçış, sürgün, güvenlik sorunu ve korkuya rağmen gazetecilerin çoğu, diktatörün gizli anlaşmalarını ve yolsuzluklarını ortaya çıkaran haberleri uzaktan araştırmaya devam ediyor. Hayatlarının en sıkıntılı anlarında da hala inançlarının peşinden giden ve gazetecilik yapan bu insanları hangi büyük bağlılığın yönlendirdiğini merak ediyorum.

ADALET REHİN ALINDI, GAZETECİLER KURTARMAYA ÇALIŞIYOR

GUATEMALA'daki adalet sistemi, İç Savaş sırasında katliam yapanlardan veya devlet başkanı veya iş adamı olarak devlet kasasını yağmalayanlardan hesap sorma imkânını tamamen ortadan kaldırmak isteyen gruplar tarafından rehin alınmış durumda. Ülkedeki en sembol gazetecilerden biri olan Jose Rubén

Zamora, kısa bir süre önce usulsüzlüklerle dolu bir yargılamanın ardından 'kara para aklama suçundan!' altı yıl hapse mahkûm edildi. Ya tehdit edildikleri ya da Zamora'nın avukatı olmalarından dolayı suçlandıkları için Zamora, on kez savunma avukatı değiştirmek zorunda kaldı. Zamora, günlerini havalandırmasız ve neredeyse hiç ışık almayan bir hücrede kilitli olarak geçirmeye devam ediyor ve günde sadece bir saat havalandırmaya çıkarılıyor.

Guatemala'da adalet güçlüler tarafından esir alınmış durumda. Ülkede dokuz gazeteci ve köşe yazarı hakkında da soruşturma emri verildi. Bugün 22'den fazla Guatemalalı gazeteci sürgünde. Ancak çok daha fazlası, iktidardakilerin düşman listesinde olduklarını bildikleri halde kaldılar. Sadece başkentte değil, uluslararası medyanın spot ışıklarından ve kameralarından uzak kırsal kesimlerdeki yerli topluluklarda da çalışmaya, araştırmaya ve gerçeği ortaya çıkarmaya devam ediyorlar.

BİR GAZETECİ HAYATI VE ÖZGÜRLÜĞÜ PAHASINA NEDEN HABER YAPAR?

Onları çalışmaya devam ettiren itici gücün ne olduğunu merak ediyoruz, zira bu durum onlara işlerini yaptıklarında yıllarca kuytu köşelerde kalabileceklerini göstermiş durumda. Nitekim, **HONDURAS**'ta iktidar sahiplerinden dijital taciz tehditleri geliyor. Inter-American Press Association'a göre, sadece 2022 yılında 3 gazetecinin daha öldürüldüğü bir ülkede gözetim ve müdahalelerin hiçbir yaptırımını yok gibi görünüyor. Bu cinayetlerden biri polis memuru gibi giyinen kişiler tarafından başkentte sokak ortasında yapıldı. Yine de ülkedeki onlarca gazeteci organize suç ile devlet, organize suç ile özel sektör arasındaki bağlantıları araştırmaya devam ediyor. Onları her sabah kalkmaya, çocuklarıyla vedalaşmaya ve bunu yapmanın hayatlarına mal olabileceği bir ülkede araştırma yapmaya iten şey nedir?

DEMOKRASİ GÖRÜNÜMLÜ DİKTATÖRLÜK

EL SALVADOR, tam teşekküllü bir diktatörlük olma yolunda ilerliyor. Artık bir demokrasi değil. Bazı düşünce kuruluşları bu rejimi, demokratik bir görünüm sergileyen ancak özünde otoriter olan melez bir rejim olarak tanımlıyor. Özellikle bir gazeteci, Pegasus casus yazılımı kullanılarak 17 ay boyunca izlendi ve bu işlemlere ilişkin hiçbir ciddi soruşturma yapılmadı. Haber platformum El Faro'da tek başıma, başkanın suç çeteleriyle yaptığı gizli anlaşmayı kanıtlamak üzere bir araya geldiğimizde ben de dahil olmak üzere 22 kişi hedef alındı. Çetelerle ya da onların iktidardakilerle yaptıkları anlaşmalarla ilgili bilgileri ifşa ettiği takdirde eğer bir hakim bu tür bilgilerin halkı endişeye sevk ettiğine kanaat getirirse, bir gazeteciyi 30 yıla kadar hapsedebilecek çete yasaları çıkarıldı. Ama halkı neyin endişeye sevk ettiğini kim tanımlıyor? Rejimin hakimleri...

Daha birkaç hafta önce bir polis şefi gazetecilerin peşine düşeceklerini söyledi ve yakında insanlar bizim yargılandığımızı ve hapse atıldığımızı görecek. Bir yıldan uzun bir süredir, herhangi bir polis memurunun ya da askerinin, şüpheli gördüğü herkesi tutuklayıp hapsedmesine izin veren 'olağanüstü hal' altında yaşıyoruz. Bu kişilerden düzinelercesi rejimin hapisanelerinde öldü ve vücutlarında işkence izleri vardı. Çok sayıda gazetecilik yayını, ulusal ve uluslararası kuruluşların raporları işkencenin bir devlet politikası haline geldiğini gösterdi. La Palabra, 12 yıllık iç savaşımız boyunca bizi rahatsız eden şeylerin yüksek sesle dile getirildiğini teyit ediyor; sürgün, baskı, siyasi zulüm, işkence.

KANDIRILAN TOPLUM VE ORTADA KALAN GAZETECİLİK

Bu yapı tek bir adam tarafından kontrol ediliyor; Popüler Başkan Nayib Bukele. Barış süreçlerinden mahrum bırakılmış bir toplum bir kez daha şiddetin çözüm olduğuna inanıyor ve gazetecilik ortada kalıyor. Basın, iktidar sahipleri tarafından zulme uğruyor, bilgilendirdiği toplumun büyük bir kısmı tarafından hor görülüyor. Yine de Salvador gazeteciliği hiçbir zaman bu yüzyılda olduğu kadar çok yolsuzluk, cezasızlık ve devlet şiddeti vakasını ortaya çıkarmamıştı. Neden tüm bu gazeteciler, herhangi birinin uzun yıllar boyunca ölüme mahkûm edilebileceğini bile bile El Salvador'un yüce şahsiyetini araştırmaya devam ediyor? Her cevapta nüanslar ve her düşünce biçiminde farklı kişisel motivasyonlar olacaktır, ancak eminim ki genel olarak, mensubu olmaktan gurur duyduğum Orta Amerika Birliği'nin cevabı "cesaret" olacaktır.

BİZİ TERK ETMEYİN Kİ BAŞARALIM

Karanlık zamanlarda gazeteciliğe daha fazla ihtiyaç var. Biz buna inanıyoruz ve yanılıyor olsak da umurumuzda değil. Meslektaşlarımız tarihi rollerini anladıklarını gösterdiler. Bu gazeteciler El Salvador, Guatemala City ya da Tegucigalpa'da bir barda vakit geçirirken sadece bağlılık ve fedakârlıktan bahsetmediler; tiranlar geri döndüğünde, sürgün ya da hapis anlamına gelse bile inançlarının gereğini yerine getirdiler. İnanıyorum ve hepimizden istirham ediyorum ki bizimkisi gibi bir meslek her türlü dayanışmayı hak ediyor. Bizi terk etmeyin, çünkü biz haber yapmaya devam edeceğiz. Bizi terk etmeyin, çünkü güçlüler peşimizden geliyor. Bölgedeki cesur ve dürüst mesleğimizi gururla sürdürüyoruz.

Sonucu ne olursa olsun sessizlik bir seçenek değildir. Bu bizim tercihimiz değil. Ve asla da olmayacak. ■

* El Salvador'da doğan Óscar Martínez Güney Amerika'nın ilk online dergisi olan ElFaro'nun genel yayın yönetmeni. Orta Amerika'nın en tanınmış araştırmacı gazetecilerinden birisi. Birçok ödüle layık görülen Martínez'in yayınlanan kitapları da var.

FİLİSTİNLİ GAZETECİLER

ATEŞ HATTINDA

2023'ün ilk altı ayında İsrail'in gazetecilere yönelik toplam 194 ihlali belgelendi. Batı Şeria'dan bir gazetecinin Gazze'ye gitmesi ya da Gazze'den geri dönmesi neredeyse imkânsız. Batı Şeria'da çok az gazeteci Kudüs'e geçebiliyor. Kudüs'e geçebilmek için erkeklerin 55, kadınların ise 50 yaşın üzerinde olması gerekiyor.

WALID BATRAWI *

El-Cezire muhabiri Shireen Abu Akleh'in Batı Şeria'nın kuzeyindeki Cenin Mülteci Kampı'nda bir İsrail askeri tarafından nokta atışı kurşunla öldürülmesinin üzerinden bir yıldan fazla zaman geçti.

Shireen sadece bir meslektaşımız değil, aynı zamanda dostumuzdu. Al-Jazeera English için çalışırken hem ortak kullandığımız ofis alanını hem de mükemmel bir şekilde hazırladığı Cuma sabahları yaptığımız kahvaltılarını paylaştık.

Shireen her ne kadar ekranda güçlü görünse de çok mütevazı ve hassas bir insandı, elim bir suikaste kurban gitmesi hem bizleri hem de tüm dünyayı şoke etti.

Filistinli, uluslararası ve İsraili insan hakları örgütlerinin yanı sıra CNN ve BBC gibi önde gelen uluslararası medyanın Shireen Abu Akleh'in öldürülmesinden İsrail'i sorumlu tutan bağımsız soruşturmalar ortaya koydular. Ancak vurulmasından sorumlu olduğu kanıtlanan İsraili asker hala dokunulmazlığının tadını çıkarıyor ve özgürce dolaşmaya devam ediyor!

UNESCO'ya göre İsrail güçleri tarafından öldürülen 21 profesyonel veya

vatandaş gazeteci ile Filistin'in öldürülen gazeteciler listesinde alt sıralarda yer aldığı doğrudur. Bunun yanı sıra gazeteciler her gün hala taciz edilmeye devam ediyor.

Filistin Kalkınma ve Medya Özgürlükleri Merkezi (MADA) 2023 yılının ilk altı ayında İsrail'in gazetecilere yönelik toplam 194 ihlalinin belgeledi. Örneğin Temmuz ayında MADA, darp etme ve dayak gibi fiziksel saldırılarla birlikte, üç gazetecinin plastik mermilerle yaralanması ve üç gazetecinin de gaz bombalarıyla boğulma tehlikesi geçirmesi de dahil olmak üzere 45 hak ihlalinin yetkililere bildirdi.

İsrail'in tacizi sadece Filistinli gazetecilerle sınırlı değil. İsrail'deki Yabancı Basın Derneği (FPA), İsrail güçlerinin 4 Temmuz'da Cenin'deki operasyonu sırasında askeri bir araç içindeki İsrail askerinin FPA üyesi Al-Araby TV'ye ait kamerasına ve canlı yayın cihazına ateş açtığı olayla ilgili endişelerini dile getirdiği 10 Temmuz tarihli bir açıklama yayınladı.

Filistinli gazetecilere yönelik şiddet haberleri sadece İsrail askerlerinden değil, aynı zamanda ordunun gözü önünde her türlü tacizi uygulayan yerleşik yerli

El-Cezire Arapça'dan alınan bir ekran görüntüsünde muhabir Shireen Abu Akleh 11 Mayıs 2022 tarihinde Batı Şeria'nın Cenin kentinde ölümcül bir şekilde vurulduktan sonra yerde yatarken görülüyor. (Al-Jazeera/YouTube)

halktan da geliyor. Uluslararası Gazeteciler Federasyonu'na göre, "20 Haziran 2023'te, serbest foto muhabiri Khalid Taha, işgal altındaki Batı Şeria'nın kuzeyindeki Hawarah ve Nablus kasabaları arasında arabasıyla seyahat ederken İsraili yerleşimciler tarafından saldırıya uğradı. Aynı gün, Al Ghad TV kanalı için çalışan bir gazeteci Nablus şehrinin girişinde İsraililer tarafından dövüldü."

Filistinli Gazeteciler Sendikası'na göre, 2 Ağustos'ta işgal altındaki Batı Şeria'nın kuzeyinde İsrail'in ulusal ambulans servisi Kızıl Davut Yıldızı'nın amblemini taşıyan ambulansı kullanan bir adam, silahını Filistinli gazeteciler Nasır ve Ali Eştiyye ile yerel aktivist Ayman Ghrrayeb'e doğrulttu ve bu iki kişiyi vurmaya çalıştı. İsrail'in ihlalleri Filistinli gazetecileri hedef almanın ötesine geçerek yabancı medya temsilcilerini de yakından etkiliyor.

FPA, 21 Mayıs 2023 tarihinde yayınladığı bir bildiriye 18 Mayıs 2023 Perşembe günü Kudüs'teki Şam Kapısı'nda düzenlenen bayrak yürüyüşü sırasında gazetecilere yönelik fiziksel ve sözlü saldırılardan duyduğu endişeyi dile getirdi.

SADECE ASKER DEĞİL HALK DA SALDIRIYOR

Protestocular birçok kez gazetecilere su şişeleri, teneke kutular ve tahta sopalarla saldırdı. Yürüyüşçüler ayrıca polis memurlarının gözleri önünde gazetecilere şiddet içeren ve ırkçı sözlerle bağırды. Bu saldırılar sonucunda en az iki gazeteci hafif şekilde yaralandı. Bunun dışında, (Kudüs'ün) Eski Şehir tarafındaki olayları takip eden bir CNN ekibi, yerel Filistinlilerle röportaj yapmaya çalışırken bir polis ekibi tarafından gereksiz güç kullanılarak darp edildi.

Ayrıca, kontrol noktalarındaki İsrail askerleri Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (IFJ) tarafından verilen Uluslararası Basın Kartlarını tanınamakta, sadece Filistinli gazetecilere nadiren verilen İsrail Hükümeti Basın Kartlarını kabul etmektedir.

Filistinli gazetecilere hareket alanlarının kısıtlanması da yetkililer tarafından uygulanıyor. Batı Şeria'dan bir gazetecinin Gazze'ye gitmesi ya da Gazze'den geri dönmesi neredeyse imkânsız. Batı Şeria'da çok az gazeteci Kudüs'e geçebiliyor. Kudüs'e geçebilmek için erkeklerin 55, kadınların ise 50 yaşın üzerinde olması ya da İsrail makamlarından özel izin kağıtlarına sahip olmaları gerekiyor.

İsrail makamları, Mayıs 2023'te Gazze'de 5 gün süren

gerginlikler sırasında farklı uluslararası medya kuruluşlarının bulunduğu taleplere rağmen, hiçbir yabancı gazetecinin Gazze Şeridine girmesine izin vermedi.

İki yıl önce, RSF'nin haberine göre özellikle Mayıs 2021'de İsrail Hava Kuvvetleri, aralarında ABD haber ajansı Associated Press ve Katar televizyonu El Cezire'nin de bulunduğu 23 Filistinli ve uluslararası medya kuruluşların kullandığı ofis binalarını yerle bir etti.

Shireen Abu Akleh'in öldürülmesinin ardından Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (IFJ), Filistinliler için Uluslararası Adalet Merkezi (ICJP) ve Filistinli Gazeteciler Sendikası (PJS) 20 Eylül 2022 tarihinde Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne Abu Akleh ve olay günü ona eşlik eden Filistinli gazeteci Ali Samoudi'nin vurulmasıyla ilgili yeni bir suç duyurusunda bulundu.

Nisan 2022'de UCM'ye, Savcılık Ofisi'nden (OTP), "Ahmed Abu Hussein, Yaser Murtaja, Muath Amarnah ve Nedal Eshtayeh de dahil olmak üzere Filistinli gazetecilerin ve medya kuruluşlarına ait tesislerin İsrail İşgal Güçleri tarafından sistematik olarak hedef alınmasına ilişkin" bir soruşturma açmasını talep eden başvuru talebi yapıldı. Başvuruda, "her iki şikâyetle temsil edilen tüm gazetecilerin hedef oldukları sırada üzerlerine açıkça belli olan BASIN yelekleri giydikleri" vurgulandı. Ayrıca Mayıs 2021'de Gazze Şehrindeki medya ofislerinin hedef alınması da ayrıntılı olarak bu raporlarda anlatıldı.

Uluslararası hukuka göre, gazeteciler silahlı çatışmaların yaşandığı bölgelerde korunmaktadır. Bu nedenle gazetecilerin kasıtlı olarak hedef alınması savaş suçu olarak değerlendirilmektedir. Uluslararası Basın Enstitüsü'ne göre, "Devletler gazetecilere yönelik saldırıları derhal, kapsamlı ve bağımsız bir şekilde soruşturmalı ve sorumluları kovuşturmalıdır. Bu yükümlülük, yetkililerin uluslararası insani hukuk kanunlarıncı gazetecilerin ve medya çalışanlarının güvenliğini sağlamakla yasal olarak yükümlü olduğu çatışma bölgelerinde de geçerlidir." Ancak İsrail bunu hiçbir zaman başaramamıştır. ■

* Walid Batrawi, Ramallah'ta yaşayan Filistinli bir gazetecidir. 2003 yılında Arap Dünyası, İran ve İsrail kategorisinde "İnsan Hakları, Demokrasi ve Kalkınma Haberciliğinde Mükemmeliyet" dalında Natali Ödülü'nü kazanmıştır.

Afgan gazeteci Zahra Joya

“DÜNYANIN HIÇBİR YERİNDE GÜVENDE DEĞİLİZ”

Afgan gazeteci Zahra Joya, Afganistan’da yeni nesil gazeteciliğin artık çok zor olduğunu, kadınlar için ise bunun imkansız hale geldiğini söylüyor. Sürgündeki gazeteci kendi güvenliğinden endişe ediyor. Yani, bir Afgan gazeteci için dünyanın hiçbir yeri güvenli değil.

YÜKSEL DURGUT

Time dergisinin 2022’de “Yılın Kadını” seçtiği 12 kadından birisi oldu Zahra Joya. Ayrıca BBC tarafından da en etkili 100 kadından birisi olarak onurlandırıldı. Gazeteci ve aktivist kimliğinin yanı sıra ünlü oyuncu Angelina Jolie ile yaptığı röportaj sonrası hayatı değişti.

2015 yılında Taliban tarafından taşlanarak öldürülen 19 yaşındaki bir kadının adını, kurucusu olduğu Rukhshana Media’ya verdi. İngiliz Gazetecilik Ödüllerine layık görüldü. Afganistan’daki kadın ve kız çocuklarının bilinmeyen hikayelerini dünyaya anlatmak ve kadın gazetecileri desteklemek amacıyla ‘Women Report Afghanistan’ projesini dünyaca ünlü İngiliz gazetesi ‘The Guardian’ ile ortak yürüttü.

Angelina Jolie ile yaptığı röportajda, Taliban’ın Afganistan’da ilk defa iktidara geldikten sonra kız çocuklarının eğitimini yasakladığı dönemde kendisinin 5 yaşında olduğunu ve erkek çocuğu gibi giyinerek okula gitmek için her gün iki saat yürü-

mek zorunda kaldığını anlattı.

İngiltere’de sürgünde gazetecilik hayatını sürdüren Zahra Joya ile Afganistan’ı ve İngiltere’de geçirdiği sürgün hayatını konuştuk.

Taliban’dan sonra Afganistan’da gazetecilerin durumu daha da kötüye gidiyor. Peki ya kadınlar, kadın gazeteciler ne durumda?

ZJ: Taliban’ın Afganistan’da kontrolü yeniden ele geçirmesinden sonra gazeteciler ve özgür medya ne yazık ki saldırıya uğradı diyebiliriz, çünkü yüzlerce özgür medya kurumu kapatıldı. Akabinde birçok deneyimli gazeteci de hayatları riske girdiği için ülkeyi terk etmek zorunda kaldı.

Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütüne (RSF) göre kadın gazetecilerin yüzde 80’inden fazlası işlerini kaybetti. Kadın gazetecilerin Afganistan’da bir gazeteciyle birlikte çalışmalarına izin verilmiyor. Ancak bir grup kadın gazeteci hala aktif olarak çalışıyorlar ve aşırı kısıtlamalarla karşı karşıya kalıyorlar. Sizin de bildiğiniz gibi, başörtüsü takmaya zorlanıyorlar. Televizyon spikerleri haberleri okurken bile peçe takmak zorunda.

Ayrıca kadınlar başörtüsü ve peçe takmadan

röportaj veremiyor. Özgür medya ve bağımsız gazeteciler Batı'nın son 20 yılda Afganistan'da elde ettiği büyük bir kazanımdı. Ne yazık ki bu büyük kazanımı kaybettik.

Taliban'dan önce, yani bu özgür ve bağımsız kazanım sürecinde kadın gazeteciler için hayat nasıldı?

Oldukça iyiydi, fakat o zaman da Afganistan her zaman olduğu gibi gazeteciler için tehlikeli bir ülkedydi. Yine de Taliban döneminden iyiydi çünkü yasalarımız vardı. Benzersiz bir kanunumuz vardı, medyaya eşi benzeri olmayan bir rol biçiliyordu. Ve önceki hükümet medya özgürlüğü için çok iyi ve koruyucu bir teşkilatlanmaya sahipti. Kabil'de Kültür ve Enformasyon Bakanlığımız vardı. Bu bakanlık gazeteciler için özel bir destekçiydi. Şimdi gazetecilere yardım edebilecek bağımsız bir kuruluş yok.

Afganistan'da hala acı çeken gazeteciler var. Kadın gazeteciler, isimlerini değiştirerek haber-makale yazabiliyorlar. Diğer gazeteciler de Taliban'a karşı yazmaktan korkuyorlar. Gazeteciler Afganistan'da ifade ve basın özgürlüğünü geri kazanmak için ne yapabilirler ve yapmalılar?

Taliban iktidarı ele geçirdikten sonra, ülke içindeki sıradan insanlar bile ifade özgürlüklerini kaybettiler. Örnek vermek gerekirse, sosyal medyada Taliban'a karşı bir şey paylaşmalarına veya yazmalarına dahi izin verilmiyor. Şayet biri aleyhte paylaşım yaparsa ve paylaşan kişinin Afganistan'da olduğunu tespit ederlerse kesinlikle gidip onu bulurlar.

Maalesef şu anda -sayısını tam olarak hatırlamıyorum ama- birçok gazeteci Taliban hapisanesinde. Biz de bu durumu en azından sosyal medyada protesto etmeye çalışıyoruz. Taliban'dan onları serbest bırakmasını istemeye çalışıyoruz ama Taliban ile konuşabileceğimiz bir kanal yok. Dinlemiyorlar.

Sürgündeki gazeteciler buldukları yerlerde bu konuda ne yapıyorlar?

Ben konuşmalarımnda sürgün gazetecilerden defaatle bahsediyorum. Çünkü bu bizim buradan yapabileceğimiz nadir eylemlerden biri. En azından Taliban'ın insanlara karşı davranışlarını ve eylemlerini belgelemek için çalışmak zorundayız. Bu yüzden hiç değilse etrafımızı bilgilendirmeye ve ülkedeki insanların sesini duyurmaya çalışıyoruz. Ama bu kesinlikle çok zor. Bilirsiniz, sürgünde çalışırken pek çok zorluk yaşarsınız. Bizi hedef haline getirebilecek güvenlik sorunlarımız var. Ayrıca sürgündeyken bu ülkelerin kurallarına uymak zorundayız, demek istediğim, bu topluma entegre olmak zorundayız ve hepimiz aynı zamanda mülteciyiz. Mali problemlerle boğuşuyoruz. Ama bence eğer geride kalanlarla birlikte olmak istiyorsak, en azından yardım etmek istiyorsak, orada Taliban ile baş başa kalan insanlarımız için hiç değilse bu zorluklarla yüzleşmemiz gerekiyor.

Sürgündeki bir gazeteci olarak karşılaştığınız en büyük zorluk neydi?

Ailemin güvenliğiyle ilgili sorunlar yaşadım. Ailem Taliban'ın baskısı nedeniyle Afganistan'ı çok hızlı bir şekilde

BENİM ÜLKEM, EVİM, AİLEM YOK

Angelina Jolie ile yaptığımız röportajdan sonra hayatınız nasıl değişti?

Ben bir gazeteciğim, kendi sesim var, kendi platformum var, bu yüzden Time Dergisi tarafından seçilmenin ve Angelina Jolie ile röportaj yapmanın benim için bir ayrıcalık olduğunu düşünüyorum. Ama hayatımda değişen pek bir şey yok. Bazen etrafımda benimle ilgilenen ünlü insanları gördüğümde bu bana iyi bir his veriyor. Benim bir ülkem, evim, ailem yok. Öte yandan çevremde iyi ve ilgili insanlar var. Bu benim için mutluluk verici bir duygu.

Afganistan'da yeni gazetecilerin yetişme şansı var mı?

Kadın gazeteciler için bu şans maalesef yok. Çünkü Taliban kadın gazeteciler için gazetecilik eğitimi almayı yasakladı. Yine de birçokları için hala bir şans var. En azından üniversitede gazetecilik öğrenebilirler. Ama benim kadın gazetecilere tavsiyem henüz pes etmemeleri. Umutlu olun. Haklarınız için mücadele edin. Sonunda bu zorlukların üstesinden geleceğiz. Ayrıca Rukhshana Media, benim kuruluşum, kadın gazeteciler için çok eşsiz bir platform. Onlara gazeteci olma şansı vermek için bu tür bir ayrıcalığa sahibiz.

terk etti. Ayrıca Afganistan'daki ve buradaki meslektaşlarımın güvenliği konusunda da kaygılıyım ve büyük endişelerim var. Sürgündeki bir gazeteci için finansal zorluklar hepimizin ortak problemi. Çalışma zaman dilimimiz Afganistan'a uymuyor. Saat farkıyla karşı karşıyayız. ■

* 2022 yılında Time Dergisi'nin seçtiği 12 Yılın Kadından biri olan Joya, 20 Eylül 2022 tarihinde Bill & Melinda Gates Vakfı tarafından verilen 2022 Değişim Yaratanlar Ödülü'nü almıştır. Aralık 2022'de BBC'nin seçtiği 100 Kadından biri Joya, Rukhshana Media, İngiliz Gazetecilik Ödülleri 2021'de Marie Colvin Ödülü'nü aldı.

RADİKAL SAĞA KARŞI 40 GÜNLÜK GREV

Fransa medya tarihinde gazetecilerin grevler unutulmuyor. Tarihin en uzun grevi 1968 yılında ORTF çalışanları tarafından 7 hafta boyunca sürmüştü. Radio France'da 2015'teki grev 27 gün devam etmişti. Şimdi ise JDD çalışanları, yeni bir genel yayın yönetmeni atanmasını protesto etmek amacıyla 40 günlük grevi sona erdirdiler.

LOU PHILY *

"Geoffroy Lejeune yeni görevini bugün boş bir yazı işleri odasında devralacak."

Fransız haftalık yayın kuruluşu JDD'nin (Le Journal du Dimanche) pazar günleri yayınlanan JDD Magazine çalışanları, yeni genel yayın yönetmeni Geoffroy Lejeune'un atanmasını protesto etmek amacıyla 22 Haziran 2023 tarihinde başlattıkları 40 günlük grevi sona erdirdiklerini bu sözlerle duyurdular. Göreve getirilen 34 yaşındaki gazeteci Lejeune, daha önce aşırı sağcı Valeurs Actuelles dergisinde genel yayın yönetmeni olarak çalışmıştı. Lejeune'nin yönetimindeki dergi, 2020 yılında, siyahi bir Fransız Milletvekili Danièle Obono'yu köle olarak tasvir eden bir yazı yayınlamış ve ardından Kasım 2022'de alenen ırkçı hakaret eylemlerinden dolayı suçlu bulunmuştu.

AŞIRI SAĞCI GAZETECİLER

JDD'li gazetecilerin yürüttüğü mücadele, Fransa'nın tarihinde bu tür olayların gereksiz bir çaba olduğunu ortaya koymaya başladı. Son yıllarda milyarlarların kontrolünde olan pek çok medya kuruluşu, aşırı sağ ideolojileri destekleyen ve bunları yayınlayan ünlü gazetecileri ya da isimleri göreve getirdi.

2016'da yaşanan ilk olay ile şimdi yaşanan olay pek bağlantılı değil. i-Télé televizyon kanalında çalışan gazeteciler, yan kuruluşu oldukları Canal+ medya grubunun ana hissedarı Vincent Bolloré'nin yakın arkadaşı Jean-Marc Morandini'nin işe alınmasını protesto ederek bir ay boyunca grev yaptı. Fransa'nın 20 yaşında en genç TV spikeri olan Morandini'nin ismi reşit olmayanlara rüşvet vermek suçundan ertelemeli hapis cezasına çarptırılmasıyla anıldı. Aynı

FOTO: CHRISTOPHE ARCHAMBAULT / AFP

işadamı Bolloré şimdi de JDD'yi satın aldı.

Grevi gerçekleştiren gazeteciler, yazı işlerinin bütünlüğünü korumak için ünlü televizyon sunucusunun işten çıkarılmasının yanı sıra, Vincent Bolloré'nin iki yakın arkadaşından birisinin genel yayın yönetmeni ve diğerinin ise yönetici olarak atanmasıyla yayınların bağımsızlığı konusunda garanti istediler. Yönetim gazetecilerin teklifini kabul etmedi. Bu nedenle 30'dan fazla gazeteci işi bıraktı. 2021 yılında nefret söylemi nedeniyle 200 bin avro para cezasına çarptırılan i-Télé televizyonu, 2021 bölgesel seçimleri sırasında aşırı sağcı parti Rassemblement National'a daha fazla konuşma süresi verdiği için CSA'dan (medyayı düzenlemekten sorumlu bir kurum) uyarı aldı.

Vincent Bolloré servetini medya ve reklam şirketleri üzerinde hakimiyet kurmak için kullandı. Forbes'a göre 2023 yılında 10 milyar dolarlık bir servete sahip olan 71 yaşındaki Fransız işadamı Bolloré, Fransa'nın kuzey batısındaki Brittany burjuvazisine mensup bir ailede doğdu. Henüz 23 yaşındayken, bir finans kuruluşu olan Edmond de Rothschild Grubu'nun başkan yardımcılığına getirildi. Kardeşi Michel-Yves Bolloré ile Bolloré grubu olarak bilinen ve birçok iş kolunda faaliyet gösteren çok uluslu aile şirketinin yönetimine geçti.

Servetini bazı medya ve reklam şirketleri üzerinde hakimiyet kurmak için kullanan Bolloré, 2012 yılında çoğunlukla siyasi provokasyon içeren programlarıyla tanınan Canal+ medya grubunun sahibi Fransız kitle iletişim holdingi

Vivendi'nin de ana hissedarı oldu.

Fransa'daki vergi kaçakçılığının anlatıldığı bir belgesel, 2015 yılında Bolloré grubunun çıkarlarını korumak için Canal+'daki yayından kaldırıldı. Kanalın en ünlü programlarından birisi de 'Les Guignols de l'info'ydu. 30 yıl aradan sonra, sürpriz şekilde 2018 yılında yayınına son verildi.

Bolloré'nin siyasi parodilere tahammülünün olmadığı söylendi. Ancak yıllarca, medya sektöründe kontrolü ele almak için benzer yollar izleyen bir işadamı olan Bolloré, sevmediği gazetecileri ya da üst düzey yöneticileri kovarak yerlerine, kendisinin ya da oğullarının eski arkadaşlarını göreve getirmesiyle tanınıyor. Yaptığı bu tür atamalarla patronu olduğu medyasını yavaş yavaş siyasi olarak sağ ve muhafazakâr tarafa çekti.

Europe 1 radyo istasyonunu da bünyesine kattı. Daha sonra aşırı sağ ideolojileri savunmasıyla bilinen gazeteci Pascal Praud'u da transfer etti. Avrupa'da ve özellikle de Fransa'da aşırı sağın yükselişinde etkili olduğu düşünülen 'Büyük değişim teorisi' ideolojisini benimseyen Praud da artık onun yanında yerini aldı. Haziran 2023'te Paris Match dergisini de satın aldı. Ancak bu satın alma işleminin şaibeli olduğu konusunda hala devam eden bir soruşturma var. Bolloré'nin bu dergiyi satın alma işlemi öncesinde yayınlara müdahale ettiği iddia ediliyor. Derginin eski genel yayın yönetmeni, 2022 yılında gelenekçi bir kardinal hakkındaki kapak dosyasına itiraz etmesinden kısa bir sonra işinden kovuldu. ►

► HATALI KAPAK ÇALIŞMASI

Yatırımcı Bolloré'nin derginin başına geçmesine JDD'nin çalışanları birlikte hareket ederek karşı çıktılar. 40 gün boyunca gerçekleştirdikleri grevin her gününde çalışanlar arasında oylama yapıldı. Her oylamada yüzde 95'ten fazla oy alındı. Yeni patronlarıyla pazarlık edebilecekleri tek konu, kendisinin atadığı yazı işleri yönetimini kabul etmeyerek, işlerinden ayrılmaya kararlı olan gazeteci arkadaşlarını yalnız bırakmayan 60 kişinin de aynı zamanda istifa ettiklerini duyurması oldu.

Fransa'nın ilk gazeteciler sendikası SNJ'nin genel sekreteri Emmanuel Poupard, "Gazetecilerin kimliğini ve çoğulculuğunu korumak için gerçekleştirdikleri tarihi seferberliği tanınamız gerekiyor." diyerek destek verdi.

Sonunda Bolloré kazandı. Derginin yayın katı boşaldı. Geride sadece iki gazeteci kalmıştı. Grevin sona ermesinden birkaç gün sonra, yeni genel yayın yönetmeni görevi resmen devraldı. Bir haftadan kısa bir süre kala, 6 Ağustos Pazar günü yayınlanacak olan JDD'nin yeni sayısı için zor bir görevi üstlendi. Bunu başarmak için de Pascal Praud gibi medyanın tanınmış simalarını ve Valeurs actuelles'in eski aşırı sağcı gazetecilerini transfer etti.

Yeni ekibin çıkardığı ilk dergi, raflardaki yerini ön sayfada yapılan büyük bir hatayla aldı. Fransa'da geçtiğimiz temmuz ayında öldürülen Enzo için yapılan bir yürüyüş ile, ocak ayında bir araba kazasında öldürülen Enzo karıştırılmıştı. İsim benzerliği yüzünden yeni editör ekibi büyük bir skandala imza attı. Sponsorların çoğu reklamlarını geri çekerek dergiyi terk etti.

SNJ genel sekreteri Emmanuel Poupard, "Yeni genel yayın yönetmeniyle birlikte, bir zamanlar tüm siyasilere söz hakkı tanıyan dergi, şimdilerde açıkça aşırı sağın propaganda aracına dönüşecek." diyerek uyarıda bulundu: "JDD, şimdilerde savaş sonrası komplo teorileri haberleriyle ünlenen France Soir'yle karşılaştırılıyor. Bir zamanlar JDD, tüm partileri kucaklayan yayın anlayışına sahipti."

SİYASİLERDEN BOYKOT

Grevin hemen ardından konuk ettikleri ilk siyasi Kentel Gelişimden Sorumlu Bakan Delegeşi Sabrina Agresti-Roubache oldu. France Info'nun haberine göre, bu davranışından dolayı Başbakan tarafından azarlanan Agresti-Roubache'nin ardından hükümet üyeleri JDD'ye röportaj vermemeleri konusunda uyarıldı. Sosyalist Parti lideri Olivier Faure ve Yeşiller lideri Marine Tondelier gibi diğer siyasetçiler de dergiyi boykot edeceklerini duyurdular.

Bolloré'nin medya ile yaşadığı bu sorunlar

ilk değil. Sahibi olduğu şirketlerinin faaliyetlerini araştıran gazetecilere karşı çok sayıda dava açılması emrini vermişti. Fransa'nın bağımsız dergilerinden birisi olan Mediapart, 2016 yılında Bolloré grubunun Kamerun'daki yasadışı faaliyetleri hakkında bir haber yayınladı. Bu haberin ardından dergi hakkında hakaret davası açıldı. Ancak Mediapart 2019, 2021 ve 2022 yıllarında açılan davaların her birinden aklandı. Mahkeme, gazetecilerin ortaya çıkardığı bilgilerin kamu yararına ve basın özgürlüğünün savunulmasında önemli bir konu olduğunun altını çizerek Bolloré'yi haksız buldu.

BOLLORÉ BOŞLUKTAN FAYDALANIYOR

Fransa'da basın örgütleri tarafından, basın özgürlüğü ve medyanın bağımsızlığının sağlanabilmesi için mevzuatta değişiklik yapılması çağrısında bulunuluyor. Basının susturulmasını önlemek için 2016 tarihli yasalarının yürürlükte olduğunu hatırlatan Emmanuel Poupard, "Başından beri bu yasanın yeterli olmadığını söylüyoruz. Meclis, olayın vahametini anlayarak acil harekete geçmeli. Birbiri ardına gelen hükümetler yaşanan bu sorunu görmezden geliyor. Bolloré de bu boşluktan faydalaniyor." diyor.

Ekonomist Julia Cagé'ye göre Fransa'da milyarder dokuz iş adamı ana akım medyanın yüzde 80'ine sahip. Cagé, medya sektörünün yeni yatırımcılara ihtiyacı olsa da milyarderlerden oluşmasının büyük sorun olduğunu ve bu milyarderlerin savunmaları gereken birden fazla çıkarlarının varlığını dile getiriyor.

Parlamento'da önümüzdeki günlerde, "Yeni bir yazı işleri müdürünün atanması durumunda, onayın çalışan gazetecilerin çoğunluğu tarafından verilmesi" şartına bağlayan yasa tasarısının görüşülmesi bekleniyor. Bu yasa tasarısı gazeteciler sendikası SNJ tarafından da destekleniyor. Poupard çıkacak olan yasayı, "Eğer patronlar devlet sübvansiyonunu kaybetmenin iflas anlamına geleceğini söyleyerek, gazetecilerin işlerini kaybedeceği tehdidinde bulunmazlarsa, bu yasanın yürürlüğe girmesi faydalı olacaktır." şeklinde açıklıyor.

Yasa tasarısı yine de Fransız medyasının kırılğan bağımsızlığı üzerinde işadamları tarafından oynanan oyunlara karşı harekete geçmek için bir ilk adım olacaktır. Sendikacı sözlerine şunları da ekliyor: "Bu konuyu ele almak cesurca bir hareket. Sesimizi bu konuda 2016'dan beri duyan olmamıştı." ■

* Lou Phily, ağırlıklı olarak Fransız gazetelerinde ulusal ve uluslararası haberler hakkında yazılar kaleme alan ve 2021 yılında Thomson Reuters için ekonomi haberleri muhabiri olarak çalışan bir Fransız gazetecidir.

Fransız işadamı Vincent Bolloré

FOTO: THOMAS SAMSON / AFP

SÜRGÜN GAZETECİLER BİRLİKTE HAREKET ETMELİ

Maalesef muhalif gazeteciler sürgünde ortak bir direniş ve dayanışma ağı kurma konusunda yeterince başarılı olamıyor. International Journalists Association e.V (IJA) Derneği'nin hazırladığı rapor bunu gözler önüne seriyor. Raporun dayanışma adına bir başlangıç olmasını umut ediyoruz.

DR. KEZBAN KARAGÖZ *

Türkiye'de 2023 yılı medya için yine sindirme, yıldırma, şiddet ve baskı politikalarına sahne olan bir yıl olarak geçiyor. 2016 yılındaki siyasi gelişmelerin keskin bir kırılma ile gazetecilik standartlarını aşağı çekme süreci, neredeyse her yıl yeni formüller bulunarak devam ediyor. Medya sahipliği ve medyanın ekonomi politiği açısından Türkiye medyası'nın önemli bir kısmı rejimin aparatı ve rızanın imalatını yapan araçlar olarak yayın yapıyor. Diğer yandan gerçeklerin perdelendiği bu süreçte özellikle muhalif kesimler adeta doğru bilgiye aç kaldı. İnsanlar gündemi belirleyen rejimin bütün baskılarına rağmen gerçekleri duymak için özellikle dijital mecralarda bir arayış içinde. Twitter'ı (yeni adıyla X) bu açıdan en aktif kullanan ülkelerden biri Türkiye. Türkiye'de Twitter/X mecrasının

2022 yılında 16,1 milyon kişi tarafından kullanıldığı saptandı. Türkiye'nin kullanıcı sayısı ile Almanya, İspanya, Fransa gibi ülkelerin kullanıcı sayılarının çok üstünde olduğu görüldü. Bu talebi tetikleyen şeylerden biri; insanların Twitter/X aracılığı ile kendi gerçek gündemlerini oluşturma adına bir fırsata sahip olması. Bu açıdan sosyal medya gazetecilik açısından da önemli bir platform haline geldi. Birçok bağımsız gazeteci bu mecraları kullanarak sesini kurumsal bir yayın organına gerek duymadan kitlelere duyurabili. Fakat Türkiye gibi baskı yoğun rejimler için her kontrolsüz adım bir sorun olarak görülüyor. Türkiye'deki rejim sosyal medya üzerine 2023 yılında daha sistematik bir baskı kurdu. Bilgiyi kontrol eden toplumu da elinde sıkı sıkıya tutar çünkü. Bilgi yoksa sorun yok, haber yoksa kitleleri güdülemek çok daha kolay. Twitter/X paylaşımları sürekli mahkemeye taşınıyor, hem basın mensuplarının hem de sıradan insanların gözetim ve denetimi baskıyla sağlanmaya çalışılıyor. Sosyal medya baskıları öyle ciddi bir noktaya geldi ki herhangi bir politik eğilimi olmayan yurt dışında yaşayan insanlar da Türkiye'ye gidecekse mutlaka haklarında herhangi bir soruşturma var mı diye kontrol etme ihtiyacı hissediyorlar. Bu açıdan rejimin gölgesinin herkesin üzerinde olduğunu söylemek mümkün. ▶

FOTO: PIXARAY

► İLETİŞİM Mİ PROPAGANDA MI?

Rejimin dijital mecraları daha da baskı altına alarak özellikle yurtdışında yaşayan muhalif gazetecilere savaş açtığı bir başka evredeyiz. Bunun için gerektiğinde lobi kuruluşlarına yatırımlar yapılıyor. Fahrettin Altun'un kontrol ettiği İletişim Başkanlığı bir resmi kurumdan ziyade bir propaganda ofisi olarak çalışıyor. Birçok karalama kampanyası sistematik yapılıyor ve tek kaynaktan yayılıyor.

2016 yılı ve sonrasında muhalif medya organları KHK'lar ve hukuksuzca açılan davalarla ile sessizliğe mahkum edilirken sosyal mecralarda seslerini yükselten gazeteciler ve dijital gazeteler, rejimin nefret suçlarından payına düşeni alıyor. KHK'lar ile girilen bu tünelde karanlık giderek yayılıyor. İnsanlar kendine viral alanlar buldukça rejim de güç alanını genişletmeye odaklanıyor. Mesela 2022 sonuna doğru çıkan dezenformasyon yasasının meyvelerini 2023 yılında almaya başladı. Bir haber rejimin söylemi ile örtüşmüyorsa ona dair anında yayın yasağı getiriliyor. İktidar konvansiyonel medyayı hem medya sahipliği hem de ekonomi politik yollarla kendinin nesnesi haline getirmişken, alternatif hatta yeni nesil için birincil haber kaynağı olan dijital gazeteler ve sosyal medya hesaplarını susturmak, 2023 yılının en öne çıkan sindirme eylemlerinden oldu. 6 Şubat 2023'te yaşanan deprem ve sonrasında yaşanan süreçte ise rejim adeta sosyal medya kanallarını kullanılmaz hale getirdi. Kendi eseri olan yıkımı genel bir sansüre tabi tuttu. Deprem bölgesinden doğru haber

akışını da sabote etti. Haber alma hakkını gasp ettiği gibi kaos ortamında insanların çaresiz kalmasına yol açtı.

DİJİTAL OTORİTERLEŞME

Rejimin yoğun baskısı ve şiddet yöntemlerine muhatap olup tek çare olarak yurt dışına giden gazeteciler de Türkiye'deki sansür yasası olarak yorumlanacak enformasyon yasasından etkilendi. Birçok bağımsız gazetecinin yayını için keyfi durdurma/engelleme kararları alındı. Dahası gazetecilerin Twitter/X hesaplarını da askıya almak adına listeler hazırlandı. Bu keyfilik gazeteciye aynı zamanda finansal olarak da yıpratarak gazetecilik faaliyetlerini sabote etmeye yönelik yapılıyor. Bu açıdan otoriter rejimler karşısında demokratik seslerin duyulmasına alan açan internet yayıncılığının rejimlerin baskısı ile sessizleştirilmesine tanık oluyoruz. Zira otoriter rejimler sosyal medya mecralarını domine etmek için her yıl daha fazla finansal bütçe ayırıyor. Muhalif iletişim ve etkileşim alanları da dijital otoriterleşmenin tehdidi altında. Sadece basın değil yayıncılıkta da bu eğilim var. TRT'nin dijital platformu Tabii, Netflix gibi kanallara alternatif olarak kuruldu. Diğer yandan sunulan içeriklerin bir propaganda malzemesi olduğunu görmek mümkün. Örneğin Metamorfoz dizisi insan hakları savunucusu, iş insanı Osman Kavala'yı birebir betimliyor. Dizi AİHM kararlarına rağmen 2017 yılından beri cezaevinde bulunan Osman Kavala'yı AKP'nin penceresinden anlatıyor.

Rejim, muhalif gazetecileri terörist olarak damgalayarak gazetecilik eylemlerini vatana ihanet, ajanlık gibi noktalardan kriminalize ediyor. Gazetecilere kamuoyunda oluşabilecek cılız desteklerin bile kapısını tamamen kapatmayı hedefleniyor.

Dizide, kapitalistleşen iş adamı ve Amerika'ya ülkenin önemli bilgilerini servis eden bir ajan öyküsü ile harmanlanan Teoman Bayramlı'nın hayatı üzerinden Osman Kavala'nın gerçek öyküsü adeta yeniden inşa ediliyor. Kavala'nın uğradığı haksızlıkların hiçbirine dizide tabii ki değinilmiyor. Rejim kendi platformunda kendi gerçeğini dayatıyor. Dizi son olarak TRT'nin dijital platformu Tabii'den TRT 1'e transfer oldu. Yani artık kurgusal gerçekler çok daha yaygın bir hale gelecek.

DİKTATÖRÜN DİJİTAL ŞİDDETI

Türkiye'nin güvencesiz haber üretme ortamından zorunlu olarak göç eden gazeteciler ise göç etseler de rejimin baskı araçlarının muhatabı olmaya devam ediyor. Son zamanlarda özellikle dijital şiddet yöntemlerini kullanan iktidar böyle güç alanını giderek genişletiyor. Gazeteciler için zorunlu göç, nefes alacak bir koridor olsa da rejim tarafından hedef gösterilmek, hatta siyasi bir rehin gibi pazarlık nesnesi haline getirilmek haklı olarak tedirgin de ediyor. Diğer bir açıdan ise geleneksel mecralara göre hala eli o kadar da kuvvetli olamayan dijital alanlarda yayın yapan gazetecilerin rejimi ne kadar korkuttuğu da görülebilir. Baskının şiddeti giderek arttı zira ortaya konan yayınlar kitlelere daha fazla ulaşmaya da başladı. Cevheri Güven gibi isimleri artık çok daha yüksek çeşitlilikte insan takip ediyor ve yaptıkları haberler anaakım Türkiye medyasında de yer alıyor. Diğer yandan Türkiye'de medyanın cesaret edemediklerini sürgündeki gazeteciler haberleştiriyor. Bu sebeple sürgün gazetecilerin rejim medyasının karalama kampanyalarının sık sık hedefi olduğunu görüyoruz. Rejim sürgün gazetecilere yoğun baskı yaparak bir yandan ülke içinde kalan gazetecileri daha da sindirmiş oluyor diğer yandan sürgünde yaşayan gazetecilerin yadıkları bilgiyi kontrol etmek ve hatta tamamen bu sesi buharlaştırmak istiyor.

SÜRGÜN GAZETECİLER NİYE DAYANIŞMA İÇİNDE DEĞİLLER?

Bütün bu gelişmeler olurken, sürgünde gazetecilerin rejimin yıldırma ve sindirme eylemlerinin hedefi olmasının üzerine bir rapor hazırlıyoruz. Rapor; 2023 yılında Türkiye'deki rejimin sürgündeki gazetecilerin şiddet ve dijital şiddet eylemlerine muhatap oluşu, yürütülen karalama kampanyalarını, davaların sindirme politikaları için kullanılmasını ve bütün bunlara karşın dayanışma ağlarını ele alıyor. Bazı gazetecilerin rejimin medya organlarında kişilik haklarını hiçe sayılarak afişe edilmeleri, karalanarak hakarete uğramaları tehlikeli yöntemlerden bazıları. Rejim ağlarını ilmek ilmek örerken diğer taraftan muhalif gazeteciler sürgünde ortak bir direniş ve dayanışma ağı kurma konusunda yeterince başarılı olamıyor. Bu konuda daha fazla ne yapılabilir, dayanışma ağları dijital veya çevrim dışı ortamlarda nasıl gelişebilir sorularının cevabı giderek önemli hale geliyor.

Rejim, muhalif gazetecileri terörist olarak damgalayarak gazetecilik eylemlerini vatana ihanet, ajanlık gibi noktalardan kriminalize ediyor. Gazetecilere kamuoyunda oluşabilecek cılız desteklerin bile kapısını tamamen kapatmayı hedefleniyor.

Sürgünde gazetecilik, rejimin hedef tahtasına oturmak anlamına geliyor. Rapor, kurumsal desteklerin gazetecileri güçlendirme araçlarının da tartışıldığı bir özetle sona erecek.

Sürgündeki gazetecilerin uğradığı haksız ve hukuksuz muameleler Türkiye'de bazı muhalif kanallarda yer alıyor.

Raporda üzerinde durduğumuz bir nokta ise aynı haksız muameleye maruz kalan sürgün gazetecilerden bir zamanlar merkez medyada yer alan gazetecilerin merkezdeki olduğu haberlere yer verilmesi. Bu açıdan rejim medyasında karalanan, hakaret kabul edilen başlıklı haberlere konu olan, sosyal medyada rejimin hedefine oturan gazeteciler bir kez daha ayrımcılığa uğramaktadır.

Kürt gazeteciler ve KHK ile kapatılan kurumlarda çalışan gazeteciler Türkiye'de muhalif medyanın da ötekileştirici, hatta nefret söylemi ile ele aldığı özneler oluyor. Bu durum muhalif görünen basını ve medyayı da rejim medyasından daha kullanışlı bir mevkiye oturtuyor. Tüm bunlar gösteriyor ki özellikle uluslararası medyada sürgün gazeteciler adına kurulacak dayanışma ağları bugün giderek daha önem kazanıyor. Raporun bu dayanışma adına bir başlangıç olmasını da umut ediyoruz. ■

* Kezban Karagöz, Hollanda Af Örgütü gönüllüsü olarak insan hakları ihlalleri konusunda aktif rol oynayan Karagöz, İstanbul Üniversitesi Gazetecilik bölümünde yüksek lisans ve doktorasını tamamladı. Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (IFJ) basın kartı sahibi.

ESTHER NAKKAZI *

Uganda'da zorluklar karşısında özgürlük

Uganda'da hükümet değişen gazetecilik platformlarına uyum sağlamak için medya kanunlarını çağdaştırma ihtiyacını kabul etti ve kapsamlı değişiklikler için paydaşlarla istişare sözü verdi.

Uganda'da dokuz gazeteci 2022 yılında Devlet Başkanı Yoweri Museveni'yi sanal alemde takip ettikleri ve tehditkâr ifadeler kullandıkları gerekçesiyle tutuklandı. Sivil toplum örgütlerinin baskın girişimleri sonucunda serbest bırakıldılar.

Uganda hükümeti Basın ve Gazeteciler Kanunu'nu değiştirerek internet medyasını da kapsayacak şekilde genişletmeye çalışıyor. Hükümet tarafından oybirliğiyle, bilgisayarların kötüye kullanımı yasasının değiştirilmesine öncülük edildi. Bu yasa değişikliği beraberinde ağır cezalar getirdi. İfade özgürlüğü ve medya haklarının kısıtlanabileceği ihtimali insan hakları aktivistleri ve gazeteciler arasında da endişelere yol açtı.

Uganda Hukuk Derneği, yasanın kabul edilmesindeki usulsüzlükleri ve anayasanın ifade özgürlüğüne ilişkin hükümleriyle tutarsızlığını gerekçe göstererek yasanın anayasaya uygun olmadığını belirterek itiraz ediyor.

Gazeteciler ve avukatlar da Anayasa Mahkemesi'ne değişikliklerin iptali için başvuruda bulunarak, 'istenmeyen bilgi' tanımında kullanılan geniş dile itiraz etmişlerdir. Anayasa Mahkemesi itirazlar üzerine Ocak 2023'te dilekçe sahipleri lehine karar vererek Bilgisayarların Kötüye Kullanımı Yasası'nın 25. maddesini hükümsüz olduğuna karar verdi.

Robert Shaka ve Joseph Kabuleta gibi hükümeti eleştiren kişileri hedef almak için kullanılan 25. madde daha önce de saldırgan suçlamaları karşı karşıya kalmıştı. Akademisyen ve aktivist Stella Nyanzi de Başkan Museveni'yi sosyal medya üzerinden eleştirdiği için bu yasa kapsamında tutuklanmış ve mahkum edilmişti. Eylül 2022'de Teddy Nalubowa da benzer şekilde saldırgan iletişim suçlamasıyla karşı karşıya kalarak hükümetin bu kanunun muhalefet üzerindeki baskısını gözler önüne serdi. Dinlemelerin yasa dışı olarak yapıldığına ve yabancı

FOTO: ISAAC KASAMANI / AFP

kaynaklardan casus yazılımı satın alındığına dair delillerle birlikte hükümetin gözetlemesine ilişkin endişeler ortaya çıkmıştır.

Gazeteciler için bilgiye erişim zor olmaya devam etmiş, çok sayıda önemli bilgi talebi beklemede kalmış veya reddedilmiştir. Hükümet, değişen gazetecilik platformlarına uyum sağlamak için medya kanunlarını modernize etme ihtiyacını kabul etmiş ve kapsamlı değişiklikler için paydaşlarla istişare sözü vermiştir.

Hükümetin medya üzerindeki kontrolü, 2019-2020'den itibaren kamu reklamlarını merkezileştirmesiyle reklam sektörüne kadar uzandı. Reklam gelirleri medya kuruluşları için kritik öneme sahipti ve hükümet en büyük reklamveren haline geldi. Ekim 2019'da uygulamaya konulan elektronik medya için katı reklam talimatları, televizyon ve radyo istasyonlarında sponsorluk veya reklam yapılabilecek içeriği kısıtladı. Buna haberler, güncel olaylar ve dini hizmetlerle ilgili kısıtlamalar da dâhil olunca editör ekiplerinin bağımsızlığı endişelere yol açmıştır. Bununla birlikte, hükümetin sadece dijital medyayı reklam bütçesine dahil etmeyi kabul etmesi ve ihale yasalarını buna göre değiştirmesi umut ışığı oldu.

Bu zorlukların içerisinde, medya sektöründeki iç bölünmeler durumu daha da kötüleştirdi. Sektörü kimin yönetmesi gerektiği konusunda

anlaşmazlıklar ortaya çıktı ve bu da uyumlu bir özdenetim eksikliğine yol açtı. Hükümetin çevrimiçi medyayı düzenlemek için Bilgisayarın Kötüye Kullanımı Yasası'nı kullanma çabaları buna bir yanıt olarak görüldü.

Gazeteciler, hükümetin bu yasanın uygulamasından dolayı müdahalesini geri çekeceğini savunarak özdenetim için bastırmaya devam etti. Ancak hükümet, gazetecilik etiği ve ortak düzenleme mekanizmalarına duyulan ihtiyacı gerekçe göstererek düzenlemenin önemini vurguladı. NIJU gibi mevcut kurumlar, gazeteciler arasındaki rekabet nedeniyle işlevsiz kalarak özdenetim çabalarını sekteye uğrattı.

Sonuç olarak, Uganda'daki medya dünyası, hükümetin hem geleneksel hem de çevrimiçi medyayı kontrol etme girişimleri, Bilgisayarın Kötüye Kullanımı Yasası'nda yapılan değişikliklerin kabulü ve ardından iptaliyle sektör içinde özdenetim konusunda devam eden tartışmalarla belirlenmiştir. Gazeteciler ve aktivistler bu zorluklar karşısında ifade özgürlüğü ve medya haklarını savunmaya kararlıdır. ■

* Esther Nakkazi, serbest çalışan bilim ve teknoloji gazetecisidir. Uganda ScieGirl blog yazarı; medya eğitmeni; Uganda Sağlık Gazetecileri Birliği'nin kurucusudur.

Bağımsız gazeteciliği destekleyin

Desteginiz için teşekkürler

Sparkasse
Langen-Seligenstadt

International Journalists Association e.V.
IBAN : DE29 5065 2124 0004 1249 13
BIC : HELADEF1SLS

€ ADVANZIA
BANK

Bürokrasi Yok
Başvuru Ücreti Yok
Kullanım Ücreti Yok

İndirim Var
Taksitli Alışveriş Var
Özgür Gazeteciliğe Destek Var

€ ADVANZIA
BANK

INTERNATIONAL
Journalists
INTERNATIONAL JOURNALISTS ASSOCIATION

Detaylı bilgi ve başvuru için
QR kodu kullanabilirsiniz.